

לקראת

המוסף התורני
שב

הפליס

ערב שב"ק תצוה | תש"פ | 381

מוסף זכרון
שנתיים להסתלקות אבינו רוענו
מרן רבינו ה"דרכי שמואל" זיע"א
ליל שב"ק פרשת זכור תשע"ח-תש"פ

מוסף הזכרון

עמודים 11-30

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
הַחֲפֹץ לָהּ בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים כְּשִׁמְעַת בְּקוֹל ה'
הִנֵּה שִׁמְעַת מִזְבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:
(הפטרת פרשת זכור)

בדיבוק חברים

תשובות הקוראים לקושיא
מגליון פרשת משפטים

תמצית הנידון:

נחלקו הראשונים במעם איסור אכילת חלב אחר שאכל בשר, דעת רש"י (חולין ק"ה ע"א ד"ה אסור לאכול גבינה) דהאיסור הוא משום דבשר מוציא שומן ונדבק בפה ומאריך טעמו, אמנם הרמב"ם (פ"ט מהל' מאכלות אסורות הכ"ח) כתב דאסור לאכול חלב שש שעות, משום הבשר שבין השיניים שאינו סר ע"י קינוח. וצ"ב, לפי שיטת הרמב"ם דהבשר שבין השיניים אינו סר ע"י קינוח, א"כ מי שאכל בשר יאסר לאכול במקוה עד שש שעות, הואיל ואיכא למיחש משום בשר שבין השיניים, שאינו סר ע"י קינוח, והוי חציצה.

שמעתי ליישב בפשטות שהוא חציצה שאינו מקפיד ע"ז, דל"ח חציצה, כמש"כ במשנה מקוואות, וגם בבית הסתרים מבו' בר"ש שם דל"ח חציצה כשאינו מקפיד. א.מ. בן אדיבה

יש להוסיף בקושיא, דהנה האחרונים דנו אליבא דהרמב"ם, מ"ט לאחר ו' שעות מותר, אם הוא משום דלא חיישינן שנשאר בשר אחר שיעור זמן זה, או דאף אם נשאר בשר, מ"מ כיון שעברו ו' שעות הרי הוא כמעוכל, ואין דינו כבשר, וממילא מותר לאכלו עם חלב (ע"י פרי"ח סי' פ"ט סק"ב), ומעתה אי נימא דחיישינן שנשאר הבשר אף אחר ו' שעות, קשה, דאף אחר ו' שעות היאך אפשר לטבול, דנהי דלגבי בשר בחלב, אחר ו' שעות ל"ח בשר, מ"מ במציאות הלא יש דבר החוצץ בין השיניים.

ובפשטות י"ל דאף לפי דעת הרמב"ם דאין הבשר סר ע"י קינוח, מ"מ אם ינקר את השיניים היטב, בודאי יסור אף הבשר, אלא דלא התירו חכמים לאכול חלב אחר בשר ע"י ניקור, דכיון שהוא דבר המצוי בכל יום, חיישינן שלא ינקר יפה יפה, ועוד דנתת תורת כל אחד בידו, כמה הוא שיעור הניקור הנצרך, אבל בטבילה דהוא דבר המצוי לפרקים, ובלא"ה יש חיוב חפיפה, שפיר סמכינן שינקר יפה, ויוציא את הבשר שנשאר בין שיניו.

ולדעות האחרונים הנ"ל דבאמת חיישינן שנשאר בשר גם אחר ו' שעות, י"ל ביותר, דאטו מי שאכל בשר

פעם אחת, לא יוכל לטבול לעולם, והלא אין שיעור בדבר, וע"כ דהתירו חכמים ע"י ניקור, ומשא"כ באכילת חלב שיכול להמתין עד אחר ו' שעות, דיורד ממנו תורת בשר, ע"כ אי"צ להתירו לו ע"י ניקור.

אלא דיש לדון במי שחפף וניקר את שיניו לצורך טבילה המחויבת מדינא, אם מותר לו אח"כ לאכול חלב [לדעת הרמב"ם דכל האיסור הוא משום בשר שבין השיניים], דכיון דבכה"ג סמכינן על הניקור ולא חיישינן שלא ינקר יפה, א"כ יש להתיר לו אף אכילת חלב, וק"ו הוא, דכיון שהתירו לו ע"י ניקור זה בטבילה דחמיר טפי, כ"ש דנתיר לו בדין הרחקה בשר בחלב, וי"ל דכיון דקבעו חז"ל דין המתנה בין בשר לחלב, לא פלוג רבנן, וי"ל.

שוב ראיתי מצינים למש"כ בשו"ת שבט סופר (סי' פ"א) שהקשו לו מעין קושיא הנ"ל [דמבו' בשו"ע יו"ד סי' קצ"ח סכ"ד דיש מנהג לא לאכול בשר ביום טבילה, ולמה לא יהא אסור מדינא, בתוך שש שעות, כדן אכילת חלב אחר בשר], וכתב דודאי ניקור מהני גם לבשר שבין השיניים, אלא דלא רצו חכמים לסמוך על ניקור לענין בשר בחלב, יעו"ש.

עוד יש לדון בזה, דהנה דין חציצה בין השיניים, מצינו בקידושין דף כ"ה ע"ב לגבי שפחתו של רבי שנמצא עצם בין שיניה, והצריכה רבי טבילה פעם שנית, ומזה למדו לכל דבר שהוא בין השיניים.

ויש להזכיר כי באמת הביאו האחרונים דבר מחודש מהמאירי נדה (דף ס"ו ע"ב ד"ה זה שביארנו) שכתב דדוקא עצם בין השיניים חוצץ, מפני שמקפדת עליו, אבל בשר שבין השיניים, שאין הדרך להקפיד עליו, אינו חוצץ.

עוד הובא על דרך זה מתשובת מהר"ם דפוס לבוב סי' תקנ"ב שכתב דדוקא עצם דלא עבידא להתבטל הוי חציצה, אבל בשר דעתיד להתעכל, עביד להתבטל, והיינו דכיון שסופו להתעכל ולאבד חשיבותו אצל גוף האדם, מעיקרא הרי הוא בטל לגבי גוף האדם, ול"ח חציצה [ויש להוסיף מה שהובא לעיל, דדעת כמה אחרונים, דמשו"ה אין איסור לאכול גבינה אחר ו' שעות מאכילת בשר, דאע"ג דיתכן דנשאר שם בשר, מ"מ אינו חשוב עוד בשר כלל, אלא הוי כמעוכל].

ולפי דרכם אלו, הלא ברור דבכה"ג אין חציצה. אמנם בשו"ע פסק בסתמא (יו"ד סי' קצח סכ"ד) דאם טבלה ונמצא איזה דבר דבוק בין שיניה, צריכה לחזור ולטבול, וא"כ אף בבשר חשיב חציצה [וגם המאירי עצמו בנדה שם הזכיר דגדולי המפרשים נראים כחולקים על דבריו], וא"כ הדר קושיא הנ"ל, היאך מותר לטבול בתוך ו' שעות אחר אכילת בשר, וע"כ כנ"ל.

בכל חותמי ברכות וישועות
ד.ה. ק"ס

יש להקשות

בענין חיוב הזכרת על הניסים בברהמ"ז של סעודת פורים

וצ"ע, דהרי אפילו בתפילה אין אמירת על הניסים מעכבת, וכמבואר בשבת דף כ"ד ע"א דהוי רשות בעלמא, אע"פ שהתפילה ודאי מחויבת היא, וא"כ כ"ש דברהמ"ז יש לומר דאין אמירת על הניסים מעכבת.

נחלקו האחרונים (והובא במשנה ברורה סי' תרצ"ה ס"ט ט"ו), במי ששכח להזכיר על הניסים בברכת המזון של סעודת פורים, אם צריך לחזור ולברך, משום דהוי סעודה המחויבת ביום הפורים.

המוסף התורני / גליון 381 / פרשת תצוה
**לקראת
שבת
הפסח**

תשובות הארות והערות, ניתן לשלוח
לפקס: 02-5322975
או למייל: torani@hpeles.com

התמונות המלוות את הכתבה "ליבן של
ישראל", באדיבות "אדירי התורה"

הלקח מימי הפורים – "אש גדולה" כנגד "אשר קרך"

א. הנה ידועה רעת הקרירות בעבודת ד', וכמו שרבנו מרן הדרכי שמואל זיע"א היה תמיד מעורר ללא הרף להתרחק מכל ה'אשר קרך' המשתולל בחוצות, ומאידך החמימות היא השומרת, וזה המדד לכל עבודת ד', וכמו שהיה מרגלא בפומי' דרבנו המשמר הלוי זצ"ל להביא דברי הס"ק מרנא הח"ח זיע"א - שבשמים יש רק חלוקה אחת, של חמש מחלקות: יהודים ורותחים, יהודים חמים, יהודים פושרים, יהודים קרים, יהודים קפואים רח"ל, עכ"ד. הרי לנו שזו המדר, ותפקידנו להיות מן הרותחים. ובאמת כל המתבונן יבין, שאין זה ענין של הידור או חומרא, אלא כל יסודי הדת תלויים בזה. כאשר כוחה של הקרירות לקחת ידיעה שמונחת בראשו של האדם שאמורה לחזקו, ולהופכה של תשפיע מאומה למרות ידיעתו, ה"י.

ב. והנה בגמ' בשבת (פח.) מבואר שקבלת התורה במעמד הר סיני היתה בכפיה ע"ש, והתוס'

במקום שואלים אמאי הוצרכו לכפות והרי אמרו קודם לכן 'נעשה ונשמע', ותירצו שאעפ"כ שמא היו חוזרים בהם כשיראו האש הגדולה, ולכן הוצרך לכפותם, ושאל מרן הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל שאם כל הכפיה היא בשביל האש הגדולה, אזי שתינתן התורה בלי אש גדולה, הוא מותיב לה והוא מפרק לה - שע"כ שהאש הגדולה אינה דבר נפרד, אלא כל החפצא של תורה זה אש גדולה. אש גדולה זו, היא המייצרת יהודים ורותחים.

ונמצא א"כ שקבלת התורה עם החמימות - על זה הוצרך כפיה.

ג. והנה שורש הקרירות מגיע מעמלק - 'אשר קרך', כמו שפירש"י שם, שכל תפקידו לקרר ולצנן.

והנה בזמן שעמלק הגיע להלחם עם ישראל, היו הם אז במצב של רפידים - רפו ידיהם מן התורה, ואפשר אולי לבאר שלא כתוב שלא עסקו בתורה, אלא ש'רפו ידיהם' - ויתכן אולי שעסקו בתורה אך בקרירות, ועל זה בא העונש שהגיע עמלק, שורש הקרירות, להלחם, והתשובה כנגד - שיצאו למחלמה, היינו מסירות נפש שזה היה נצחון החמימות על הקרירות.

ד. על פורים מבואר בחז"ל, שהסיבות שעמ"י התחייבו כליה הם שמים, שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, ושנהנו מסעודתו של אחשוורוש. והנה מה שהשתחוו לצלם מבואר שלא היה זה ע"ז ממש אלא אנדרטא שעשויה לכבוד המלך, וא"כ אין זה ממש איסור

אלא ענין של קרירות. וכן מה שנהנו מסעודת אחשוורוש, כתוב שמרדכי היה שר המשקים במשחה, א"כ לא היה זה איסור ממש של מאכלות אסורות אלא קרירות, פריצות והשתמשות בכלי המקדש והוללות.

וא"כ מה שחטאו בקרירות זה הביא את הגזירה שבאה ע"י המן מזרע עמלק - שורש הקרירות. ומאידך כנגד זה עמד מרדכי היהודי עם כל החמימות, והזהיר לא ללכת למשחה. וכן הוא עצמו שלא השתחוה להמן, מבואר לפי שיטה אחת שהמן לא לבש ע"ז ממש, ובזכות חמימותו של מרדכי שלא כרע וכן הזכות שעשו ישראל תשובה - ניצלו מהגזירה והתחממו עד כדי כך שמבואר בגמרא הנ"ל על קבלת התורה שניתנה בכפיה, שהי' מודעא רבא לאורייתא, וכביכול היה אפשרות לטעון שלא קיימו תורה בגלל שקבלוה באונס, ושוב אח"כ אעפ"כ בימי אחשוורוש חזרו וקבלו את התורה מאהבה, היינו קבלוה ברצון מאהבת הנס שנעשה להם. וע"פ המבואר שלעצם קבלת התורה היה להם רצון, וכל מה שהיה כפיה זהו מצד שהתורה ניתנה בחמימותה, ואת זה עכשיו בטלו בכפיה וקבלו

מרצון, והיינו שנתקדש ענין זה שעתה קבלו ברצון את התורה עם כל החמימות עד כדי כך שבטלו את המודעא רבא. דהיינו שבפורים התחזקו בחמימות עד כדי נצחון החמימות על הקרירות, ועד שהגיעו לתיקון עצום של קבלת התורה בחמימות.

ה. מצות זכור - עניינה לזכור מעשה עמלק ולמחותו, וכבר כתבו בספה"ק שהכוונה גם לזכור את מעשה עמלק שבכל דור, היינו הקרירות, ולהלחם בו, דהיינו להתחמם.

והנה שבת זכור היא לפני פורים, משום דכתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים" להקדים זכירה לעשיה, ועל דרך שנתבאר היינו להקדים זכירה של הקרירות לעשייה בפורים דהיינו קבלת התורה בחמימות מאהבה, שזוהי העשייה, והחמימות היא מחיית עמלק של קרירות.

ו. כמה מבהילה יום הסתלקותו של מרן רה"י זיע"א ב"שבת זכור", כאשר הוא הגבר אשר זכר והזכיר תמיד את הקרירות ולחם בה בכל כוחו ונסתלק בשבת שזו עניינה, וכן בשבת שלפני פורים שהוא זיע"א נהג בדרכו של מרדכי היהודי, היחיד שלא כרע לשלטון.

וזו העת להתעורר בענין יסודי זה של רעת הקרירות מחד וחובת החמימות מאידך, כפי הלקח הנלמד מחג הפורים, ותפקידנו לעת הזאת להתחזק ולהתחמם ב'אש גדולה' בכל ענייני הדת עד ביאת גוא"צ בבי"א.

אברהם גרוס, חיפה

ספר כבוד שבת

אחת מקהילות פולין הקטנות שבה ישבו גדולי תורה ושימשו כרבנים היתה העיר וידאוה. כותבי קורות העיתים מתארים את העיר שבה היה נערך שוק גדול מידי שבוע, וכן 12 ירידים שנתיים, הנודעים בסחר-הסוסים. לירידים אלה נהגו לבוא סוחרים יהודים רבים.

על פי רישומי הגויים הרי שב-1764 למנינם התגוררו בוידאוה 43 משפחות יהודים. רובם התפרנסו ממסחר, כאשר גידולה של האוכלוסיה היהודית נמשך עד מחצית המאה ה-19, אולם משנבלמה התפתחות העיירה, ירד לתקופת-מה מספר היהודים. יהודי וידאוה נמנו עם קהילת לאסק, עד שנתגלע סכסוך עמה בדבר השתתפותם בתשלום חיובותיה.

כמה מרבניה של וידאוה נודעו ברבים. רבי סיני ספיר, בעל "עולת חודש" ו"מנחת עני", כיהן בוידאוה כמו"ץ 5 שנים, בהמשך שימש ברבנות בוידאוה רבי מנחם מנדל חיים לנדאו, נכדו של רבי אברהם, הרבי מצייחאנוב. ותקופה ממושכת יותר כיהן בוידאוה רבי אברהם בנימין קולטונובסקי. בימי חייו יצא לאור "אהבת יצחק" והוא פירוש על הרמב"ם. חלק ניכר מחידושי ותשובותיו נשארו בכתב יד.

אחד מספריו המיוחדים של הרב קולטונובסקי הוא ספר **אהבת אברהם מיוסד על מחלוקתן של הראשונים אם ספיקא דאורייתא לחומרא הוא מה"ת או מדרבנן, יבואר בו על שיטת הרמב"ם ... וכן ספר כבוד שבת**, הספר בו עוסק מדורנו.

בשער הספר שיצא אחרי פטירת המחבר על ידי תלמידו, נכתב כי: "נערכו בו דרושים נפלאים ונחמדים מאמרים נכבדים מפנינים יקרים מדבש ונופת צופים מתוקים בעיני מצות שבת קודש מאת הרב הגאון המפר' צדיק תמים חסיד ועניו כקש"ת ה"ה אברהם בנימין זצ"ל..."

ספר זה יצא לאור בשנת תרצ"ה, ומההסכמות עליו ניכרת

גדולתו שלח הרב המחבר, כשאת הספר מעטרת הסכמותיהם של גדולי אדמורי"י פולין, ואף של הרב מטשיבין, כשהמסדר של הספר מספר במעט את תולדות חייו של המחבר.

בדבריו הוא מתאר את המחבר וכותב על גדולתו של רבו הגדול, וכתב ש"בן יכבד אב ותלמיד לרב אאמו"ר הגהמ"ח זצ"ל... האי חסיד האי עניו צדקתו וחכמתו האירו פניו, וכבר זכינו להשתמש לאורו במה שהראה נפלאות מתורתו כמעין הנובע בספרו הנחמד אהבת אברהם חלק ראשון, אשר נתקבל לרצון ורבו הדורשים עליו, ועוד בשחר טל ילדותו השתוממו כל רואיו לעמקות שכלו למהירת השגתו ועוצם גדלו בתורה ויראה, את אהבתו העזה להאמת יקרת נפשו ורוחב שכלו הישר טהר לבבו ונועם מזגו, כמו שסיפר לי ידידי הרבני המופלג חו"ב יר"א כש"ת רבי יהודא ליבקע נ"י... מעיר טשענסטחוב, שגם הוא בנעוריו למד בוועירושוב ותמיד לא יוכל לשכוח מה שראה בעיניו את גודל השקעתו התמדתו ושקידתו בינתו העמוקה ושכלו הכביר של אאמו"ר זצ"ל עוד בכחרותו היה ער להפליא ומני אז לא פסקה אהבתו ממנו, והחזיק אותו..."

בסיום כותב במילים נרגשות, "ועתה א"א מורי ורב מרים ראשי ומחמד נפשי עשיתי ככל אשר צויתני, שמרתי את אשר פקדתני השקיפה נא ממעון קדשך על בן אהובך, והתפלל עלי ממקום משכן כבודך לרבון כל העולמים אדון כל הנשמות, שיווני דרך האמת ינחני במעגלי צדק וינהלני בדרך הטוב, ללמוד וללמד לשמור ולעשות לשמה מתוך הרחבת הדעת וחדות הנפש, ויזכני להוציא לאורה כל שאר החיבורים היקרים אשר השאיר אחריו ברכה אאמו"ר הרב הגאון זצ"ל, ולראות דורות ישרים בישועות ישראל ונחמת ירושלים, בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אכי"ר, דברי בנו ותלמידו יצחק מאיר החופ"ק קלעטנא ס"ט קאמינסק".

נופת צופים

בענינא דיומא

הרב טוביה שולזינגר

ויקחו אליך שמן זית

במנחות (ע"ו ע"א): "ת"ר סולת ואפית אותה, מלמד שניקחת סולת, ומנין שאפילו חיטין, ת"ל ולקחת מ"מ, יכול אף בשאר מנחות כן, ת"ל אותה מפני החיסכון".

ויל"ע, שמן זית למנורה, אי לוקחין זיתים או שמן, ועיין רמב"ם הלכות מע"ש פ"י ה"ז הנוטע למצוה, כגון שנטע אתרוג ללולב או זית למנורה.

כתית למאור

ברש"י: "הזית היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים וכו'".

והנה **בשבועות** (י"א ע"א): "נתנה במכתשת נפסלה בטבול יום, ויעוין שם בתוס', דנתינה למכתשת עשאה לקדושת הגוף [לחד תי' בתוס' שם]. ויל"ע בזיתים שניתנו במכתשת אי נתקדשו בקדושת הגוף.

והגאון רבי יחזקאל רוטר שליט"א הראה בזה דברי התוס' תמורה (י"ד ע"א) שכתבו מה קדושה שייכא בשמן למנורה, הא לית ביה קדושת כלי.

קטן בעשית שמן זית

במדרש איתא דבצלאל היה בן י"ג שנה, ובחידושי הגר"י כתב: "וצ"ב מאי אכפת לן בזה דיהא גדול.

והנראה דכיון דאומן קונה בשבח כלי, וע"כ היה צריך למוסרו אח"כ לציבור ואם היה קטן לא היה יכול למוסרו לציבור".

והנה **במנחות** (פ"ו ע"א): "שלושה זיתים הן, ובהן שלושה שלווה שמנים, הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וכותש ונותן לתוך הסל". ויל"ע אם כתישת הזית נעשית ע"י קטן.

והנה **ב'אמרי יושר'** (ח"ב סי' קפ"א) **הביא מס' דעת קדושים'**, דנכרי שגלגל עיסה לישראל אפשר דפטור מחלה מטעם דאומן קונה בשבח כלי, דגם באוכלין שייך דין דאומן קונה בשבח כלי (ועי' שו"ת צפנת פענח סי' קע"ח ובדובב משרים ח"ד סי' קנ"ז).

וא"כ אם קטן יכתוש הזיתים, הרי הוא קונה השמן ואין יכול למסור לציבור.

והנה **בפסחים** (ל"ג ע"ב) פליגי אמוראי אי משקין מיפקד פקידי או מיבלע בליעי. וברש"י: "מיפקד פקידי - מופקדין הן בתוך הזג ואינן חיבור לו אלא כמי שנותנין בכלל. ומיבלע בליעי - כאילו הן בלועין בכל דפנותיהן". וא"כ י"ל דאי משקין מיבלע בליעי כשכותש הזיתים ועושה שמן חשיב שבח, אבל אי מיפקד פקידי לא חשיב שבח ואין האומן קונה.

חכמי לב

כתב **הרמב"ם** (הלכות גניבה פ"ו כ"ז): "החייט ששייר מן החוט כדי משיכת מחט ושייר מן הבגד מטלית שהיא שלוש אצבעות על שלוש אצבעות, חייב להחזירן לבעלים, פחות מכאן שלו".

ויל"ע אי באומנין שעשו בגדי כהונה נמי דינא הכי, ולא חשיב מעילה, דזכות שיש לו מפקיע איסור הקדש, וכמ"ש בחידושי הגר"ח (הלכות מעילה פ"ח).

והנה **בב"ק** (צ"ח ע"ב): "והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהזיקן חייב. ויל"ע בבנאין שבונים במקדש והזיקן, אי פטורין מלשלם כדין מזיק הקדש פטור.

קודש לה'

ביומא (ו' ע"ב): "אמר אביי בנשבר הציץ דכו"ע לא פליגי דלא מרצה, כי פליגי דתלי בסיכתא". ויל"ע, השובר הציץ, אי אמרי' דחייב משום מוחק את השם ומשום לאו דלא יקרע, דקיי"ל המקרע בגדי כהונה לוקה משום לא יקרע.

ויל"ע השובר ציץ בשבת אי

חייב נמי משום מוחק בשבת, ואע"ג דבשבת בעינן מוחק ע"מ לכתוב, מ"מ הואיל וחשיב מוחק לענין לאו, דמוחק את השם חשיב נמי מוחק לענין שבת, וכעין דאמרי' בשבת (צ"א ע"א) מדמצטרף לענין טומאה מיחייב נמי לענין שבת.

מקרע אחר מקרע

ויל"ע המקרע אחר המקרע. והנה לענין מחמץ שיירי מנחה, מרבינן מחמץ אחר מחמץ, אבל לענין לאו דלא יקרע ליכא ריבוי.

ונשא אהרן את עון הקדשים

וברש"י: "לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה וכו', ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים וכו'".

והנה **בסנהדרין** (פ"א ע"ב): "כהן ששימש בטומאה, אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבי"ד, אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזירין".

והנה גזירין היינו עצי המערכה, כדתנן (תמיד פ"ב): "החלו מעלין בגזירין לסדר אש המערכה", ועצי המערכה היו באין מתרומת הלשכה (רמב"ם הלכות שקלים פ"ב), וא"כ איך נטלו גזירין של הקדש, הא יש בהן קדושה.

וביומא (כ"ו ע"ב): "שפעם אחת ניסך על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן", ו**ברישב"א**: "ואת ודילמא נקטו אתרוגין שלא חשו לכבוד מצות האתרוג ורגמוהו בהם, וי"ל דהא פשיטא דכיון שהכירו בו שהוא צדוקי, זהו כבודו של אתרוג לקדש בו השם לענין כזה.

ואת הלחם אשר בסל המלאים

יל"ע אי כשאכלו את הבשר והלחם חשיב הבשר עיקר והלחם טפל לענין ברכה.

והנה **במנחות** (פ' ע"א): "אמר רבי אבא זו תודה וזו לחמה, אבד הלחם מביא לחם אחר, אבדה תודה אינו מביא תודה אחרת, מאי טעמא, לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם".

קראה בכל לשון

במגילה (י"ז ע"ב): "קראה על פה,

קראה תרגום בכל לשון, לא יצא, אבל קורין אותה ללועזות בלעז". והנה **בשו"ע** (או"ח סי' ס"ב): "יכול לקרותה בכל לשון", וב**ביאור הלכה** שם כתב: "ודע עוד דנ"ל בפשיטות דאותן דברים הנאמרים בכל לשון, הוא דוקא אם אנשי אותו המדינה מדברין כך, אבל אם אנשי המדינה אינם יכולים לדבר זה הלשון ורק הוא ועוד, איזה אנשים יחידים יודעים זה הלשון, זה לא נחשב ללשון כלל למדינה זו, שאינה מכרת בזה הלשון".

והנה בשו"ת **'אבן ישראל'** להגאון הגדול **ראב"ד ירושלים רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל** כתב: בהא דאמרין דממזרין יכולין ליטהר ע"י שישא שפחה, והנה יש מדינות ששם נוהג עבדות היום, וא"כ בקונסוליה של מדינה זו, שע"פ החוק הבינלאומי המקום נחשב כתחום אותה מדינה, וא"כ בתחום הקונסוליה אפשר לקנות עבד ושפחה, וא"כ י"ל דחשיב אותה מדינה לענין לקרוא בלשון של אותה המדינה, ובקונסוליה של סין יכול לקרוא המגילה בסינית.

שושן

במגילה (ב' ע"ב): "שאני שושן הואיל ונעשה בה נס".

ובקונטרס **'זכרון מנחם'** [מהגאון הצדיק רבי משה חיים סלובטצקי זצ"ל מפארי ישיבת לומז'א בפ"ת] נסתפק אם יש בשושן דין סמוך ונראה.

ארבע אמות של הלכה

לקט פסקי דינים הערות ועיונים
בענין הלכתי מפרשת השבוע

הרב מ. ישראל

"חייב איניש לבסומי בפוריא"

להרבות בשתיה רגילה, אבל אסור לעשות לו עירוי [אינפוזיה] של מי-סוכר, וגם אסור לו לקחת תרופה כדי להקיא את יינו, עם זאת מותר לו לשתות קפה שחור חזק [בלי סוכר, ובהכנתו באופן המותר בשבת], וגם מותר לו להכניס אצבעו לתוך גרונו כדי להקיא (שמירת שבת כהלכתה פל"ד סכ"א, עפ"י סי' שכ"ח סל"ט וסמ"א ומשנה ברורה) [ומותר לסוך כפות הידים בשמן, וכן לשאוף טבק להפיג השכרות. סי' שכ"ח סמ"א ומשנ"ב].

ענינים שונים

ק"ל דשיכור דינו כפיקח ומעשיו קיימים, אבל אם הגיע לשכרותו של לוט, שעושה ואינו יודע מה הוא עושה, הרי הוא כשוטה, ואין מעשיו כלום (חושן משפט סי' רל"ה סכ"ב) [ויל"ע לפעמים שאף שיודע מה עושה, אין דעתו צלולה, ע"י פתחי חושן להגרי"י בלוי זצ"ל (ח"ח פי"א סעיף כ"ח)]. ועוד דנו בזה לענין צדקה ומתנות לאביונים' ע"י שיכור - וראה במכתב הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א בקובץ 'אגרתא דחזונו' (ח"י עמ' כ-כ"א). ובקובץ 'תל תלפיות' (חלק ס"ג) בפסקי רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' ט').

כתב הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ב) ד"א דהמזיק - שלא בכוונה להזיק - מכוח שמחת פורים, פטור מלשלם [וע"ע ברמ"א חו"מ סי' שע"ח ס"ט]. וכתב המשנה ברורה דהב"ח מחלק בין הזיק גדול להזיק קטן, דבהזיק גדול מקפידים ואין מנהג לפטור (וע"ע בערוך השולחן סי' וסי' תרצ"ו סי"ב, ובמשנה ברורה שם ס"ק ל"א). ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בתשובתו לשואל ע"ד מי שהזיק בפורים, אמר שיש להתיישב היטב מה נכלל בשמחת פורים, ומהו קלות דעת סתמא שבה לא פטורוהו כלל וכלל (הליכות שלמה פי"ט הע' 77).

ומ"מ אם אינו מחמת שמחה, אלא שהזיק רק מחמת שכרותו, חייב (רמב"ם פ"א מחו"מ ה"י), וכתב המהרש"ל (יש"ש פ' המניח) שאפילו אם הגיע ליותר משכרותו של לוט. ועוד כתב דאם חירף חבירו בעת שכרותו צריך לבקש ממנו מחילה וכו' (פתחי חושן ח"ו פ"א ס"י).

בחור שצוהו אביו שלא ישתכר בהיותו בישיבה - ישמע לאביו, ויקיים המצוה ע"י שתיית יין יותר מהרגלו ושינה לאחריה, כמ"ש הרמ"א (הליכות שלמה פי"ט סכ"ה).

אסור להתפלל, ואם עבר והתפלל תפלתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל כשיפוג יינו (שו"ע אורח חיים סי' צ"ט ס"א).

ולענין קריאת שמע - נחלקו הפוסקים אם דינה כתפילה. ומ"מ אם רואה שעובר זמנה, יקרא ק"ש [בלא ברכותיה, מרן הגרש"ז זצ"ל], אך אם פג יינו לפני שעבר זמנה יחזור ויקראנה (משנה ברורה שם סק"ח).

והמשנה ברורה (שם סק"י) כתב דגם אין לצרפו למנין עשרה. ויש שהעירו למקור הדין ולדעת האחרונים המקילים, ובפרט דנו לצרפו לקריאת המגילה בעשרה שהוא משום פרסומי ניסא (ע"י בס' אשי ישראל פכ"ב הע' פ"א).

אם אינו 'שיכור', אלא רק כגדר 'שתוי', מותר לו להתפלל - עכ"פ ביו"ט וכן בפורים שהשתיה מצוה - וכן כשחושש שאם ימתין יעבור זמן תפילה [או שיפסיד תפילה בציבור]. ונכון שיקפיד להתפלל מתוך סידור (ע"י בס"י צ"ט ס"ג ובמשנה ברורה סק"ג וס"ק י"ז בשם מהרש"ל ובפר').

ברכת המזון וברכות

בשיכור שאינו יכול לדבר כראוי - נחלקו הפוסקים, ולדינא נקטו דאם אירע שנשתכר כ"כ, יברך ברהמ"ז [וכל הברכות]. אך לכתחילה יזהר לברך קודם שיבוא לידי כך (משנה ברורה סי' קפ"ה סק"ו, וע"י בס"י צ"ט ס"ק י"א).

אבל אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא כשוטה ופטור אז מכל המצוות, ואפילו אם בירך צריך לחזור ולברך לאחר שיפוג יינו [אם עדיין לא נתעכל המזון] (שם).

הפנת שכרות בשבת

שיכור, עליו להקפיד לאחר שנתפקח מיינו

"מיחזי כשיכרא"...

מעשה היה בפורים, בילדותו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל, ואחד מבני העיר נדחף אל בית אביו והשתולל, ומראהו היה כמבושם, אך הילד הרגיש שאין כאן אלא שכרות מעושה. הגיב קצרות: הרי הוא 'מיחזי כשיכרא' (שיקרא)...

[עמוד אש פ"ג עמ' י"ח]

כתב בשו"ע (סי' תרצ"ה ס"ב): חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וכתב המשנה ברורה (סי' תרצ"ה סק"ד): ועיין בא"ז דמ"מ יראה להיות זהיר בענין נט"י וברכת המוציא וברהמ"ז, ויהיה שמחה של מצוה. עוד כתב בביאור הלכה בשם החיי אדם: ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות, בנט"י וברכה וברהמ"ז, או שלא יתפלל מנחה או מעריב, או שינהוג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לשם שמים, ע"כ.

וכתב הרמ"א: וי"א דא"צ להשתכר כ"כ, אלא ישתה יותר מלימודו, וישן, ומתוך שישן אינו יודע ארור המן לברוך מרדכי, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים. וכתב המשנה ברורה בשם הפמ"ג וכן ראוי לעשות'.

וכבר נודעו הנהגות שונות בזה למעשה אצל גדולי ישראל זצ"ל, באופן השתיה והשכרות בפורים, ואכזהמ"ל. ולהלן יתבארו עיקרי הדינים בדיני השיכור לתפילה וברהמ"ז, ועוד.

תפילה

שיכור שאינו יכול לדבר כראוי לפני המלך,

מגיד דבריו

הגאון הגדול רבי יונה זלושינסקי שליט"א

"לטוב לנו ולזרענו"

משא בהיר ומקיף על משמר החינוך, צורת בן תורה ועניני השעה לאורו של רבינו מרן ה"דרכי שמואל" זצוק"ל • נמסר בכינוס חינוך "בנינו כנטיעים" שע"י ת"ת 'פרי התורה' בית שמש

זה! זו נקיות, זה עבודת ד', כך נראה אדם של תורה, של יר"ש טהורה!

'הוא היה אומר': אצל רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל

וכשראש הישיבה זצוק"ל הספיד את בעל ה"שבט הלוי" זצוק"ל בשנת תשע"ה, הוא דיבר על העמל שלו בתורה ועל הגדלות והשקידה והיר"ש שלו, והוא האריך מאוד על הגדלות שלו בבין אדם לחברו, את הזהירות הגדולה שהיה נזהר בספרים שלו ובתשובות שלו, כשהוא חולק על הדעות של זולתו. הוא הסביר כי זה נושא בעול עם חברו, והביא מה שהגאון ז"ל אומר: "תרגמא רבא אליבא דאביי", רבא נלחם עם אביי על הסוגיא אבל תרגמא רבא אליבא דאביי, לתרץ את דברי חברו. ואז הוסיף רבינו זצ"ל: לא מספיק בין אדם לחברו, "בלי תורה אין את התחלה ואין כלום"! אבל עם התורה מחויבים בבין אדם לחברו. והוא אמר: "הפחד והיראה מלפגוע באחר זהו יראתו קדמה לחכמתו". כמה כלול בדברים האלה, כמה יסודות רואים פה, כמה עומק. אם אין תורה ועמל התורה, אז אין כלום! הכל צריך לבוא מכח התורה, כל הזהירות בבין אדם לחברו זה כשזה עם תורה ומתוך התורה.

אבל יש כאן עוד דבר, יראת השמים של האדם היא שומרת אותו להיזהר בכבוד חברו, יראתו קודמת לחכמתו! אז הוא נזהר בכבוד חברו. והרי כולנו יודעים וזה ברור ופשוט, שזה היה ראש הישיבה בעצמו, 'הוא היה אומר', זה מה שהוא היה, כל הווייתו אמרה את זה, הוא היה המציאות של אדם התורה, שכל מציאותו היה רק תורת ד' ודבר ה', יר"ש בוערת, זהירות ומחשבה בכל דיבור, בכל תנועה, מה כן לומר מה לא לומר, כל מילה היה עם שיקול הדעת, ומשם נשפך על כל גדותיו שלהבת קודש של אש התורה, שלא יכולה לסבול שמץ של עקמומית, שמץ של סילוף של דרך התורה, ומשם היה הצער והכאב בלי גבול על הפשרות ועל הקרירות. כאב אמיתי, מעומק הלב, על מה שקורה כאן בכל השנים האחרונות.

ואת זה כולם חשו והרגישו. ומזה נדבק כל הלככות של הציבור, ללב הגדול הזה. חיבור רוחני היה שם. חיבור נפשי עם האמת של התורה שהיתה

כל הזמן את השלהבת של אש התורה, עמל התורה והדבקות רק בתורת ד', כמה עמל יראה וכמה עמל תפילה היה שם, כמה נקיות וזהירות מופלגת בכל מילה. לשון נקיה, לשון קדושה, כמה זהירות בכבוד של בין אדם לחברו בכל אחד ואחד, כמה היה ביטול ה'אני' שלו, פשטות של ענוה, בלי גוזמה לא מחזיק טיבותא לנפשיה, ובכזו נעזמות ומתיקות, זו הדרך לכו בה!

וכך ראינו אצל מרן הרב אלישיב, וכך ראינו אצל מרן הרב שך, ועוד ועוד. איזה עמל ודבקות היה שם בתורה, איזה אהבה עד כלות הנפש לתורה, ליגיעה בתורה, כולם ראו והרגישו את זה. מי לא ראה את זה תמיד אצל מרן הרב שך, אנחנו זוכרים כשהיו אנשים באים אליו והיה צריך לצאת מהלימוד לאיזה דבר של צרכי הכלל והציבור, ורק רגע כמימרא עבר והוא כבר היה כל כולו בתוך הגמרא. הוא לא ראה כלום ולא הרגיש כלום. ואותו הדבר היה אצל הרב אלישיב, מן המפורסמות והידועות, כל אחד שהיה שם ראה בעיניו. כשהיינו באים אליו על דברים שעומדים ברומו של עולם ונוגעים בנושאים גורליים מאוד, רגע אח"כ הוא כבר היה כל כולו דבוק ושקוע, היה אפשר לעמוד ולחכות ולחכות עד שהוא ירים את הראש וירגיש שמישהו עומד על ידו. כולנו ראינו את זה, והמפורסמות אינן צריכות ראיה. וכשהרב אלישיב היה דן על הדברים, כולם ראו איזה נקיות, איזו ישרות, איזו עדינות הנפש, איזה ישוב הדעת ואיזו זהירות מופלגת בכבוד הזולת. הן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו של דור העבר, של הדור ההוא.

ובדורנו כמה החובה עלינו לשנן שוב ושוב את הדברים האלה ולהחיות אותם ולצייר אותם מול העיניים ולחקוק אותם על הלב, כזה ראה וקדש! זו תורה, זו דרך התורה! כך נראים בנים של הקב"ה, מעם סגולה, שחלקם בתורה וגדלו בתורה, ועמלם ביראת ד'.

מרן הרב שך נסע פעם אחת במיוחד לאיזה ת"ח, בשביל להעיר לו הערה על דבר חשוב, ביקורת בדבר שנוגע לאחרים ולציבור. כשהגיע לשם ישב אותו רב עם רעייתו בחדר, והוא ישב ודיבר איתם על דברים של מה בכך, סיים, קם והלך וחזר הביתה. המלווים שהיו אותו שאלו את מרן הרב שך, הרי באת בשביל לדבר איתו על משהו מסוים... אז הוא אמר: 'אבל האשה שלו ישבה שם, לה לא מגיע להצטער בזה ולהרגיש לא נעים מזה, אז אני לא יכול לעשות את

נקיות המידות והמעשים

שבאים לדבר ולחשוב על אופן החינוך היום, בתקופה קשה זאת, יש קושי גדול בשני פנים. האחד הוא כידוע הקרירות. הקרירות לכל חיבור לתורה ולקדושה, זה נורא ואיום. זה פושט והולך, וחיים באוירה הזאת, וצריכים המון המון להשקיע בשביל שהמצב יהיה הפוך מזה.

הדבר השני, לפני שלושים-ארבעים שנה, גדולי התורה עמלו ועסקו ועבדו והשרישו וחינוכו להעמיק יותר ויותר בעבודה פנימית, בין בעמל התורה בין ביראת שמים, שזה יהיה פנימי ואמיתי, להחדיר ללב יותר ויותר, עוד דרגה ועוד דרגה, בין בתורה בין באמונה בין ביר"ש בין בנקיון המידות. גם הנקיון של המעשים, לבדוק עוד פעם ועוד פעם בשבע חקירות ובידיקות את המהות של המעשה, את הפניות והנגיעות בכל דבר שעושים. ולא רק מרן המשגיח רבי יחזקאל זצוק"ל עשה את זה, הרי זה גם מה ששמענו ממרן הרב שך זצוק"ל, כמה הוא דיבר על זה הרבה, כמה שמענו זאת שוב ושוב בשיחות.

אני זוכר שפעם כולו התרגש, על מש"כ בסוף קהלת: "כי את כל מעשה האלוקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע", ורש"י מביא את הגמ' בחגיגה מה זה הקב"ה יביא במשפט על "אם טוב"? - "אפילו נכשל במצוה כגון הנותן צדקה לעני בפרהסיא", כי יותר טוב שלא נתת לו משנתת לו וביישת אותו. הוא התרגש מזה, ודיבר על נקיות המעשים, שכל מעשה צריך להיות "אויס געהאלטן", זה מה שהשקיעו אז.

כיום לצערנו אנחנו נמצאים במלחמת קיום 'לעמוד על נפשנו!' כמו שתמיד מרן ראש הישיבה זצוק"ל היה אומר, ואנחנו נאלצים להשקיע הרבה ראש והרבה כוחות לשמור על דרך ישראל סבא מכל משמר, להחדיר את זה ולהנחיל את זה לדור שגדל, ושזה יהיה אצלם ברור וחזק. וזו חובתנו הגמורה, שימשיך הלאה מה שקיבלנו מסיני. מתוך כך, ח"ו עלולים לשכוח ולהזניח את כל מה שעמלו ויגעו בדור הקודם ולפניו, להעמיק בעבודת ה' בדבקות בתורה ובכל הפנימיות של התורה, ביר"ש ובמידות. והרי זה מה שכולנו ראינו אצל ראש הישיבה זצוק"ל. רק שנתיים עברו... צריך להחיות את זה, לזכור את זה ולחוש את זה, לראות מול העיניים

כשהילד מרגיש שרוצים את טובתו ואכפת ממנו, אז הוא מקבל, לא שרוצים בו רק כדי שיהא נוח להסתדר בחיידר, וזה אחד מהשלושה שהשמאל דוחה והימין מקרבת, והעיקר הימין המקרבת! בפרט כיום בחדרים שלנו, של ראש הישיבה זצוק"ל, שידוע כמה נסיונות וכמה קשיים עוברים על הילדים, כמה גדול ההכרח לתת להם עידוד, לתת להם קרבה יתרה, שירגישו שמעריכים אותם באמת, ושהם שווים והם יקרים, זה בונה אותם לא פחות ואולי יותר מעצם הלימוד! וכמה אנחנו צריכים להשקיע ולהרגיש את נפש הילדים ואת נפש הצעירים, ולשאת איתם בעול, ולכבד אותם כמו שבאמת הם ראויים לכך. כמו שראינו אצל ראש הישיבה זצוק"ל, כמה הוא כיבד והעריך כל בן תורה באשר הוא. כמה וכמה שהרגישו ונבנו רק מההערכה שהוא נתן להם. כי הם הרגישו שזה אמיתי, שזה מתוך הלב זה לא מן השפה ולחוץ.

ביקורת, כיצד?

כמובן שתמיד בכל מקום יש דברים שצריכים שיפור ותיקון, וכשאנשים רוצים לתקן ומטים אוזן למי שבא להעיר או לתקן, אז הכל על מקומו יבוא בשלום. סיפר לי לאחרונה יהודי חשוב מבוגר מב"ב, שהוא היה צריך פעם להעיר לאיזה מנהל מוסד חינוכי מסוים באיזה ענין. אז הוא הלך ואמר לו: "התפקיד שלי להביא את הידיעות לידיעתך, וזה אני עושה, ודאי אתה תפעל בזה כפי הבנתך". המנהל הרגיש שהאיש הזה לא בא להתקין ולהגיד ביקורת, כי הוא רוצה באמת את טובת הענין, והוא באמת נרתם בזה לתקן את הדבר. תמיד הגישה צריכה להיות בכבוד וברצון < המשך בעמ' 10

- לא יסור מהחינוך.

הרי כך ראינו אצל כל האנשים הגדולים, שהם תבעו מעצמם, כל החיים הם תבעו מעצמם וחינכו את עצמם, ביקרו את עצמם, והם לא דיברו לאחרים במה שהם לא אחוזו בעצמם. כי היה פשוט להם שקודם כל אתה תהיה, אז יש מקום גם לאחרים ללמוד מזה, נכון שהיום לצערנו אנחנו צריכים לדבר וללמד גם דברים שאנחנו לא אווזים בהם, כי אחרת מה יהיה, אבל ודאי שזה לא זה, ולכל הפחות כשאומרים לילדים כל מיני דברים, לחשוב בתוכנו שאנחנו אומרים את זה גם לעצמנו, ולקחת לתשומת לב את הדברים האלה לעצמנו, לפחות לא נהיה שקרנים ושזה לא יהיה מזויף מתוכנו, אם לא זוכים לנאה דורש נאה מקיים, אז לכה"פ להיות נאה דורש גם לעצמו.

מלאכת הקודש של המחנכים

אותו הדבר גם למחנכים בחיידר שעוסקים עם הילדים, ודאי ובודאי שהעיקר זה להנחיל להם את רוח הקדושה של התורה, ואת היר"ש הפשוטה שהיתה בכל דור ודור. להשקיע הרבה, שירגישו ויבינו מה זה בין אדם לחברו, מה זה כבוד החבר, מה זה זהירות לא לפגוע בחברים, או בכל אדם יהיה מי שיהיה, אבל קודם כל צריכים שהילדים יראו במלמדים דוגמא אישית, אי אפשר להנחיל דברים אם הילד לא רואה שכך חיים האנשים שאומרים לו. ולזכור ג"כ עוד דבר - "ושננתם לבניך - אלו התלמידים", זה גם כפשוטו שצריך להיות אכפתיות וקרבה של המלמד לילד כ"בנים". וידוע כמה שאצל מרן הגאון רבי ברוך בער זצוק"ל היה קרבה ורגש לתלמידים, וכפי שהתלמידים שלו מספרים, איזו קרבה, איזו אהבה שהיתה לו לתלמידים. ובודאי

באיש הגדול הזה, ומזה ינקו כולם תעצומות קודש, לחוש - את מה? את גודל יקרת התורה! ושהתורה גם כיום הזה, גם בדור שלנו, היא חיינו ונשמת אפנו! שהתורה זה רק המציאות האמיתית היחידה! ושחוקן מלעשות את רצון ה' ולדבוק בתורה, אין כלום בבריאיה.

וזה החייה את הנפשות של כולנו, זה הדליק בלבבות את האש ואת החממות קודש לדבוק בתורה, ובמסירות נפש, בכל מחיר, יהיה מה שיהיה.

חינוך הבנים ב"נאה מקיים"

כשבאים לחנך ילדים, לכל דבר שבקדושה, לאהבת תורה, לאהבת תפילה, לאמונה, ליר"ש, לנקיות המידות ולנקיות הלשון, כולם יודעים והדברים מפורסמים, שהאב והאם הם ראש וראשית כל החינוך, איך הם חיים ומתנהגים, וזה חודר לילדים יותר מכל הדיבורים שבעולם. וזה ידוע לכל, כשאבא מדבר על תורה ועל מסירות תורה, והילד רואה שח"ו האבא עצמו חי ונמשך יותר לכל מיני דברים אחרים, וכל דבר קטן מעניין אותו ומוציא אותו מהלימוד, אפי' שהוא לומד, אז זה מה שהילד קולט. הילד בוחן בחושים שלו איך האבא מתפלל, כמה האבא חרד על בין אדם לחברו, וזה לא יעזור שהוא יגיד לילד כל היום דרשות ומוסר על התנהגות, איך צריכים להתנהג עם חברים, ואיך צריך לכבד אנשים אחרים, אם הילד רואה בבית דברים אחרים. ולכן פשוט, שמלבד התפילות והתחנונים של ההורים לפני הקב"ה, שירחם עלינו שהילדים יגדלו בדרך ה', בדרך התורה, אבל ההשתדלות שלהם זה קודם כל חינוך עצמי. כולנו צריכים לחנך את עצמנו, עד יום מותו. כמו שהסבא מקעלם זצ"ל היה אומר: "חונך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה"

בעולם הספר

אי"ש ימיני

בקוראי שמו – חלק ג' פנינים הארות והדרכות מרבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל – הכרך השלישי

כמים לים מכסים, בכל ענפי העבודה והזמנים, אשר רבינו הגדול, סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, כאומן הנפש, סלל את הנתיבים והדרכים, לכל יחיד ויחיד, ללמוד דרכי מלחמת היצר ותחבולותיו, ונטע בנפשות את הדעת, להלהיב כוחות המוח והלב, להתעלות, ולהסיר כל מכשול ועיקש בדרך העולה בית ק-ל. וכאן, לכבוד עמלי התורה ולומדיה, ולמען יעמדו לימים רבים, לעורר חשקת הלבבות בלהט אש התורה ואהבתה, עמלה ויגיעתה, ויראת האלוקים הטהורה, הובאו עלי גליון, רק מעט מזער, מרשפי הא"ש, הדרכות וזהורי אורה, ליישר הלבבות ולטהר הנפשות, כטיפה מן הים הגדול, אשר הותיר אחריו רבינו הגדול למורשה. במכלול נושאי התורה ועבודת האלוקים. ויהיו הדברים לעילוי נשמת רבינו הגדול, ולהרבות חיילים לתורה וליראה, מתוך להט אש התורה היוקדת בלבבות".

הספר החדש, ושלושת הכרכים במהדורה זו, יהיו בע"ה בכל חנויות הספרים, כשמפאת חשיבותו נעשה מאמץ מיוחד למחיר זול ושווה לכל נפש. לפרטים: 052-7174333.

הספר הנוכחי, הם העומדים על משמר חינוכם של תלמידי הישיבות בדרך רבינו הגדול, סיפרו כי הם רואים את התועלת העצומה שיש בספר זה לכל אחד, כשהספרים שכוללים כל אחד מהם מאות קטעים בענינים שונים, הרי שכל אחד מהם הוא פרק לימוד, ללמוד וללמד. אחד מגדולי מרביצי התורה אף התבטא כי הספר לא יורד מעל שולחנו, כשבכל שיחה וועד הוא מאיר הארה מתוך דברי רבינו.

בפתח דבר לספר כתב המחבר: "אילו פינו מלא שירה, ולשונו רינה כהמון גליו, אין אנחנו מספיקים להודות לקל עליון על החסד אשר גמלנו, להיות מסתופפים בצל רבינו הגדול אור העולם, מרנא ורבנא רבינו הגאון החסיד מרן ראש הישיבה רבי שמואל אויערבאך זצוקלה"ה. והן אמת היא, כי רבים הם הדברים,

הקדושה במשנת רבינו. כרך זה הוא המשך לכרכים הקודמים, ובהם אלפי קטעים בעניני שבת, תורה, תפילה, חינוך, פסח שבועות בין המצרים, יראה, כלל ישראל, מוסר ועבודת ד', ועוד נושאים לרוב, כשהכל מוגש בשפה ברורה ונעימה ושווה לכל נפש. תגובות מבני ישיבה רבים, מגדולי תלמידי רבינו המבינים בעם ומגדולי ראשי הישיבות, היוו את הזרז להוצאת הכרך הנוסף, ובמטרה הקדושה להנחיל את המושגים הגדולים אותם יצק רבינו במשך עשרות בשנים.

בשלושת הכרכים שנערכו על ידי הרה"ג רבי יאיר ארלנגר שליט"א, עורך ספרי 'אהל רחל' ו'לשעה ולדורות', נלקטו משלל שיחותיו אמריו מכתביו ותורותיו של רבינו הגדול אמרות קצרות, יסודות, מכתבים ועובדות, כאשר המושגים שנלקטו ממערכות עמוקות וגדולות הוגשו לפי שלל של נושאים, והפכו לחם חוקם של המוני בני ישיבות ואברכים, בהם כאלו שהיתה להם זו ההיכרות הראשונה עם תורת רבינו.

כאמור גדולי ראשי הישיבות שליט"א עודדו ודרבנו את הוצאת

מיד לאחר חג הפסח שלאחר הסתלקות רבינו, נערך כרך א' של הספר 'בקוראי שמו', ובו הוגשו מתורת רבינו בדרכי העבודה לפני המוני בני התורה חובשי ספסלי בתי המדרשות, צעירי הצורבים וכל מבקשי הדעת מתורת רבינו.

כרך א' היווה תחילה וראש לכרך הבא אחריו, וביחד עם הכרך הנוכחי בהם אלפי קטעים מיסודות הדעת של רבינו, בשפה המובנת לכל צורב, ומחולקים לפי נושאים.

מרנן ורבנן גדולי ראשי הישיבות שליט"א, הביעו את סיפוקם ושמחתם מספרים אלו, שחשפו את תורת רבינו לפני רבים, צעירים ומבוגרים, כאשר ההגשה והחלוקה של הנושאים, מעניקה בהירות וחיבור עמוק עם כל דברי תורתו.

בימים אלו יצא לאור החלק השלישי של הספר, כשהספרים הקודמים יצאו עמו במהדורה נוספת ומשוכללת, ובהם שלל נושאים, כאשר כרך ג' מכיל את השערים של חנוכה ופורים, ימי השוכבי"ם, כל עניני זמן חורף, ט"ו בשבט, עשרה בטבת, ימי הפורים, שער עניני מסירות נפש ושער על עניני השמחה בעבודת ד' ובתורה

סדר המחנות

דברים שבקדושה במקום שאינו נקי

ניכר מהדברים עמלו ושקידתו בתורה, ונפש עמל עמלה לו, והכל ערוך ומסודר בטו"ט ודעת, וכפי שמציין הגר"פ שוב שליט"א: "ראוי מאוד להחשיב דבריו כאשר ד' איתו ומצליח בידו, ומובטח אני בו שכאשר ימשיך בדרכו הק' יעלה קרנו עד רום שמים להרבות דעת וקיום ההלכה בישראל".

אין לנו אלא לאחל להרב הגאון רבי יצחק שלטי שליט"א שיזכה עוד רבות בשנים להוסיף ולפאר את עולם התורה וההלכה בחיבורים יקרים נוספים, בכל מקצועות התורה, להגדיל תורה ולהאדירה. הערות והארות יתקבלו בברכה אצל המחבר: רח' המכבים 70ג' בני ברק.

הרב צבי יברוב

זה, ואמרתי לנפשי הן המכשול מצוי, ועל כן השתדלתי בכל כוחי לכתוב ההלכות ממקורותיהן בדרך קצרה ובבהירות עד כמה שהשיגה ידי, ולכתוב בהלכה במצבים ואופנים שונים הנוגעים למעשה כיום".

כאחד שזכה לעבור על הספר היקר הזה, הנני להעיד נאמנה כי הרב הגאון המחבר שליט"א, על כ"ה פרקי הספר, לא הניח דבר קטן וגדול שלא עורר בנושאים אלו, והכל בסדר נפלא ומופתי ובשפה ברורה ונעימה השהו לכל נפש. "ובהיותו מבחירי ופארי הלומדים בכולל "אמרי בינה", חזקה על חבר שהדברים נאמרו בהשכל ודעת, ויהיה לברכה ותועלת הלומדים ומבקשי ה' זו הלכה" (לשון ראש הכולל הגאון ר' יוסף משדי שליט"א).

בשמחה רבה ובגילה גדולה התקבלה הבשורה המרנינה בהופעת הספר "סדר המחנות" הכולל פסקי הלכות וביאורים בהלכות דברים שבקדושה במקום חוסר צניעות ובמקום שאינו נקי, וכן בדיני גוף נקי לתפילה ודיני בית הכנסת.

הספר שכולל קרוב לארבע מאות עמודים, נתחבר ע"י האברך היקר הרב הגאון רבי יצחק שלטי שליט"א "אשר נטה שכמו לסבול עול התורה מנעוריו, ורובץ בין המשפתיים לילה כיום יאיר ביגיעת התורה, ובס"ד רואה ברכה בעמלו וזכה לעלות במעלות התורה עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכל זה מתוך ענוה ושפלות רוח" (לשון הגאון רבי פנחס שוב שליט"א במכתבו לספר הנוכחי).

כפי שמציין הרב הגאון המחבר שליט"א, מחשובי האברכים הת"ח בבני ברק, "עד עתה לא ראיתי חיבור המאחד את כל ההלכות בנושא מורכב

אגרות רבינו הגרעק"א בעת המגיפה בשנת תקצ"א

חמירא סכנתא מאיסורא

הימים ימי מלחמה, התקוממות פולין נגד רוסיה. בעקבות המלחמה נתרושו בני מדינת פולין וכך גם בני שאר המדינות שהיו בקשרי מסחר עם פולין, ואם לא די בכך, לקראת גמר המלחמה החלה להיראות מחלת החולי-רע שהתפשטה במהירות בפולין וסביבותיה • הרשויות נקטו באמצעים לעצירת המגיפה, ורבינו עקיבא איגר זיע"א העמיד עצמו בהתמסרות עילאית להיות לעזר לעצירת המגיפה בכל דרך. כך תיקן אז תקנות רבות, שנותרו למזכרת במכתבים שנדפסו ב"אגרות סופרים"

[תקנותיו של רבינו עקיבא איגר סייעו בס"ד לעצירת המגיפה, עד שועד העיר ראה לנכון להודיע זאת לשלטונות ובעקבות כך העניק המלך הפרוסי מכתב תודה לרבינו, שנדפס ב"חוט המשולש"]

י. שכטר

"שלא לדאוג, ולהרחיק כל מיני עצבות"

ב עזרה"י ב' נצבים תקצ"א לפ"ק פוזנא. שוכט"ס וחיים וברכה ע"ע לנפש ידיד נפשי ומחמד לבבי הרב המפלג חריף ובקי חרוץ ושונן זי"ר כקש"ת מה"י אלי' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלעשען.

מכתבו הגיעני, בענין תפילה בבית הכנסת, לדעתי זה אמת שהקיבוץ במקום צר אינו נכון, אבל אפשר להתפלל כתות כתות ובכל פעם במתי מעט, ערך ט"ו אנשים, ויתחילו כאור הבקר ואחרי' כת אחרת, ויהי' מיוחד לאנשים אלו באיזהו זמן יבוא להתפלל שם, וכן במנחה.

ולומר אחר תפילה ערב ובקר תהלים איזה מזמורים שיבחר מכת, ואח"כ הנוסח אל רחום שמך, ענינו ה' ענינו, מי שענה, ויהי רצון אחר תהלים, ולהזכיר בתוכו גם על המלך י"ה וזרעו ושריו וכל שוכני ארצו, ולומר בבקר ובערב אחר פ' התמיד בצבור כל נוסח פרשת הקטורת אתה הוא שהקטירו כו', ולומר אח"כ נוסח הרבון הנדפס במעמדות ביום א' אחר הקטורת.

ולחוש שלא ידחקו אנשים יותר מהסך הנ"ל לבא לביהכ"נ, ואפשר ע"י עמידת שומר מפאליציי (- מהמשטרה) להשגיח בזה שמאחר שיש כבר כפי המספר אל יניחו לאחר לבא לשם עד אחר שישלימו הם, תעריכו מבוקשת זה להמאניסטרטאט (-לרשויות) ושכן נכתב לכם ממני להתנהג כן, ואם יסרבו טוב להעריך להרעגירונג [-לרשות] דפה, ובודאי תצליחו אם תזכירו שמי שהזהרתי אתכם שלא להיות קיבוץ גדול בביהכ"נ במקום צר ושיעצתי לכם כסדר הנ"ל, וגם האזהרה באמירת תהלים ולהתפלל גם על המלך י"ה.

יקובץ למכת"ב בעד כל נפש ונפש למקטון ועד גדול ואף בעד עובר במעי אמו ששה גדולים פאלניש (- פולנים, הכוונה למטבע שהלכה בפוזן), ומהמקובץ יעשה מכת"פ פ"נ, ואם הרצון לשלוח גם לי מזה סך מה לעשות פ"נ אעשה בל"נ והמענות תחולק לעניים.

ולהשמר מאד מלהתקרר, טוב להתלבש כל אחד במפה פלאנעל (-סוג בד מסוים) חגור על

לפעמים מתי מספר שיקשה עליהם כובד ההוצאה לעסוק ברפואות ולהזיל זהב מכיסם, ועוד בהתחלת הרגשת שליטת החולי בהם יסתמו הדבר מבלי לקרוא הרופא ויתמהמה בזה יום או יומים עד שיכבד החולי ויהי' אח"כ מעוות לא יוכל לתקן, כאשר ידוע מטבע החולי שתיכף בהרגשת מעט מזעיר מחולי זו ההכרח למהר לעסוק ברפואות מבלי להשהות אף רגע א'. אף לזה הוסכם שמהקובץ הנ"ל ינתן ג"כ דמי הרפואות, דהיינו הסממנים ושכר הרופאים וכל הצטרפות החולי ומשמשיו לבל יהי' נדחקים להיות נסוג אחור מעסק הרפואות. והזהרתי פעם אחר פעם שבהרגשת מעט מזעיר מענין החולי זו הקאה או שלשול וכדומה שלא יאחרו רגע א', ויקראו מיד להרופא, או להודיע מהר בלי עיכוב לאחד מאנשי קאמיסיאן ואז ישלחו לו תיכף הרופא לרפאותו בביתו ויתנו לו כל הצטרפותו מקופת הקאמיסיאן עד כי נרפא מנגעו לגמרי ויהיה בריא אולם.

גם ניתן על ההוצאות קאמיסיאן (-הועדה) לכל עני ואביון עירנו פה טהעע וקאפעע ושפיריטוס (-כוהל) כחפצם לשפשף בטנם בזה יום יום בעודם בכריאות, גם שכרנו והעמדנו אנשים מיוחדים שהורגלו בשימוש חלאים שיהיו תמיד בקביעות בבית הלאצארעט (-בית מרפא) בחדר המיוחד לחולי

הבטן. שלא לאכול מאכלים רעים וביחוד גורקען (-מלפפונים), ולמעט באכילת פירות ודגים ושתיית שכר, שלא לאכול על השובע, וטוב יותר לאכול פעמים הרבה ובכל פעם שלא במרובה. להיות נקי שלא להשהות טינוף ולכלוך בבית, ובכלל הזה להחליף איזה פעמים בשבוע כתונת מכובס ונקי. שלא לדאוג, ולהרחיק כל מיני עצבות. שלא לילך בלילה באויר העיר, בצהרים כשהחמה זורחת טוב לטייל על פני השדה לשאוב אויר, ולפתוח החלונות בבקר שיבא אויר בהחדרים. שלא לילך מחוץ לביתו על ליבא ריקנא, לאכול איזה גרגרים חרדל אליבא ריקנא וליקח רינדע מן אייכענהאלץ (-קליפת עץ אלון). לשאוב במים ולרחוץ בזה שחרית פניו וידי. לזלף החדרים איזה פעמים בחומץ חזק וטוב מעורב במי וורדים.

כ"ד ידידו ואוה"נ המברכו בכוח"ט הק' עקיבא גינז מא"ש

"והיא שעמדה לנו, התפילות והצדקות"

-- גם על זאת פקחנו עינינו למיחש שימצאו

בני עמנו אשר אין להם מקום מנוחה ומורחב בביתם לענייני הרפואות הצריכים לענין חולי זה, שימצאו מקום מנוחה בסדר ההוא, והמשמשים יהיו עיניהם ולבם רק לענין ההתעסקות עם החולים, ועוד תקונים אחרים שונים לתקנת עניים ואביונים.

גם הזהרתי פעמים הרבה באזהרה אחר אזהרה שיהיו הנהגתם באכילה ושת' כפי אשר סדרו ואשר שפטו הרופאים להזהר מזה, וירחקו כמטחוי קשת כאילו הם מאכלות אסורות, ולא יעברו על דבריהם אף כמלא נימא, ובכלל הזה להשמר מכל דבר ודבר כגון שלא לצאת בשחרית מביתו אליבא ריקנא, וההכרח לשתות חמין מקודם, והעובר על ציווי הרופאים בסדר ההנהגה חוטא לה' במאוד כי גדול סכנתא מאיסורא, ובפרט במקום סכנה לו ולאחרים שגורם ח'ו התפשטות החולי בעיר וגדול עונו מנשוא.

והיא שעמדה לנו התפילות והצדקות שגברו עלינו חסדי ד' שלא גברה המחלה כ"כ בעירנו ב"ה, כה יגמור ד' חסדו בעדנו ובעד כל הבוטחים עליו ומצפים לישועתו, כעתירת ההדיוט הנאנח ומשתתף בצער הרבים...

מגיד דבריו / המשך מעמ' 7

משותף לבנות ביחד, ואז בעז"ה יש תקוה שבאמת כל אחד ישתדל לעשות את חלקו, ויחד כולם יבנו ויגדלו את הדור של העתיד.

בעניני השעה

אני רוצה לומר עוד מילה אחת - אנחנו חיים בתקופה מאוד מאוד קשה, בנסיגנות גדולים מכל הכיוונים, והלב של כל אחד שואל שאלות, שאין עליהם תשובה, ושבאמת איש מאתנו לא יודע מה יהיה כאן, מה יהיה הלאה, איך נמשיך ככה, בין ברוחניות ובין בגשמיות אין לנו פתרונות ואין לנו דרכים מה לעשות. זה גורם לאנשים שהרוח שלהם נחלשת, וח'ו יכולים גם להתבלבל, וגם ביום-יום לא עושים בכל הכח מה שכן יכולים לעשות, בלימוד התורה, בעמל התורה, בעבודת ד'.

אבל מה האמת? אצל יהודי לא קיים כזה דבר "מה יהיה", כליהודי יש אמונה, ולאמונה יש תשובה על כל מצב ועל כל קושי - יש בורא עולם! יש ריבוננו של עולם! אנו עמו וצאן מרעיתו! רועה ישראל האזינה, אם נכניס את היד לכיס והמטבע שהוא רצה לא עולה לו עד כאן תכלית ייסורים, אומרת הגמרא, גם זה נקרא ייסורים, אז מה שאנחנו עוברים כאלו דברים, כאלו קשיים, כאלו עוגמות נפש, על אחת כמה וכמה, קשיים עצומים ליחיד ולכלל, שום דבר לא במקרה, הכל מאת ד', ואז אין שאלות מה יהיה, ולמה זה ככה. זה אחד מהנסיגנות של אמונה, כשלא מבינים למה, להאמין שהכל מאיתו ית', ושהכל לטובת האדם ולטובת כלל ישראל.

אנחנו לא הורגלנו בנסיגנות כאלה, לא הורגלנו לעמוד בנסיגנות שאין לנו תשובה עליהם, ואין לנו הסבר ושום הבנה - זו אמונה! ע"ז חבקוק אמר

"ישמח לבי ותגל נפשי בישועתם"

כבוד ד' יהי' חופף עליכם ראשיכם שבטיכם וזקניכם

תראו שמחות וגיל במחוגת משפחותיכם ברכות שמים מעל יריקו כל טוב במעונותיכם ה"ה הקצינים הנגידיים המפוארים לשם ולתהלה מנהלי עדת ישורון ק"ק... ובראשם אדונם הרב... מאת מגידי חדשות (צייטונגען) שמעתם כי החלי-רע בעוה"ר מועף ביעף אלינו וקונן פה עירנו, העלתה באשה וצחנתה בקריתנו, הנה היא הורגה הרוגי' וברגזה רחם כל תזכרה, כוסה בידה תמר מלא מסך ותגר מזה ערכה שולחנה טבחה טבחה והקדיש קרואי', אדי העבים מלאו סך רעל, והמה כאשר ירדו לארץ לא ישובו עד אם כלו לאכל, בכל אשר תפנה מות ומשחית תריק מדי עברה הכל תקח גם שב גם ילד לא מצאו מנוח, שוד נתחומי' אכזרי היא.

הנה החלי-רע הזאת לשוד ולכפן יצחק, כי היא יורדת חדרי בטן, אם הוא רק ואין בו המחלה הזאת לא אמרה הון כי אם אך נפש אחת היתה לה לשלל לא תשוט ולא תנוח עד גם מגרת בית המת היתה לה למנה טורפה ורומסה ואין מציל, אין מחסה

מתרעלתה, אין מגן לפני כלי משחיתה וכלי מצפה לא ידעו שבעה, עקובה מדם הליכותי, יגון ותוגה באורחותי, תרהב בנער בזקן וגם על עוללים ויונקי שדים תלהט להבה, לא חשכה ממות נפשם וחיתם לדבר הסגירה.

אף כי לא שכח חנות אל ולא קפץ באף רחמיו, כי השם ברחמיו אם בשמאלו הרחיקנו בימינו הקריבנו, הוא פועל ישועות בקרב אחב"י פה, שוט המחלה כי תעבור בנו ח'ו פעמיה, אך חסד ורחמים בעזה"י באהבתו ובחמלתו תרפינה כוחותי' בגשתה לנו, אבל הנה כי לא כלו רחמי ה' אשר גמלנו, גם יקירי קציני עדתי סבבו בעזר השם כי המחלה הזאת כל תפרך גרדי' בעניי עדתי פה, וביום אידם לא מרחוק עמדו לבוא לעזרתם, כי ברית כרותה לחולי-רע ושמורה וערוכה זאת כי חסרון המזון תזיק לגוי' בעת הזאת, אם אז אוכל נכרת מפי אדם היא נפלה עליו בתעצומות ועזו ואין שלטון נגדה, ולזאת אזרו בני קהילתי מתניהם ולא עצרו מלהביא לבית איש ואיש נדבתו כיד ד' הטובה עליהם, זכרה להם אלוקים לטובה להיות נזונים עניי ודלי עמנו פה, ובעזה"י עלתה ארוכה לשבר בת עמינו, ישמח לבי ותגל נפשי בישועתם כי הפליאו לעשות יחידי קהילתי אשר הטיבו עם עניי עדתי בימים ההם...

קשות, אדם עלול להתבלבל ולאבד את יישוב הדעת שלו. הסבא מקעלם וצ"ל כותב, שכשבנ"י עמדו על ים סוף, התחילו להגיד למשה הוצאת אותנו ממצרים, טוב לנו שם ממותנו במדבר, זה הרי תמוה: הם כבר שכחו תוך שבוע מה היה במצרים? כמה "גישמאק" היה שם? הם יודעים מה היה במצרים, שנים רבות של 'וימררו את חייהם', אז איך הם מדברים כאלו דיבורים?

אלא שכשאין ישוב הדעת, כשבנ"א נכנס ללחץ ולפחד, הוא יכול לאבד את כל השכל שלו! את כל הדברים המושכלים והפשוטים. אנחנו מתבלבלים, אנחנו צריכים לחזור ולשנן לעצמנו מה התפקיד שלנו, מה מוטל עלינו ומה לא מוטל עלינו, אז נוכל לחיות בשמחה, במנוחת הנפש, כל אחד במקום שלו, בחלק שלו בתורה, בחלק שלו בעבודת ד'. העיקר להתרומם, העיקר להרגיש עם סגולה, עם מקבלי התורה, בניס אתם לד' אלוקים.

ולזכור מה ראינו, ומה חינונו אותנו רבותינו ורבותיהם של רבותינו, מה זה נקרא דרך התורה, מה זה נקרא חיים של תורה, אז נוכל להיות יותר, לחיות יותר גבוה, יותר מרומם, יותר נקי, ולא בתוך קטנות של מעשים וקטנות של דיבורים וקטנות דמוחין, שמזה כל היגון והאנחה שיש לבני אדם.

כמה ראש הישיבה וצוק"ל חזר שוב ושוב: לזכור מה אנחנו, מה זה עם ישראל, עם מדרשני עונג... כולנו זוכרים איך שהוא דיבר על "עם מדרשני עונג", שם הוא חי. עם כל הצרות שהיו לו, עם כל מה שהוא עבר, עם כל הקשיים - עם מדרשני עונג! אי אפשר לקחת את זה לעם ישראל, כמה אושר יש כאן, כמה חיים אמיתיים ופנימיים יש כאן, לא שדבוק בתורה ולא בשטויות.

נעמיד את דמותו לנגד עינינו, וככה נוכל להישאר ולחיות מעל כל המצבים, ולחיות חיים מרוממים, חיים נקיים, חיים טהורים, בעז"ה.

מוסף זכרון
שנתיים להסתלקות אביו רועה
מרן רבינו ה"דרכי שמואל" זיע"א
ליל שב"ק פרשת זכור תשע"ה-תש"פ

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
הִחַפֵּץ לָהּ בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים כְּשָׁמַע בְּקוֹל ה'
הִנֵּה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֻלָּב אֵילִים:
(הפטרת פרשת זכור)

יְתוּמִים הָיִינוּ וְאִין אָב

לבן של ישראל

עובדות ומעשי הוד בשולי גלימתו של אבינו רוענו זיע"א
כפי שנשמעו מפיהם של גדולי התורה שליט"א

זאב פלדמן

בענייני הכלל ובחסד, היה שקוע בלימוד כל העת, ונראה היה כי אף בראשו היתה כמין עליה קטנה אותה ייחד לתורה".

בהירות אין קץ

העיד הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך שליט"א: "יחד עם גדלותו של אחי מרן זצ"ל בתלמודו, כאשר מתוך יגיעתו העצומה, נודע כעמקן מיוחד, הרי גם בתוך העמקות שלו בתוככי הסוגיות, היתה לו בהירות בנקודת החידוש בסוגיא ובעצם ההבנה בה. גם כשמסר את חידושיו בעומק הסוגיות, ולעיתים חלק מהשומעים לא ירדו לעומק דעתו, מכל מקום אחז בהבנה ברורה בעומק החידוש ובהגדרתו. נראה כי לכך התכוון רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל שכתב בהסכמתו ל'דרכי שמואל' 'נהירין לו דברי תורתו בעמקותן וישרותן', כלומר כי כל חידושיו ודברי תורה, נהירים וברורים אצלו בבהירות מיוחדת".

שמחת התורה

שח הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א: "זכורני לפני כעשרים שנה, כשהחלו הטרדות, נסעתי כמעט כל חודש לעיר צפת ללמוד ברציפות. בעל הדירה בה התאכסנו סיפר לי שרבי שמואל שהיה בדירתו בשבוע שקודם לכן. באחד מאותם ימים, בשעת לפנות בוקר שמע מהחלון קול שירה והשתפכות הנפש, ולכך יצא החוצה מן הבית לראות ולהבין מהיכן בוקעים קולות השירה ולתדהמתו ראה את רבי שמואל רוקד ומזמר בשירי הודאה להקב"ה ומוחא כף אל כף. כאשר שאלו למחרת היום על מה היתה שמחתו, השיב מרן זצ"ל כי זכה שקושיא שעמד בה זמן רב מאד, התיישרה לו, ולכך הודה להקב"ה בשירי זמרה".

משחר נעוריו לא פסק פומיה מגירסא, כפשוטו, וכך עד אחרית ימיו".

שקיעות בלימוד

סיפר הגאון הגדול רבי יהושע ארנברג שליט"א: "דבר נפלא ראינו אצל רבותינו. ראינו אצל רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל כי בכל המצבים היה שקוע בלימוד, כאשר גם בתקופות הסוערות ביותר, דיבר בלימוד מתוך שינה וכדו', כי כל העת ראשו היה תפוס בשקיעות בתורה. באחת ההזדמנויות הוזכר לפני רבינו הגדול זצ"ל את אשר כתב אחד מגדולי האחרונים כי עשה בראשו ובמוחו כמין עליה קטנה אותה מייחד רק לתורה, וכך גם כאשר נצרך לעשות דברים אחרים ולחשוב עליהם, מכל מקום כל העת ראשו ממשיך לעסוק אף בתורה.

הנהגה זו אף ראינו אצל רבי שמואל, כאשר ניכר היה שכל העת ראשו היה תפוס בסוגיות ובעמלה של תורה, כאשר גם כאשר יגע ופעל

"בחתונות תלמידיו, היה מרן זצ"ל יושב עם גמרא ולומד. לעיתים, כאשר ישבתי בסמוך אליו, הצצתי לראות באיזה מסכת לומד, כשאמרתי לעצמי כי ודאי לומד את המסכת הנלמדת בישיבה, אותה אפשר ללמוד גם כשיש רעש והמולה מסביב, אבל לא, הוא למד מסכתות בקדשים וטהרות. למרות הריקודים וההפרעות מסביב, ראשו וכולו שקועים היו בעניינים הסבוכים של קדשים וטהרות".

לא פסיק פומיה מגירסא

העיד הגאון הגדול רבי אשר הכהן דויטש שליט"א: "מרן זצ"ל היה מלא אורה של תורה, הן מן הבחינה שכל התורה כולו היתה כמונחת בכיסו, לא רק ידיעות בעלמא, אלא כפי שידוע הותיר אחריו חיבורים בכל מקצועות התורה, ומחמת הענווה לא רצה לפרסם שום דבר בחייו, חוץ מן הספר האחד 'דרכי שמואל' על אהלות אותו הוציא לעילוי נשמת הרבנית ע"ה, וכן מבחינת עמל התורה, כאשר

והגית בו יומם ולילה

עמל התורה

יום ולילה לא ישובתו

העיד הגאון הגדול רבי אריה מלכיאל קוטלר שליט"א: "עמל התורה של מרן זצ"ל, היה ללא גבול ושיעור. לעיתים אפשר היה לפגשו ביום ראשון כשהוא חבוש עדיין ב'שטריימל', כי עדיין לא חזר לביתו ממוצאי שבת ולמד כל העת בבית המדרש. כך עמל לילות שלמים בתורה וכתב חידושי תורה ללא הרף, עמל ושוב עמל כל העת ביגיעה עצומה".

יומיים תמימים

סיפר הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א: "זכורני לפני מספר שנים, כשהגעתי אל רבי שמואל ונכנסתי להיכל הישיבה, אמרו לי התלמידים כי מזה יומיים תמימים (!) שלא יצא מבית המדרש, לא לאכילה ולא לשינה, אלא ישב על מקומו במשך יומיים ושקד על תלמודו בלא הפסק כלל".

בעיצומן של שמחות הנישואין

ש
ח
הגאב"ד הגאון
הגדול רבי צבי
פרידמן שליט"א:

ידיעת התורה

בכל התורה כולה

שח הגאון הגדול רבי אליהו בער וזכטפויגל שליט"א: "שמעתי מעד ראיה שכאשר הופיע הספר 'דרכי שמואל' על אהלות, אמר רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל כי לא האמין שבדור הזה יכול להיות תלמיד חכם שיחבר ספר בכזה עומק ובכזה רוחב... כל תלמידי החכמים הגדולים שבארץ ישראל העידו שבכל ארץ הקודש אין עוד אחד מלבד רבי שמואל שאפשר היה לדבר עמו בלימוד בכל התורה כולה, בכל הסוגיות מברכות ועד עוקצין, עם כל הראשונים והאחרונים, כאילו שבשעה זו עסוק באותה סוגיא בה דיברו עמו".

בעומקן של סוגיות

סיפר הגאב"ד הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א: "לפני עשרות שנים, כאשר שימשתי בישיבה בבית חלקיה, שמעתי באחד הימים שמרן זצ"ל אמור להזדמן לבית חלקיה להשתתף בשמחת 'שבע ברכות' אצל אחד התושבים. פניתי אליו וביקשתי שיבוא למסור שיעור בישיבה, כשאמרתי לו כי אין זה משנה על מה יהיה השיעור, העיקר שימסור אצלנו שיעור, ולאחר שהפצרתי, הסכים. כאשר הגיע לבית חלקיה, באתי ללוותו אל הישיבה, ובדרך, רק כאשר כבר התקרבנו כעשרה מטרים לפני הכניסה לישיבה, פנה אלי רבי שמואל: 'שכחתי לשאול אותך, איזו מסכת לומדים?', אמרתי לו: 'בבא מציעא, דף פלוני'. מיד נכנס רבי שמואל לישיבה והחל למסור את שיעורו בעומק העיון ובהיקף עצום, עם כל דברי הקצות והגרעק"א וקונטרס הספיקות, עד שהיה נראה כאילו הכין את שיעור זה במשך שבועיים ימים. כך היה תמיד, כשהיה פוגש בבני תורה ושואלם היכן אוחזים בלימודם, על אתר החל לדבר עמם במעמקי הסוגיות, כאילו ממש עכשיו עוסק ולומד סוגיה זו".

בתורת הנסתר

שח הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א: "ידועה גדלותו של מרן זצ"ל בכל חלקי התורה, אולם פחות ידועה הגדלות שלו אף בתורת הנסתר. מיודעיו ידעו כי בימי שישי

אחר הצהריים עוסק בלימוד מסוים, אולם לא ידעו כמה תלמודו בזמן זה, עד שהתברר שבאותם שעות למד תורת הח"ן עם שני תלמידי חכמים, אולם הצליח להסתיר זאת. כך גם היו שעות שבהם היה לומד בחברותות עם אנשים גדולים, היה סוגר את הדלת כדי שאיש זולתם לא ידע במה הם עוסקים, וכך ישב ללמוד וללמד במשך כמה שעות גם את תורת הנסתר. כל כך היה מסתיר זאת, עד שרק מתי מעט ידעו את גדלותו בנסתר, אולם מי שהבין את דרשותיו ושיחותיו, ידע אל נכון כי הם בנויות על היסודות האלו".

בכל חדרי תורה

העיד הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א: "בקיאותו של מרן זצ"ל בכל מכמני התורה היתה מבהילה, וזאת ראיתי והרגשתי בכל עת שדיברתי עמו בדברי תורה. בימי חול המועד פסח וסוכות, היתה לנו קביעות להגיע אל רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ולאחר מכן הגעתי לביתו של מרן הגרי"ש זצ"ל לדבר עמו בדברי תורה והלכה. בכל פעם, מיד שפתחתי בדברים באיזה ענין, מיד המשיך רבי שמואל לדון בכך, כשהוא מביא ומצטט מיד את דברי הראשונים והאחרונים אודות הנושא".

כל התורה פרושה לפניו

סיפר הגאון הגדול רבי אליעזר דינר שליט"א: "בכל עת ראינו אצל מרן זצ"ל איך שכל התורה כולה פרושה אצלו עד ההלכה למעשה ממש. במשך למעלה מעשרים שנה, בעת שהיינו נכנסים אליו בענינים רבים העומדים על הפרק ומעלים לפניו שאלות בהלכה, ובפרט שאלות הנוגעות לעניני כשרות, בכל פעם הייתי משתומם מכוח תורתו הכביר והנורא, כאשר בכל מקום ששאלנו אותו מיד היה עונה, כמונח בקופסא, עד ההלכה למעשה ממש, כשהוא מונח מיד בפרטי הסוגיא ובדברי הראשונים והפוסקים, בכל חלקי התורה. (כן זכורני שתמיד היה דורש ומתעניין אודות הוראותיו של רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בכל הנושאים).

לפני שנים רבות שח לי אחד מחשובי הרבנים בחו"ל, אשר מגיעות אליו שאלות ובעיות קשות מכל העולם בהרבה ענינים ואף בהלכות החמורות, כמו גיטין ועגונות וטהרת הייחוס ודומיהם, ודרכו היתה להעלותם לפני רבים מגדולי ופוסקי הדור שיכריעו בדעת תורתם, כאשר בין גדולי הדור עמם נועץ, היה גם מרן זצ"ל. התבטא

אותו הרב ואמר כי הייחודיות שבלטה אצל רבי שמואל נראתה בהיותו מונח בכל סוגיא וסוגיא לפרטיה, הן בסוגיות החמורות והן בסוגיות הקלות, עד פרטי הפרטים, וכל דברי הראשונים והתשובות היו פרושים לפניו כשמלה".

הרבצת התורה

מעמיד תורה לעדרים

שח הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א: "רבי שמואל התמנה לשמש כר"מ בשיבת אמינינו, עוד בהיותו אבן צעיר לימים. ישיבה זו היתה אמנם ברוח חסידית, אך למדו בה עשרות מבני ירושלים, בחורים חריפים ומופלגים, שהפכו ברבות הימים למרביצי תורה ותלמידי חכמים נודעים. זכורני שהאדמו"ר רבי מאיר'ל מאמינינו זצ"ל שלח שליחים לאבא מרן הגרש"ז זצ"ל כדי שישפיע על רבי שמואל לקבל על עצמו את עול הרבצת התורה בישיבה, אחר כך 'חטפו' אותו בישיבות נוספות כששמעו יצא ברחבי עולם התורה כחורף ובקי שהעמיד תלמידים הרבה. רבי שמואל כיהן אף בישיבת 'איתרי', כידוע, ואחר כך בישיבת 'קול תורה' שם עמד כראש הקיבוץ בישיבה, אותו ייסד בכוחותיו הגדולים. הוא שימש בישיבה כראש הקיבוץ לצד אבא זצ"ל שניהן כראש הישיבה. רק לאחר שחלפו שנים רבות של הרבצת תורה בכל כוחותיו, ייסד את הישיבה הגדולה 'מעלות התורה', בה העמיד תלמידים רבים במשך עשרות בשנים".

בדרכי החינוך

סיפר הגאון הגדול רבי אשר הכהן דויטש שליט"א: "בהנהגתו של מרן זצ"ל עם תלמידיו ובדרכי חינוכם, ראינו דבר מופלא. מחד, יחסו לתלמידים היה כמו לילדיו, ובכל שמחה בשמחתם, שמח כמו שזו שמחתו שלו. אך מאידך, כשהוצרך לכך, נהג אף בתקיפות. סיפרו כי בתקופה מסוימת הורה רבי שמואל בישיבה כי מי שלא יקום לתפילה ויגיע בשעה מאוחרת, לא

יוכל לסעוד 'פת שחרית' בחדר האוכל בישיבה. על אף שהבחור מסתמא למד עד מאוחר, מכל מקום הורה וציווה שלא יתנו 'פת שחרית' לבחור שכזה. באחד הימים, חס אחראי המטבח על הבחורים שאיחרו, ריחם עליהם ונתן להם 'פת שחרית'. מששמע זאת רבי שמואל, נזף בו 'מדוע אתה נותן להם פת שחרית?'... מחד היה ממש כאבא של הבחורים, ומאידך, הלך בכל חומר הדין בדרכי החינוך".

התביעות מתלמידי

שח הגאון הגדול רבי משה שמידע שליט"א: "מרן זצ"ל היה תובע מאתנו, תלמידי, בלי להרפות. בהיותי בחור, הביא לי רבי שמואל לעבור על מחברת שכתב בצעירותו בסוגיית 'רוב וקרב'. לאחר שלמדתי במחברת, הגעתי להשיב לו אותה. פתח רבי שמואל את המחברת ועבר עליה מההתחלה לסוף ומהסוף להתחלה מספר פעמים, כשהוא מחפש לראות אם ציינתי איזו הערה על הדברים, כשהוא מביע את תמיחתו 'בשביל מה הבאתי לך את המחברת? סתם לעבור עליה? איפה ההערות שלך?'..."

החינוך לידיעת התורה

עוד סיפר הגאון הגדול רבי משה שמידע שליט"א: "אחת לשבועיים הייתי מגיע אל מרן זצ"ל ללמוד עמו בחברותא, כאשר היינו משוחחים בעומק העיון בלימוד הסוגיא. יחד עם זאת, גם באותם הזדמנויות חפץ רבי שמואל לשמור על המושגים בכל מרחבי התורה, ומידי פעם שאל אף שאלות של בקיאות במסכת ואפילו על דברי רש"י בחומש".

מחנך לגדלות בתורה

שח הגאון הגדול רבי אליעזר דינר שליט"א: "אחד הדברים המיוחדים שזכינו לראות אצל מרן זצ"ל, ואשר נוגע לכל אחד מאתנו, הוא מה שהיה תובע ומחנך ללא הרף לגדלות ורחבות בלימוד התורה, להיות תלמיד חכם אמיתי אשר 'שואלין אותו בכל מקום ויודע' כדברי חז"ל, כאשר לא תפס אצלו שום ענין אחר זולת זה, וכל המעמד והחשיבות כלפי כל אחד היו נקבעים ונמדדים אצלו רק בזה. סיפר לי אחד ממרביצי התורה המתגורר בצפון, כי בגיל צעיר הוצע לו לשמש כר"מ, ונכנס למעונו של מרן זצ"ל להיוועץ עימו על כך. הלה היה סבור לתומו, כי מרן זצ"ל יגיב בשמחה ובהתפעלות, ויעודדו וישבחו על כי עדי לגדלות ונצורות. אולם למרבה

הפתעתו, רבי שמואל נעץ בו את עיניו בתמהון והחל לשאלו: 'חולין ונדה כבר למדת?', הלה נבהל קצת והשיב בשלילה... 'נשים נזיקין כבר למדת?', לשמע שאלה זו שמח הלה, והשיב בחיוב... אלא שאז החל מרן זצ"ל לערוך לו מבחן קשה, והתוצאות לא היו 'מיוחדות'... בחלל החדר שררה מבוכה ושתיקה רועמת, מרן זצ"ל ישב מכונס עם עצמו, כאשר על פניו נסוכה חרדה ממש.

אותו ר"מ התבטא שבאותם דקות הוא הרגיש בבואה של המבחן שעורכים ב'הוא יומא' לאחר מאה ועשרים בבית דין של מעלה, כאשר אומרים לאדם 'עמוד וערוך מקרא שקרית ומשנה ששנית', ובושה וכלימה תכסה פניו. למעשה, רק לאחר שהתחייב לרבי שמואל שיקבע סדרי לימוד מיוחדים לשאר חלקי התורה, ניאות בדיעבד מרן זצ"ל להסכים לקבלת המינוי, אולם העיד כי עד היום עומדים לנגד עיניו מבטו והבעת פניו של מרן זצ"ל על חוסר ידיעת התורה. כך גם העיד לי תלמיד חכם אחד, אשר בתקופה מסוימת היה עולה למרן זצ"ל לברר אצלו על 'מנהג ירושלים' בענינים רבים, וסיפר שבכל פעם היה בודק וחוקר אצלו כמה שעות ביום הינו משקיע בלימוד הגמרא ועומק הסוגיות..."

גדלותו בתורה

"עוד יקומו מלפניו"

שח הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א: "כבר בקטנותו של רבי שמואל, ניכר כי עדי לגדולות. עוד בהיותו ילד צעיר, היה מדבר בלימוד עם דודנו הגאון רבי שמחה בונים ליזרזון זצ"ל, שהתבטא אודותיו לרבנית שלו כי 'הילד הצעיר הזה, עוד יקומו מלפניו'... הדוד רבי שמחה בונים נלב"ע בקיצור ימים ושנים בחודש אייר תש"ו, והתבטאות זו נאמרה מסתמא עוד שנים קודם לכן, כשרבי שמואל היה ילד צעיר לימים וטרם היותו בגיל בר מצווה".

מקטנותו יצא לבגר

העיד הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א: "סיפר לי מורי חמי הגאון רבי שמואל קיבלביץ' זצ"ל, אשר הרביץ תורה בישיבת 'עץ חיים', כי רבי שמואל למד אצלו כבחור צעיר ומחמת שהיה שקט ונחבא אל הכלים, פנה אביו מרן הגרש"ז זצ"ל אליו באחד הימים

וביקש ממנו שיגש אל בנו חביבו מידי פעם לדבר אתו בלימוד. ואכן, פנה חמי זצ"ל לרבי שמואל לשוחח עמו והופתע לחלוטין. לתדהמתו ראה לפניו את הבחור הצעיר בכל תפארתו, עם כל ההיקף והבקיאות. כשחזר למרן הגרש"ז זצ"ל והביע את התפעמותו מגאונותו הכבירה של בנו הגדול, אמר לו מרן הגרש"ז זצ"ל: 'אכן, הוא יושב ולומד הרבה באוצר הספרים של אבא'..."

ביגיעה אין קץ

סיפר הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך שליט"א: "רבי שמואל הקפיד לשמוע את שיעוריו של מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, אותם מסר בישיבת 'עץ חיים' בעת שהיה מגיע לארץ הקודש. זכורני שהיה חוזר על השיעורים ודן בהם, כשהוא עמל בעיון גדול על הדברים. כשהופיע הספר 'אבן האזל' למרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל על רמב"ם 'קנין', הובא בו (פ"ב מהלכות עבדים ה"ז) שיעור מחתנו מרן הגאון רבי אהרן זצ"ל על הסוגיא דלוה וגואל וגואל לחצאין, היה זה שטיקל שהרעיש בזמנו את העולם (מרן הגרא"ז זצ"ל כותב על מערכה זו כי הם 'חידושים נפלאים בהעמקה עצומה ליישב דברי הרמב"ם התמוהים') וזכורני שרבי שמואל נתייגע בזה רבות, ועשה הרבה 'שטייגען' בשיעור זה. כך היתה דרכו מיום עמדו על דעתו שהיה מתייגע בדברי הראשונים, האחרונים וראשי הישיבות ללא גבול וקץ, וכך הגיע לגדלותו הגדולה והנוראה".

שבחן של חכמים

העיד הגאון הגדול רבי בן ציון בורודיאנסקי שליט"א: "קטנותי מלדבר בגדולת מרן זצ"ל, ורק אצטט קצת ממה ששמעתי מגדולי עולם על רום גדלותו. סיפר לי פלוני ששמע מאביו של רבי שמואל - מרן הגרש"ז זצ"ל שאמר שהוא מכיר כהיום שניים שיודעים את כל התורה כולה בעיון, ואחד מהם הרי הוא בנו הגדול, רבי שמואל, ואת זאת אמר עליו כבר לפני עשרות שנים. מכבוד אאמו"ר הגאון הגדול רבי אפרים נחום זצ"ל, שהיה מפורסם בגאונותו, שמעתי שבכל ענין ונושא שמדברים עם רבי שמואל הרי זה 'כאילו יצא עכשיו חם מהתנור'... מהגאון הגדול רבי חיים קרייזוירט זצ"ל שמעתי פעם: 'את מי אפשר לדמות עם העמקות של רבי שמואל?'... וגיסי הגאון רבי נתן שולמן זצ"ל, אשר לפני עשרות שנים היה עמו בקרבת מקום, אמר לי:

‘אומרים שבבקיאות רבי שלמה זלמן יותר ממנו, אני לא משיג מה שייך יותר ממה שראיתי אצל רבי שמואל...’.

מתדבק באהלי החכמה

סיפר הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א: "עוד בימי בחורתי של רבי שמואל, היתה חבורה של תלמידי חכמים שנסעו בקביעות לבני ברק אל מרן החזון איש זצ"ל, ביניהם נמנו הגאונים הגדולים רבי יהודה שפירא, רבי משה יהושע לנדא, רבי חיים בריס זצ"ל ועוד. רבי שמואל היה צעיר מהם בגילו, אולם דבק בהם והסתופף בצילם, ונהג לנסוע עמם אל מרן החזון איש. באחד הימים, כאשר הלך רבי שמואל ברחובה של עיר בבני ברק, הבחין בו מרן החזון איש מן העבר השני של הכביש, והתקרב אליו לדבר עמו בלימוד, אף שהיה בחור צעיר לימים. עוד העידו כי רבי שמואל אמר סברא לחזון איש, אשר שיבחו למאד על סברא זו". (ראה במכתבו של מרן זצ"ל לרעו מנוער הגאון רבי דב זאב הבלין זצ"ל: 'זאכתוב לך דבר קטן שאמרתי לפני הגאון בעל חזון איש שליט"א וקלסה למאד').

בצל חיבת הקודש

שח הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך שליט"א: "הכל ידעו כי גדול האיש מאוד, אשר כל רז לא אנים ליה, יחד עם כל עניני גדלותו בשאר הדברים, אך עדיין היה הוא נסתר, וכמדומה שאיש לא ירד לעומק גדלותו, אפילו הקרובים אליו ביותר. רבי שמואל הסתיר את עצמו ממש, אך נראה כי רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל ידע מהי עומק גדלותו ועד היכן הדברים מגיעים. ראו זאת בחיבה היתירה שרחש לו, ואף ניכר הדבר בדברים המופלגים שכתב עליו בכמה מכתבים. רבינו הגדול זצ"ל העריך מאוד את גדלות תורתו של רבי שמואל ואת למדנותו הגדולה, וגם החשיב מאד את העובדה שיש לו עינא פקיאח להבין דברים לאשורם".

ואני תפלה

תפילה!

העיד הגאון הגדול רבי צבי רוטברג שליט"א: "ה'תפילה' של רבי שמואל היתה מחזה שלא מעלמא הדין, 'ואני תפילה'. בילדותי זכיתי לראות כמה פעמים את הדוד מרנא החזון איש יזע"א בתפילתו, חושבני שמהחזון איש

ועד רבי שמואל לא ראיתי 'תפילה'..."

לישועתן של ישראל

שח הגאון הגדול רבי אריה מלכאל קוטלר שליט"א: "רבי שמואל היה הלב שהתפלל על כלל ישראל כפשוטו ממש. בחור מבוגר מארה"ב נכנס אליו, וכשאמר לו את גילו כשעוד לא זכה לזיווגו, החל רבי שמואל לבכות כמו ילד קטן. יהודי מעדות המזרח נכנס אליו וסיפר שבתו לא התקבלה לסמינר. רבי שמואל ניסה להשפיע על מנהל הסמינר שיקבל אותה, זאת למרות שלא הכירו, אך ללא הצלחה. בתוך הדברים יצא מפיו ביטוי שכביכול אין בידו לעשות עוד בענין, אולם רגע לאחר מכן נזעק ואמר כמו לעצמו: 'מה פירוש אני לא יכול לעשות כלום?', ומיד נכנס לבית המדרש, פתח את ארון הקודש ושפך דמעות כמים במשך עשרים דקות לישועת הנערה".

תפילותיו נענות במרום

סיפר הגאון הגדול רבי אליעזר דינר שליט"א: "כמה עלינו ללמוד ולהתחזק מתפילותיו הנוראות של מרן זצ"ל, זכורני כמה וכמה פעמים שזכיתי לראותו עומד לפני קונו בתפילת שמונה עשרה, יכולים היו לראות בחוש שכל כולו דבוק בבוראו, בהתפשטות הגשמיות, בבכיות ובתחנונים. כמה חיוזוק היה למי שזכה לראותו עומד בתפילתו.

מלבד זאת, במרומים היו נענים לתפילותיו... ידוע לי מכלי ראשון על מעשה נורא שאירע בשנה האחרונה לחייו ממש. תחילת המעשה היה כשנה קודם הסתלקותו, בימים שלפני פורים תשע"ז, כאשר אחד מגדולי מחזיקי התורה מארה"ב הגיע לארץ הקודש ונכנס למרן זצ"ל כששאלתו בפיו אודות השתדלויות שונות שנצרך לעשות כדי להמשיך לקיים מצות 'פרו ורבו', אחר שזכה כבר לשלושה בנות, ושאל להכרעתו של רבי שמואל האם לעשותם או לקיים שב ואל תעשה. אמר לו רבי שמואל 'מי אמר שצריך השתדלויות, תפילה גם יכולה לעזור, נתפלל בשבילכם...' הותיר הלה אצל מרן זצ"ל את שמו ושם רעייתו לתפילה.

ימים לאחר מכן, בשושן פורים, שהה בני רבי מרדכי שליט"א בבית מרן זצ"ל, אשר ביקשו לפתע להתקשר לנדיב זה, אשר חזר כבר לביתו בחו"ל, ולדרוש בשלומם... קיים בני שליט"א את בקשת מרן זצ"ל והתקשר אל הנדיב באמרו 'ראש הישיבה שואל בשלומכם', ובתגובה הופתע לשמוע קולות בכי בוקעים מבעד לאפרכסת,

באמרו כי זכו להיוושע בחסד ד'. כשלושה חדשים קודם סילוקו של רבי שמואל, זכה הנדיב להולדת בן זכר למזל טוב. נורא נוראות מה היה כח תפילתו".

יאהבת חסד

כל הנהגתו בחסד

העיד הגאון הגדול רבי שמואל מרקוביץ שליט"א: "כל הנהגתו של מרן זצ"ל היתה ב'חסד', חסד לכולם, לשבירי לב לאלמנות ולמוסדות התורה, ועם כל הרחמים והחסד, לא זו כמלא נימה".

בכל ליבו

שח הגאון הגדול רבי יהושע ארנברג שליט"א: "הכרתי הרבה אנשים גדולים, יש מהם שיעצו עצות, יש מהם שהיטיבו להיכנס לפרטי הנידון, והיו שגם לקחו על ליבם את צרכי הזולת באופן אישי. אבל כפי ראות עיני, רבי שמואל היה יחיד ממש שלא רק שמע ויעץ בכל פרטי הנושא, ולא רק נתן את ההרגשה שזוהו נושא אישי שלו, אלא באופן מעשי קם ופעל ועשה ללא לאות במסירות מופלאה, יומם ולילה. ובאמת בהתבוננות הרי ההקרה הגדולה ביותר שהיתה בכך, הינה שלקח מעצמו את השעות היקרות שלו, של שקיעות ועמלות בתורה, ולטרוח ולהתעסק עם הצורך של הזולת, זה היה מבהיל לראות זאת".

לא הסיח דעת

העיד הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א: "הרמב"ם אומר כי השמחה הגדולה במתנות לאביונים היא שמחה גדולה ומפוארה של לשמח עניים, אלמנות, יתומים וגרים ומי שהוא עושה כן דומה לשכינה, (ראה לשון הרמב"ם פ"ב מהלכות מגילה ה"ז "שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר 'להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'"), מכמה יתומים ואלמנות רבי

שמואל לא הסיח דעת, כמעט כל יום ויום דאג לשמח אלמנות ויתומים".

"עם זה אני נכנס לשבת"

סיפר הגאון הגדול רבי צבי רוטברג שליט"א: "בכל יום שישי היה לו למרן זצ"ל 'סדר עבודה' מיוחד, ללכת ולפקוד את בתייהם של אלמנות ויתומים ולהרנין את ליבם. אמר לי אחד התלמידים שרבי שמואל התבטא ואמר לו: 'עם זה אני נכנס לשבת'..."

ארח חיים למעלה למישיכיל

באמונת אומן

העיד הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך שליט"א: "רבי שמואל אמר פעם על עצמו דבר נורא. בפסוק במשלי (י"ט, ג) נאמר 'אוולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו', ומפרש רש"י כי אדם חוטא ומסלף דרכו, וכשבאין עליו פגעים, על ד' יזעף לבו, שכועס ואומר מפני מה אירע לי פגע זה. אמר רבי שמואל 'ב'אוולת אדם תסלף דרכו' אני מלא מזה, אבל ב'על ד' יזעף לבו', לא נכשלתי אפילו פעם אחת... הצער הגדול והיסורים שעבר במשך ימי חייו, היו תמיד על לבו, אבל לא נכשל אפילו פעם אחת בתרעומת כלפי שמיא".

"אני כועס על איש..."

שח הגאב"ד הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א: "שוחחתי עם מרן זצ"ל על אלו רעיו שבגדו בו ולא הלכו בדרכו ואמרתי לו 'אכפת להם שראש הישיבה כועס עליהם'. רבי שמואל השיב לי בתמיהה 'אני כועס? מה פתאום, אני כועס על איש, איזו ענוה זו. אמרתי לו 'הם חושבים שראש הישיבה כועס', ושוב אמר לי 'תגיד להם שאני לא כועס'... כך ראו בחוש כי מלחמתו על משמר היהדות היתה לשם שמים בתכלית".

ענוות חן

סיפר הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א: "ראינו אצל רבי שמואל תופעה מפליאה. שקיעות נדירה בלימוד, גאונות עצומה בכל מכמני התורה, ועם כל זאת, דיבור פשוט ושווה עם הבריות כאחד האדם. בצעירותי, בעודו גר

ברחוב גשר החיים, הייתי נכנס אליו כמעט מדי שבת בשבתו והיה משוחח עמי כשווה בין שווים. כך גם היה שוור בדבריו מעשים רבים מגדולי הדורות, והכל בפשטות.

פגשתי לאחרונה את אחד מגדולי תלמידיו של רבי שמואל, ונזכרנו שלפני כארבעים שנה נכנסתי לביתו של מרן זצ"ל, בעת שהם למדו יחד בחברותא. ציינתי בפניו שעסקן באותה עת בלימוד סוגיית 'אין ספק מוציא מידי ודאי'. כאשר שאל אותי מה גורם לי לזכור זאת, עניתי לו כי הפשטות והענווה שרבי שמואל הראה באותה עת, באמרו כלפיי 'על סוגיא זו אין לי מה להוסיף, כדאי שתדבר אתו'... הענווה הזו, הינה בלתי נשכחת".

הסתיר מעלותיו

העיד הגאון הגדול רבי אשר הכהן דויטש שליט"א: "מרן זצ"ל היה עמוד התורה, בידעתו בכל חדרי תורה לפני ולפנים, באהבתה תשגה תמיד בעמלו בתורה, עמוד העבודה בתפילה, בעבודת ד' בטהרה, עמוד גמילות חסדים בכל הענינים, בלב ובמעשים. מלבד זאת היה עמוד הענן שהלך לפני המחנה להורות דרכה של תורה, ועמוד האש באש הקודש שבערה בליבו הנהיג את מלחמת ד' ברודפי התורה והיהדות, בהיותו גיבור כארי ועז נגמר שלא ליבוש מפני המלעיגים והמבזים שחרפו וגידפו ורץ כצבי לעשות רצון קונו כפי שהורו רבותינו זצ"ל, אבל ברור שכל מה שידענו הוא מקצת ממה שראו הקרובים אליו, והם גם לא ידעו גדלו כי היה גברא רבה בלהסתיר דרכיו".

מחזק עצמו תמיד

שח הגאון הגדול רבי צבי רוטברג שליט"א: "לפני מספר שנים נפגשתי עם רבי שמואל וסיפרתי לו מעשה מאחד מזקניי מגדולי הדורות האחרונים זצ"ל, הוא שמע ולא הגיב. לאחר כשנה, כשנפגשנו, ביקש ממני רבי שמואל לשוב ולספר לו את המעשה בשנית, באמרו שהינו שואב חיזוק לעצמו מן הסיפור... כך בגיל הגבורות כל מגמתו היתה להתחזק ולהתעלות, וכפי שנאמר בשמואל 'ומעיל קטון תעשה לו אמר', כל ימיו נשאר 'מתלמד', בגדר קטן, וזהו סוד הגדלות - השאיפה. אכן מצינו דבר נורא שכאשר העלתה בעלת האוב את שמואל, נאמר 'והוא עוטה מעיל', אותו המעיל עמו נתגדל, נותר עליו גם בעלמא דאתי (ראה מדרש תנחומא פרשת ויגש פיסקא ח: "צא ולמד

משמואל, כשהעלה אותו שאול, מה שאול אומר לאשה, 'מה תארו, ותאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל', וכן הוא אומר 'ומעיל קטן תעשה לו אמר', ללמדך שכשם שהולך, כך הוא בא").

כל ימיו בהתעלות

שח הגאון הגדול רבי אליעזר דינר שליט"א: "מרן זצ"ל היה כל ימיו תובע ומייסר את עצמו לעלות עוד ועוד במעלות התורה והיראה, ובכל הזדמנות היה לוקח מוסר לנפשו ודורש מעצמו גם לעת זקנה וגבורות. סיפר לי אברך מחו"ל, אשר בבחרותו לפני כחמש עשרה שנה, למד אצל רבי שמואל בשיבת 'מעלות התורה'. באחד הימים התלווה לרבי שמואל, בעת שעלה למעונו של רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. בעת שנכנס רבי שמואל לחדר, ישב אצל מרן הגרי"ש זצ"ל אחד מגאוני הדור המפורסמים, אשר נודע בכח תורתו וידיעותיו, וכד בבד נטה שכמו לעסוק בצרכי ציבור וענייני צדקה. תיכף בהיכנסו של רבי שמואל, התפתחה שיחה מיוחדת במינה של דברי תורה והלכה, כאשר אותו גאון בתורה יחד עם רבי שמואל, ישבו ודנו לפני מרן הגרי"ש זצ"ל ויחד פלפלו בעומקה של הלכה, זה מוטיב וזה מפרק, זה מגמרא בבלי וזה מירושלמי, זה מתשובות הרשב"א וזה מדברי הש"ך, ויהי המראה לחרדת א-לוקים.

לאחר שסיים אותו גאון את ביקורו ויצא, נותר רבי שמואל בחדר ומרן הגרי"ש זצ"ל אמר לו באנחה: 'זה כבר לא אותו דבר... מאז שאותו גדול החל לעסוק קצת בדברים אחרים, זה מורגש על תורתו...' רבי שמואל נרעש לשמע הדברים, שכן אותו גאון הפליא באותה שיחה בכח תורתו בדרגות ובמושגים בלתי מצויים, ולמרות כך חש מרן הגרי"ש זצ"ל כי חסר 'משהו' בתורתו... בדרכו בחזרה לביתו ב'שערי חסד', דיבר רבי שמואל על עצמו בתביעות נוראיות, עד היכן ניתן תמיד להעפיל ולהשיג וכמה נדרשת הזהירות שלא להפסיד את הדרגות ח"ו, וייסר את עצמו עד שלא יכלו הסובבים לשמוע את הדברים יוצאים מפיו".

"ש"ס איד..."

הגאון הגדול רבי משה שמידע שליט"א: "זכורני כאשר התלויתי אל רבי שמואל בלכתו ברחוב, ולפתע הבחנתי ביהודי ירושלמי הנראה כאדם פשוט שהולך ומנענע בידו כמהרהר בלימוד. כשהבחין רבי שמואל כשאני מחייך במקצת, אמר לי 'יהודי הזה הוא ש"ס איד'..."

בדרכי שמואל

דברים שנשמעו מפי גדולי התורה שליט"א אחר סילוקו של מרן זצוק"ל, אודות גדלותו הנוראה ועמידתו במשמר התורה והיהדות ועל החובה לדבוק בדרכו ובמשנתו

לבדו עומד בפרץ

ביום אשכבתיה דרבי, הביע הגאון האדיר רבי משולם דוד הלוי סאלאוויצ'יק שליט"א את רחשי לבו הדואב אחר סילוקו של מרן זצ"ל: "מרוב צער וכאב לא יכולתי לישון כלילה. הן רבי שמואל זצוק"ל היה יחיד בתקיפות ובעמידה על משמר התורה והיהדות. יחיד בשמירת הגחלת של כלל ישראל ובמניעת שינויים ממה שקבלנו מקדמא דנא.

הכרתי את רבי שמואל זצוק"ל עוד בהיותו בחור צעיר כבן חמש עשרה שנים בלבד, כשלמד בחברותא עם אחי הגאון רבי מאיר זצוק"ל בעץ חיים. כבר אז ראו עליו את מעלותיו הגדולות. כבר אז יכלו להבחין כי אין לו בעולמו אלא רצון ד' בלבד. הוא היה כל כולו תורה. כל כולו לעשות כבוד שמים, מה שהקב"ה מצווה אותו בלבד, הוא לא פחד משום דבר ועמד בעוז וגבורה מול כל המשטינים ומול כל המחבלים בכרמים.

רבי שמואל היה בבחינת 'איש יהודי', כל המהות שלו זעקה כי הוא איש יהודי, איש אחד, יחיד מול כל העולם במאבק למען כבוד שמים. יחיד מול הגזירות. עומד בפרץ לבד-לבד מבלי כל מורא ופחד.

ליבי שבור לרסיסים מגודל האבידה הקשה. אין מה לומר ברגעים כל כך קשים. החורבן הוא איום ונורא. הצער הוא קשה וכבד מנשוא. אני זוכר את המצב הקשה והנורא כשהייתי יחד עם אאמו"ר מרן גאב"ד בריסק זיע"א בוילנא כשהגיעה הבשורה המרה על פטירתו של מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זיע"א. השבר היה קשה, ואאמו"ר זיע"א התקשה להתנחם. לפתע, נכנס לבית תלמידו, הגאון רבי אברהם לנדא זצוק"ל (מי שלימים נודע כאדמו"ר מסטריקוב זצ"ל) ואמר: "רבי חיים עוזר אמנם נפטר, אבל דרכו חיה וקיימת..." מילים אלו הביאו נחמה גדולה לאבא זיע"א.

מה נאמר ומה נדבר, השבר הוא גדול. הצער הוא עצום. אוי מי יתן לנו תמורתו. אבל דרכו של רבי שמואל זצוק"ל חיה וקיימת. ההשקפה שהוא הנחיל בכל השנים האחרונות תימשך

בע"ה על ידי ממשיכי דרכו, מקורביו ותלמידיו שיחיו. וזאת הנחמה שלנו היום. תמשיכו ותחזקו את דרכו הגדולה בכל הכח. תעשו כינוסים ותזכירו לכולם מה היה רצונו בכל דבר ועניין, ובע"ה נמצא נחמה באסון הגדול שפקד את כל עם ישראל."

אחד מתלמידיו של הגאון האדיר רבי משולם דוד הלוי סאלאוויצ'יק שליט"א, העלה על הכתב מרשימותיו אחר סילוקו של מרן זצ"ל: "נכנסתי לאחר תפילת שחרית למעונו של מורי ורבי שליט"א, והיה ניכר בפניו האבל הכבד מסילוקו הפתאומי של מרן זצ"ל, ואמר בהתרגשות: 'כבר מאה שנה שלא היה כזה לוחם בעם ישראל כמו רבי שמואל'.

אמרתי לפניו בתמיהה: 'וכי האבא מרן הגרי"ז ומרן הגרא"מ שך שנודעו בהיותם עומדים בפרץ, לא היו 'לוחמים' כמו רבי שמואל?!...' והשיב בנחרצות: 'אכן, אבל הם לא התמודדו עם מה שהוא התמודד. מלחמות מבית ומחוץ', ושב ואמר: 'כבר מאה שנה שלא היה כזה לוחם...' שבתי ושאלתי: 'ומה היה לפני מאה שנה, מי היה אז?!...' השיב מורי ורבי שליט"א: 'אינני יודע, כמאה שנה שאני נמצא בעולם, ולא ראיתי לוחם כמותו, אינני יודע מי היה כמותו קודם לכן'.

לאחר ששקע בהרהוריו, ניעור מורי ורבי שליט"א וקבע בנחרצות: 'בטוחני, שאילו היה רבי שמואל בכל תוקפו וגבורתו בימי קום הציונות וקום המדינה, הם (- הציונים) לא היו מגיעים לאן שהם הגיעו... אם היה בזמן ההוא היה עומד כנגדם בעוז תעצומות, ובמסירות נפשו היה מעכב בידם מלבצע מעלליהם'."

"הוא ידע שהקב"ה ותורתו קיימים"

בדברים קצרים שנשא הגאון הגדול רבי אהרן שכטר שליט"א בהיכל ישיבת רבי חיים ברלין, עם היוודע בארה"ב דבר סילוקו של מרן זצ"ל, אמר: "הגיעה הבשורה הרעה והנוראה מארץ ישראל שראש הישיבה רבי שמואל איננו. ידוע שרבי שלמה זלמן היה קורא על עצמו 'אבוה דשמואל'. הוא היה האילן שבו

כל מה דנפח מדיליה נפח, והוא הכניס בהם אמונה, קדושה ומסירות נפש".

דור של מסירות נפש

בדברים שנשא הגאון הגדול רבי שמואל מרקוביץ שליט"א, עמד על דרך הנהגתו של מרן זצ"ל: "זכינו להנהגתו של רבי שמואל זצ"ל, אשר קם לבנות דור של מסירות נפש, להתוות דרך של גלות בתוך גלות... הוא גידל אותנו, אין לכם מי ששומעים את דבריו, אתם תמסרו נפש, הוא גידל אותנו למוסרי נפש, הוא בנה דור שלם של מסירות נפש, ואז אין כח שעומד בפניו. כל מה שמקימים, הארגונים והמוסדות, בתי הספר זו מסירות נפש, החדרים זו מסירות נפש, גיוס פשיטא, כל דבר ממש, אפילו קופת צדקה זו מסירות נפש, למה? - כי לא נותנים לנו לעשות כלום בדרך שקיבלנו מרבותינו, הכל התפורר ונהיינו מוכרחים להעמיד ולבסס את הכל מחדש, בדרך הישנה והמסורה.

מי גידל את כל אלה שמוכנים למסור את הנפש, רבינו הקדוש! הוא עשה את זה, תמסור את הנפש ותצליח. קם כזה גוף עצום וחזק כמו ברזל, חזק מברזל, מי שמוסר נפש, אי אפשר לעמוד נגדו, ואזי הכוח שלנו הוא עצום, אולם תדע לך שהאחריות היא עליך לבדך, תמסור את הנפש!".

"ויאבדו כלי מלחמה"

בהספדו של הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א, עמד על השבר הגדול לכנסת ישראל כולה בסילוקו של מרן זצ"ל: "דוד המלך בכה על פטירתו של שאול 'הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גיבורים'. לאחר מכן אמר דוד עוד 'איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה', ולאחר מכן הוסיף דוד לקונן עוד 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה'. כאשר הספיד הגאון הגדול רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל את מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שאל מדוע קונן דוד המלך בשלושה לשונות, בפעם הראשונה אמר 'איך נפלו גיבורים', בפעם השנייה אמר 'איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה', ובפעם השלישית אמר 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה'.

בגיבורי המלחמה ישנם שלושה מעלות. האחת - כשישנם גיבורים, אזי האויבים מפקדים להילחם עם העיר, יודעים שיש בה גיבורים, כפי שהמרגלים פחדו להיכנס לארץ ישראל, מחמת שראו בה גיבורים. השני - גם כאשר פורצת מלחמה,

אלישיב זצ"ל, והיה מבקשו פעמים רבות שיעשה כך וכך, וכן גם ראינו עשרות ומאות פעמים את הגר"ש זצ"ל מגיע לרבינו מרן הגר"ש זצ"ל, וכל אחד מהם בדרכו הסביר והבהיר והנחיל את הדרך, ומבאר את כוונתו מה טמון בכל מעשה ואלו תוצאות יכולות להיווצר באופן כזה או באופן כזה, וכך הם בנו את כל עולם התורה, באופן של העברה מדוקדקת וברורה".

השריד האחרון

כה קונן הגאון הגדול רבי צבי שינקר שליט"א, בהספדו על סילוקו של מרן זצ"ל: "קם רבי שמואל זצ"ל, הלא דבר פלא שאי אפשר בכלל להבין זאת, ממש אי אפשר להבין. כיצד קם אדם אחד! ונלחם נגד כל העולם! לעצור את ה'שטף מים רבים' ר"ל שהולך כאן. הלא אי אפשר להשיג זאת כלל בשכל אנושי, זו האמת. הדור נמצא בתוך תנופה לתהום... והאחרון, השריד, שעצר קצת את הנפילה לתהום והיתה לו שייכות למדרגות העבר, זה היה רבי שמואל זצ"ל. הוא היה האחרון שעצר את הדרדרור לתהום... הוא היה כולו שקוע בתורה וכולו שקוע בחיפוש האמת, ונעמד ממש כפשוטו לפני התהום הזו, וניסה עוד אחד להוציא, ועוד אחד להוציא..."

עוז רוח דקדושה

בדבריו אודות עוז רוחם של אסירי עולם התורה, עמד הגאב"ד הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א על כוחו הכביר של מרן זצ"ל, אשר נטע בקרבם רגשי קודש: "יהודי אחד בלי כח, הכניס רוח של מסירות נפש בבחורים, כמעט שבעים בחורים שהיו בבית הסוהר ולעגו מכל המשטר ומהסוהרים, בתנאים הכי קשים, בחדרים האלה, בחדר בלי שולחן ובלי כסא, רק מטה נמוכה מאד וזה הכל. אי אפשר לתאר, שם ישבו ולמדו, איך אפשר, מי יכול לזה? אני לא הייתי עומד בזה! מי הכניס בהם את הרוח הזו, את הקדושה הזו, רק רבי שמואל,

החזיקו ראשי הישיבות ובני התורה נגד כל פרצות הזמן. המצב הוא נורא ואיום גם בגזירת הגיוס שעכשיו היא גזירה גם על הבנות, וגזירת החינוך שהם מתערבים בחינוך באופן נורא. הוא היה האילן שהכל החזיקו בו וכעת האילן איננו. הוא לקח אל ליבו את הגזירות, ועכשיו איננו ד' ירחים". הוסיף הגאון הגדול שליט"א והתבטא: "יותר ממה שרבי שמואל ידע שהוא עצמו קיים, הוא ידע שהקב"ה ותורתו קיימים".

חכם הרואה את הנולד

בדברי המספד אחר מיטתו של מרן זצ"ל, אמר יבדלחט"א הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א: "היתה לו לרבי שמואל ראיית העתיד בצורה מופלאה. ישנם דברים שאיני יכול לפרט אותם שהוא אמר לנו לפני שנים רבות, לפני עשר שנים וחמש עשרה שנה, והכל התקיים בדיוק. לא מדובר כאן על נבואה או על רוח הקודש, אלא על 'חכם הרואה את הנולד', חז"ל אומרים שחכם אמיתי הינו מי שרואה מתוך דברים שמתרחשים מה יהיה ומה יולד מהם. מכמה דברים קטנים לפעמים, הוא הסיק את המסקנות 'אתם תראו מה יהיה עוד שנה ועוד שנתיים'... אספר רק לדוגמא, כי כבר בעת הקמת הנח"ל החרדי ובחוק טל, אמר לי רבי שמואל: 'אתה תראה שיהיה כך ושיהיה כך ואנחנו נזדקק לכזאת בעיה'. כך גם בעת המערכה על לימודי הליכ"ה, אמר לי: 'פה תהיה התדרדרות ופה יהיה כך... צריכים לדעת לסתום את הפרצה זו', ואף הוסיף כי הינו 'עומד וחושש כל הזמן מה יהיה'. עד כמה שהוא צדק בהיותו 'חכם הרואה את הנולד', אנו רואים בשנים האחרונות, כל מה שאנו רואים בשטח, זהו מה שחשש, מכל הירידה הנוראה שקשה להאמין עד היכן מגעת".

בדרך המסורה

בהספדו של הגאון הגדול רבי שמואל מרקוביץ שליט"א, אחר סילוקו של מרן זצ"ל, עמד על הנהגת דרך המסורה מדור דור, ללא שינוי וסטייה ח"ו: "החובות (שער הלבבות

צריכה להיות הודאה להקב"ה על מסע ההלוויה שהיה קידוש ד' בכל העולם. הן מהצד שהיה רק ציבור קדוש, והן מצד שראו את ההתקשרות של התלמידים, הבכיות והיללות, היה זה מעמד נורא הוד! נורא הוד! אין לי ספק שזו זכות 'נורא ואיום' לעילוי נשמתו, מעמד כזה של קידוש ד', צריך לדעת שצריך שצריך הרבה-הרבה זכותים, כדי שיצא כזה קידוש ד'."

בדרכו נלך

בסיום משא הספרו של הגאון הגדול רבי אשר הכהן דויטש שליט"א בימי הבכיה לסילוקו של מרן זצ"ל, עמד על החובה לדבוק בדרכו ובמשנתו הברורה: "מרן זצ"ל זכה בחייו להעמיד ציבור גדול של יראים ושלמים, עמלי תורה ויראה, ובתוכם תלמידי חכמים גדולים רבים שימשיכו את דרכו בכל הענינים, עניני הגיוס הנורא לבני התורה, ועכשיו שלחו את ידם גם לעניני גיוס הבנות ואחריתה מי ישרונו. עניני החינוך לחנך את בנינו ובנותינו בדרך המסורה לנו מדור דור. עלינו לא להיכנע בכל שהוא לגזרות על 'ירא ד' ותורתו, חובה עלינו להתחזק עכשיו ביתר שאת... עליכם הצעירים בני הישיבה להמשיך את המלחמה שהוטלה עליכם - אי ההתייצבות בשום פנים ואופן, שהיא המלחמה החשובה בגזירת הגיוס. זכינו שבחינו, הצעירים קידשו את השם ולא פחדו לא ממעצר ולא משאר מרעין בישין, וגבה דרכם בדרכי ה'. נמשיך הלאה בדרך זו, וביתר שאת, והקב"ה יהא בעזרנו.

נקווה שמרן זצ"ל עם רבותינו מהדור שעבר, ירבו תחינה ובקשה לפני מלך רם ונישא 'שומר ישראל' שמור שארית ישראל', ובזכותם ובזכות הליכתנו בדרכם, נזכה לסייעתא דשמיא, 'בטל ה' מעלינו גזירות קשות, ונזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו'."

אם ישנם גיבורים בעיר, אזי יודעים הם להילחם. השלישי - אפילו אם הגיבורים נופלים, אבל נשארים עדיין כלי המלחמה, ויכולים הנלחמים להביא אחרים שיפעילו את כלי המלחמה ועמם להילחם.

זו היתה קינתו של דוד על שאול. בתחילה 'איך נפלו גיבורים', את עצם העובדה שישנם גיבורים. שאול היה בבחינת גיבור, פחדו להילחם עם שאול, ולאחר מכן קונן 'איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה', כי גם כשנלחמו, היו גיבורים שלחמו ועתה נפלו הם בתוך המלחמה, ולבסוף התאונן 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה', מלבד הגיבורים שנפלו, אף כלי המלחמה אבדו...

אמר רבי אברהם זה מה שארע לנו 'איך נפלו גיבורים', ידעו שישנו גיבור שנלחם כנגד כל סטייה בדעות, סטייה בשיבות, סטייה בחדרים, סטייה בבתי הספר, סטייה בגנים, וידע ללחום, ולכך פחדו להתחיל במלחמה ולגעת, ועתה 'איך נפלו גיבורים'. אבל אנו נמצאים כעת במצב אחר, 'איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה', הגזירה כבר קיימת, אנו בתוך המלחמה, אולם יתירה מזו 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה', גם אם ישנם כלי מלחמה, צריך לדעת כיצד להפעילם ולהשתמש בהם. אם לא יודעים איך להפעיל את הנשק, אזי אינו שווה כלום. הגיבורים הם היודעים איך להפעיל את כלי המלחמה, היכן הגיבור שיכוון את המלחמה, שידע מתי להפעיל את הנשק ומתי לא, על זאת הבכיה 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה', אפילו הכלים נאבדו לנו, אזי לנו, ווי לנו."

קידוש ד'

בדברו אודות קידוש ד' הנשגב במסע הלוויתו של מרן זצ"ל, אמר הגאון הגדול רבי צבי שינקר שליט"א: "אומר את ההרגשה שלי, דבר ראשון

שמואל בדורו

ניצוצות ושיבי אורה, עובדות והנהגות מרוממות ממסכת חייו של רבן
ומאורן של ישראל רבינו ה'דרכי שמואל' זצוק"ל • מתוך הספר החדש
"שמואל בדורו" שראה אור בימים אלו לרגל יום הזכרון השני

מנחם בראון

במקל נועם ולעיתים במקל חובלים. היו פעמים שטיפח ברוך ובנעימות, פייס בלבביות, עודד והקריץ אנושיות מופלאה. והיו זמנים שהכה על הקדקד, דיבר בחריפות, תבע עוד ועוד, העניק תחושה שיש עוד הרבה מה לשפר ולמה לשאוף. ולעיתים היה את השילוב בו זמנית, רבינו הקריץ חום ואהבה ודאגה אמיתית יחד עם תביעה לגדול ולצמח.

הבחורים היו מגיעים בעיקר לשבתות, וכשהתהדק הקשר, הבית היה פתוח בפניהם גם בשאר הזמנים כשהיה צורך. וכמובן, דיבור בלימוד, ביקורי חג, עצות והדרכה ושאלות בהלכה. שלא כמקובל, שכאשר בחור מתחתן הרי הקשר שלו עם רבותיו מתנתק כמעט לחלוטין, אצל רבינו הקשר המשיך באופן קבוע. אבכים צעירים ומבוגרים היו מתדפקים על דלתו בכל ענין. בחגים, משפחות שלמות עלו להקבלת פני רבו, כשהרבנית ע"ה היתה משמשת מעין סבתא לכל הזאטוטים שהתרוצצו בבית. לא יפלא שהרבה תלמידים ראו ברבינו הרבה יותר מאשר רבו שלימדו תורה, אלא נוצר קשר מעין משפחתי. רבינו נשא את התלמידים על ליבו ואף היה שותף לכל מהלך חייהם. זר לא יבין את האהבה שאהב רבינו את מאות ואולי אלפי תלמידיו.

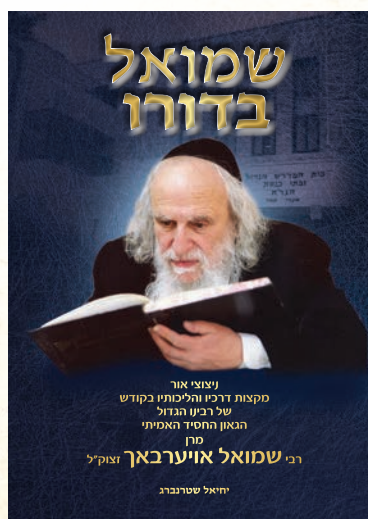
ויהי לאחר ארבעים שנה... אין ויהי' אלא לשון צער. בט' באדר תשע"ח כבה המאור הגדול. בפתע פתאום יתומים היינו מבלי אב. כשצעדו ההמונים אחר מיטתו היה ניכר שישנם אלפים שמרגישים יתמות פרטית. אנשים בטאו בעוצמה את השבר האישי שלהם, רבים עשו 'קריעה' ולא רק בגלל שגדול הדור נפטר אלא מעומק הכאב והשבר האישי.

במשך השנים הטובות ששאבנו מלא חופניים מטובו של רבינו הגדול זצ"ל, לא תמיד עמדנו על הזכות היחודית להדבק בשולי גלימתו. לאחר

הענינים שנלמדו בישיבה (או סוגיות אחרות שנלמדו בעיון). רבינו זצ"ל נתן את התחושה שכל עיתותיו בידו, לעיתים היה פותח בדברי הגמרא או הראשונים בסוגיה המדוברת, מבאר דבריהם ויורד לשרשי הענין. כיון שהיו בבית בחורים ואבכים משיבות שונות, היה מדבר בעומק העיון עם כל אחד בסוגיה בה עסק. שעות ארוכות היינו יושבים בשבתות ומוצאי שבתות אלו, יונקים מתורתו ומתבשמים מריחו הטוב. לפעמים היינו אצלו בבית שש או שבע שעות עד שהפנה אותנו לרבנית ע"ה ('לבית' כלשונו) כדי לקבל כסף לנסיעה חזרה לישיבה.

משנוצר והתהדק הקשר, רבינו העניק את התחושה שהבחורים הם בני בית רצויים, ואנו מצידנו שיתפנו אותו במהלך חיינו. מעורבותו של רבינו חפפה את כל מעגלי החיים: בלימוד; בשאיפה; בעבודת ד'; בעצה טובה; בדאגה אמיתית וליווי בכל משעולי החיים, שמחה וצער, הצלחה ומשבר, קושי והתגברות, נסיונות וכשלונות.

תמיד רבינו הגאון החסיד זצ"ל היה שם בשבילנו. בכל מצב ידענו שהוא המלאך שעומד ואומר: גדל בני, גדל. לפעמים היה משתמש

שטרנברג שליט"א, ספרא רבא, שלצד היותו תלמיד חכם מובהק משכמו ומעלה, מרביץ תורה לעדרים בכתב ובעל פה ומהדיר צפונות קדמונים, ניחון בעט סופרים ובלשון לימודים, אשר נטל על שכמו את המשימה הכבירה. השקעה בת שעות ארוכות של שיחה והעלאת זכרונות מפיהם של תלמידים וקרובים לעשרות מכל התקופות, תוך דיוק מירבי בהעתקת הדברים אלי ספר בלי לפגום במאומה באותנטיות ובתיאור ההתרחשויות כמות שהיו, הניבו את התוצאה המדהימה שלפנינו.

"ויהי לאחר ארבעים שנה"

בהקדמתו לספר, מתאר המחבר רבי יחיאל שליט"א בגוף ראשון ובשפה כובשת, את נסיבות הורתו ולידתו של הספר:

"בסוף זמן חורף תשל"ח, בשבת אחר הצהריים, צעדנו, אלופי ורעי רבי יפרח פרלמוטר זצ"ל ואנכי לעבר ביתו של רבינו הגדול רבי שמואל זצ"ל, משיבת איתרי שבבית צפאפה לביתו שברחוב גשר החיים. לא ידעתי למה עלי לצפות אך נאמנו עלי דברי ר' יפרח שאני חייב להכיר את ר' שמואל, שכן אצלו אפשר לגדול בתורה ובכל מידה נכונה. כשנקשנו על דלת הבית לא שיערתי בנפשי עד כמה תהיה ההשפעה של מפגש זה על כל השנים הבאות.

כשנכנסנו לבית, קיבל אותנו בחיוכו הכובש. ליוונו אותו לתפילת מנחה ב'זכרון בתי', לאחר מכן השתתפנו איתו בסעודה שלישית, ערבית, הבדלה ודיבור בלימוד במשך שעה ארוכה. השבת הזו היתה הראשונה ובעקבותיה באו שבתות רבות, שגם בהן לאחר מנחה ישבנו לסעודה שלישית בה הרבה לעסוק ב'משך חכמה' על הפרשה ועניני הלכה שונים. לאחר מעריב והבדלה החל ה'דיבור בלימוד' על

נתיים תמימות חלפו מעת שנסתלק מעמנו עמוד האש והענן. שנתיים של יתמות בכל המובנים, של הסתרה ומבוכה. שנתיים של געגועים כבירים והתרפקות עצומה על מה שהיה ואינו. "ועדיין לחלוחיתו קיימת", הדרישה והכמיהה לדבוק בדרכיו ולשאוף אל תוך-תוכיותנו את רוחו הגדולה, מעט שבמעט מן התביעות הנשגבות ומן המושגים שאינם נתפסים, גדלים והולכים, והספרים והמאמרים הרבים אודות רבינו זצוק"ל, חייו ומשנתו, מרווים מעט מן הצמאון האדיר.

כל ספר מביא עמו ניחוח חדש ורוח רעננה של חיזוק. הן כה עשירה ורבת גוונים היתה דמותו, כל רגע במחיצתו היה 'סיפור', וכל שיגרה נהפכה לחוויה עמוקה... בכל מעשה או תנועה יש עומק ופנימיות, תבונה ומדרגה עילאית. ובכל זאת, בספר החדש 'שמואל בדורו' ישנו חידוש על חידוש, בבחינת 'לא בא כבושם הזה'. "נעלה האיש ההוא מעירו. נתעלה האיש בביתו, נתעלה האיש בחצרו, נתעלה בעירו, נתעלה בכל ישראל, וכל עלויו לא היה אלא מעצמו" (מדרש שמואל פרשה א). יחד עם ההתחקות אחר ארחותיו והנהגותיו של רבינו זצוק"ל, משתוקקים רבים להכיר יותר מקרוב את המסלול המרתק שבו צעד בכל חייו המסעירים, לשאול לימים ראשונים בהם האור הגדול אך הבקיע והאיר סביבותיו, בתוך האוהל פנימה, ל'חברים מקשיבים' מבקשי אמת.

תיתי ליה למידענו המחבר, איש תבונות ורב ברכות, הרב הגאון רבי יחיאל

שנסתלק למנוחות והשאיר אותנו לאנחות אפשר להתחיל ולהתבונן, להבין ולהשכיל מקצת מן המקצת מגדלותיו. בהתבוננות ממרחק השנים - קומתו ודמותו מתגבהות והולכות... מאז פטירת רבינו, רבים זכו להתוודע לדמותו. נאמרו עליו הספרים רבים, נכתבו אין ספור מאמרים ואף נכתבו ספרים רבים המתארים את דמותו הרב גונית. אך דומה שיש עדיין נקודות רבות שלא מצאו את ביטויין עד כה, ובפרט מתוך מבט של תלמידים ותיקים יותר. לאחר הפטירה פרסמנו הן בהספרים בעל פה והן בכתב עובדות ותיאורים אודות רבינו וגדלותו - דברים שהיה להם הרבה נרחב.

הספר נכתב מתוך נקודת הסתכלות אישית של המחבר ושל רבים רבים מתלמידיו, משפחתו ומוקיריו של רבינו זצ"ל ששיתפו בעובדות והנהגות שבידם הן בכתב והן בראיונות בעל פה. לכן אין זו ביוגרפיה מסודרת אלא רשמים וחוויות עמוקות בעיני המתבונן. אם כי השתדלנו לעמוד על נקודות ציון מרכזיות בחייו.

הראיונות שנערכו לצורך כתיבת הספר והרישומים שנמסרו לי, היו מסע מטלטל ומרגש אחורה לחיי רבינו: לילדות בסימטאות שערי חסד, ללימוד ב'עץ חיים', לבית שב'גשר החיים', ושוב לשערי חסד. חווינו מחדש את הרבצת התורה החל משיבת אמשינוב דרך ישיבות איתרי וקול תורה וכולל 'שם' בשכונת הבוכרים, עד ישיבת 'מעלות התורה' אותה העמיד בצלמו ובדמותו. נחשפנו לסיפורים לא יאומנו על גדלות עצומה בכל מכמני התורה, על עמל התורה ויגיעה בצורה נשגבה ביותר, על עבודת התפילה והיראה מתוך התפשטות הגשמיות, על גמילות חסדים בגופו ובממונו תוך ירידה להרגשות העדינות ביותר, על מחנך דגול שלרגע לא פסק ולא יגע מתפקידו, על הנהגה ציבורית שכל כולה אמת, עוז וענוה."

הנה כי כן, הפרקים הערוכים בסדר מופתי, מוגשים בצורה מרתקת ומלבבת, בשילוב תמונות ומסמכים נדירים המספקים הצצה עמוקה ובלתי אמצעית במסכת חייו הטהורה, לחזות בנועמה ולבקר בהיכלו.

"הכהן היה רבי אליעזר כהן"

ברשותו האדיבה של המחבר שליט"א אנו מעלילים בין דפי הספר הגדוש - קרוב לארבע מאות וחמישים עמודים - ודולים ממנו תגליות היסטוריות רבי ענין, כמו גם עובדות מפעילות ומרגשות.

את עינינו צדות, פה ושם, גם אמיתות שבאו כאן על תיקון ההיסטוריה. כך למשל לאורך השנים הפיצו גורמים שונים בעלי אינטרסים כאלו ואחרים שמועות בלתי מבוססות אודות מי היה הסנדק בהכנסתו בבריתו של אאע"ה של רבינו זיע"א. בספר אנו קוראים: "בברית המילה של רבינו התכבד בסנדקאות האדמו"ר רבי מנחם נחום (רבי נחומטשע) מרחמסטריווקא, אחיו של רבינו הגאון הגדול ר' אברהם דב אויערבאך מטבריה אומר, שהאדמו"ר היה קרוב משפחה (רעייתו הרבנית חוה היתה בתו של רבי זאב אוירבך מצאצאי רבי אברהם דב מחמלניק חתנו של ה'תולדות יעקב יוסף' תלמידו של הבעש"ט), וידיד של הסבא רבי חיים ליב אויערבאך, ולכן כבדו אותו בסנדקאות אצל בנו בכורו של מרן הגרש"ז."

לאחר שכבר בחיי רבינו נפוצה ההכחשה על כך, הופץ גם כי הכהן הפודה של רבינו בכור הבנים של מרן הגרש"ז היה הרה"ר דאז. בספר מובא: "ברשימות שכתב מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הוא מתחסל לפדיון הבן של רבינו: "הפדיון היה יום ד', י' מרחשון אחר הצהריים. הכהן היה ר' אליעזר כהן (היה בן דודו של מרן הגרש"ז, והתגורר אף הוא בשכונת שערי חסד והיה מנכבדי השכונה והגבאי הראשי בבית הכנסת הגר"א. תלמידו של רבי איסר זלמן מלצר ושימש כשוחט ומנקר מומחה. בנו הוא הגאון ר' יעקב כהן). הפדיון יום ל"א ללידתו, וגם היו שלמים בשעות. בליל ל"ב פדה שוב שוב במתנה על מנת להחזיר כדי לצאת גם דעת החת"ס וכמו שפירשו החתן סופר", ואכן בסעודת הפדיון

מרן הגרש"ז דרש בענין זה."

עוד מסופר: "תלמידו הגאון ר' אוריאל איזנטל שמע מרבינו שבשעה שהגיע לגיל שלש לקחו אביו הגרש"ז אל המתמיד והבקי הנפלא רבי יוסף שימשלביץ, תושב שערי חסד על מנת שיעשה ה'חלאקה' לבנו. ר' יוסף, שהתחנך בקעלם, סרב בטענה שהוא לא מכיר מקור למנהג זה. הגרש"ז אמר לו שכתוב מפורש "צדיק גזור..." רבי יוסף חיך, נטל את המספריים וגזר את שערות ראשו של הילד."

"אמור לו מיד..."

הרב נחום פוס תלמיד ישיבת חברון, היה שכן קרוב לרבינו. במשך השנים היה קשור בקשר אמיץ עם רבינו, התבונן בדרכיו וספג מלא חופניים מהנהגותיו בקודש. על גדלותו המופלגת בתורה הוא מספר: "כשלמדתי מסכת גיטין באתי לשאלו על סוגיה שלמדתי. הקדמתי ואמרתי שאני רוצה לשאול על גיטין דף נ' ע"א. ברגע כמימריה הגיב, כאילו זה עתה ממש הוא מרים את עיניו מן הסוגיא הזו: 'אה, גיטין דף נ', מסתמא קשה לך רש"י שם בשפאי עידית, כן כן רש"י הזה באמת קשה מאד, הרשב"א והמאירי כבר תמהים עליו, כאן שינה מעט סגנון דיבורו והחל לומר על דברי רש"י 'הגע עצמך אדם שאין לו עידית, הזיק או לוה ואח"כ לקח עידית מי לא משתעבד בעידית'. משונה היה המחזה בעיניי, וכי אומר הוא בעצמו על רש"י 'הגע עצמך'

וכו'. רק אח"כ כאשר שבתי לביהמ"ד פתחתי שוב את לשון המאירי שם, שהוא התמה העיקרי על דברי רש"י, וראיתי שרבינו פשוט אמר בפניי את לשון המאירי מילה במילה..."

כמו כן ארע לי פעם כאשר שאלתיו לסתירה בדברי ר"ת שהובאו בתוס' בשני מקומות באופנים אחרים, ומיד אמר לי כי בספר הישר כתוב כך..."

"במקרה אחר", מספר הרב פוס, "שאלתיו בעניין מה שכתוב ב'מעשה רב' כי אין לומר פסוקי 'שומר ישראל' אחר תחנון כי אם בתענית ציבור, והיה בדעתי לשאלו אם אף בתענית בה"ב יש לאומרה או לאו. אך כאשר התחלתי ואמרתי בפניו את דברי המעשה רב ושאלתיו לביאורו של דבר, שאלני הראש ישיבה מה המקור לאמירת 'שומר ישראל' יודע אתה? ולא ידעתי. המשיך רבינו ואמר לי כי אינו ברמב"ם בסדר התפילה וכן בעוד מקומות אינו, וגם בסידורים הקדמונים לא נמצא. אלא המקור היחיד לזה הוא מדברי הרמ"א סי' קל"א שנהגו להוסיף תחנונים קודם אמירת 'ואנחנו לא נדע' בתענית ציבור, עיי"ש. והוסיף כי נראה לו שמה שנהגו לאומרו בכל יום אינו אלא מפני שיבוש מדפיסי הסידורים, ששכחו לציין כי אין לאומרו אלא בתענית ציבור בלבד. לפני שהספקתי לשאול על תענית בה"ב, קרא לבחור שעמד מאחורי והמתין לתורו ואמר לו: 'הוא רוצה לשאול בעניין אמירת 'שומר ישראל' בבה"ב לדעת הגר"א' [כי כן היה דרכו תמיד שהיה שואל האנשים שסביבו כדי לחנך אותם לחשוב מעצמם ולהגביר אצלם

כמה יסודות בעיקרי הדת, ונעתקו בספר 'שמואל בדורו' בשלמותם - דברי ה'עבודת פנים' עם הערות רבינו זצ"ל על הגליון.

ראו בריה שבראתי בעולמי...

ידידות עזה שררה בין הגרא"ב פינקל זצ"ל, מראשי ישיבת מיר, ורבינו. ההיכרות ביניהם החלה בשנים האחרונות לחייו של רבי אליהו ברוך, ומני אז דבקו איש ברעהו ושוחחו הרבה בדברי תורה. רבי אליהו ברוך ראה ברבינו את דמות המנהיג בכלל ישראל והרבה להתייעץ עמו בעניני הכלל והפרט. בשנת תשס"ח נפטר הגרא"ב באופן פתאומי והוא בשיא פריחתו הרוחנית, בן ששים בלבד. האלמנה הרבנית פינקל תבדלחט"א, אשר חרב עליה עולמה כשנותרה לבדה ובביתה עוד כמה יתומים שלא הגיעו לגיל נישואי, ביקשה מיד לאחר ה'שבועה' לבוא ולהפגש עם רבינו, והוא השיב שבלאו הכי נוסע לכותל המערבי ובחזור יגיע לביתה. וכך הוה, רבינו ישב ועודד את האלמנה משך שעה ארוכה, ומאז נטל על עצמו גם את משא הבית הגדול הזה. בני המשפחה מציינים את המסירות של רבינו לכל עניני הבית: חינוך הילדים, שידוכים וכדומה. לאחר שנים הגיע לרבנית פינקל

עבודת פנים

תלמידו אהובו מ'מעלות התורה' הג"ר מאיר מרגלית מספר: "במשך תקופה ארוכה זכיתי שהראש ישיבה היה 'המעורר' שלי מדי בוקר לתפילת שחרית, על מנת ללכת ולהעיר את שאר בני הישיבה. וכך היה מתחיל סדר יומי בישיבה, כשאני כבר שומע את טיפוף הרגליים של הראש ישיבה שעולה לקומה הראשונה לחדרי כשהוא מעוטר בטלית ותפילין, היה פותח את דלת החדר בעדינותו האופיינית ואומר מפסוקי הקרבנות בקול רם. בעיקר היה חוזר ומשנן את הפסוק ו-ש-ח-ט-א-ת-ו-ע-ל-י-ר-ך-ה-מ-ז-ב-ח-צ-פ-ו-נ-ה-ו-כ-ו, והיה מרמז לי בידו ללכת ולהעיר את שאר בני הישיבה.

פעמים שהיה מתעכב קצת בחדרי, מתעניין, בוחן ובודק בספרים המונחים על הכסא שעל יד מיטתי. בתקופה מסוימת למדתי לפני השינה בספר היקר 'עבודת פנים', ספר שכולו מלא בבעירה ויראת ד' טהורה שחיברו הרה"ח ר' אהרן יוסף לוריא זצ"ל מחשובי חסידי סלונים שבטבריה. באחד הבקרים כשהראש ישיבה הגיע לחדרי ועיין בספרים המונחים ליד מיטתי, הוא הבחין בספר 'עבודת פנים' ולקחו לידי ועיין בו. תוך כדי שנטלתי 'נעגל ואסער' שאלני: 'מה ספר זה עושה אצלך?'... בתחילה נבהלתי ועניתי על אתר שקיבלתי ספר זה מתנה מגיסי ואני מעיין בו מידי פעם [חששתי לומר שאני לומד בו בקביעות], ואז הראש ישיבה הישיר מבט אלי ואמר לי: 'תבוא אלי היום אחה"צ לביתי', ויצא מן החדר. קצת נבהלתי ולא ידעתי על מה ולמה נקראתי.

אחרי הצהרים דפקתי על דלת ביתו, וכשפתחו לי את הדלת קיבלני הראש ישיבה בחביבות ומאור פנים, תוך שהוא קם ממקומו ואומר לי בוא עמי. הראש ישיבה נכנס לחדרו הפרטי שבסוף המסדרון, והוציא שם מארון הספרים ספר בלוי וישן ששמו... 'עבודת פנים', ואמר לי: 'אתה רואה, גם לי יש את הספר הזה, תדע לך שזה ספר טוב מאוד, אבל יש לי שם כמה הגהות, קח את הספר תראה את ההגהות ותחזיר לי אח"כ את הספר'. לקחתי עמי את הספר ולמדתי את הערותיו, ואח"כ החזרתיו.

נוכחתי כי אפילו בספרי החסידות של הדורות האחרונים כל רז לא אניס ליה לרבינו...".

הערות רבינו הן יסודיות בהבנת

עיקריות בענין. לאחר מכן למדנו ענינים נוספים כפרק שילוח הקן.

באחת הפעמים כשהגעתי ללמוד, אגב, הראש ישיבה הראה לי מכתבים שקיבל מהגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א. ההתכתבויות ביניהם באותה עת (שנת תשל"ד) היו במסכת פרה".

באהבתה ישגה תמיד

נקודה נוספת מאיר נכד אחיו הג"ר צבי אויערבאך: "כמה פעמים זכיתי לדבר עם רבינו זצ"ל בלימוד, בדרך כלל היה רבינו מבקש לראות את הגמרא בפנים, הוא היה פותח את הגמרא ולומד. כמה פעמים אחרי שגמר לעיין בגמרא ולדבר על הנקודה שעליה דיברנו, ראיתי שהעביר את עיניו בסקירה מהירה על כל הדף, ועשה מין חזרה מהירה. ענין זה ראיתי כמה וכמה פעמים שעשה כן.

ההרגשה היתה, שאם כבר מעיין בגמרא זו, ויש לו הזדמנות לחזור גם על הגמרא שבסמוך, א"כ הוא כבר חוזר גם על זה, 'אשרי אדם מפתח תמיד' שלא ישכח תלמודו".

בהזדמנות אחרת שאל רבינו את אחד מחשובי התלמידים האם הוא רושם כל דבר שהתחדש לו, והוסיף רבינו על עצמו: "פעם חשבתי שלא צריך לכתוב כלום כי הרי זוכרים הכל, אבל בגיל ארבעים ראיתי שמתחילים לשכוח, לכן חשוב מאד לרשום חידושי תורה שלא יאבד כלום...". בינו נא זאת: עד גיל ארבעים רבינו לא היה צריך לכתוב כלום, כי לא שוכחים!

"מה לך נרדם?"

אחד מתלמידיו הקרובים של רבינו, בן עליה אמיתי ומתמיד גדול, נפטר בגיל צעיר בעודו בשיא פריחתו. בהלוויה רבינו מרר בבכי על אבדן תלמידו שציפו ממנו לגדולות.

לאחר כמה שבועות אמורה היתה להיות חגיגת בר מצוה לאחיו הצעיר של הנפטר. ההורים הכואבים החליטו לעשות סעודת מצוה מצומצמת בביתם והזמינו רק 'מנין' לסעודת מצוה. באמצע הסעודה נשמעה נקישה בדלת, ורבי שמואל ניצב בפתח עם אחד ממקורביו.

לפתע רבינו פרץ בבכי תמרורים ואמר: "באחד הלילות האחרונים נרדמתי על הספסל בהיכל הישיבה, והנפטר הגיע בחלום ואומר לי 'מה לך נרדם, אני לא ישנתי בחיים כך'!..." וכך המשיך רבינו לגעות בבכי שעה ארוכה.

השאיפה שיוכלו לענות בכל מקום - מעשים שבכל יום שראו עיני ועיני אחרים שהיו שם]. כאשר סירב אותו בחור להורות הוראה בפני רבו, אמר לי מיד כי לפי פשוטו יש לאמרו, שכן נתקן על יום התפילה שבתענית ולא על הדין צום כמו עננו".

מוסיף הרב פוס: "שמעתי מידיד אחי, ששמו הרב דסלר, כי מאחר שהוא מתגורר באמריקה, בעת שהגיע לארץ ישראל ללמוד בישיבת בריסק החליט לעלות לביתו של מרן רבינו זצ"ל לפלפל עמו בדברי תורה. שאלו רבינו זצ"ל לשמו, וכשענה ששמו דסלר שאלו אם הוא מצאצאיו של הג"ר אליהו אליעזר דומ"צ דווילנא חתנו של מרן רבי ישראל סלנטר וחמיו של מרן הגר"ח ע גרודזינסקי זיע"א. כשענה בחיוב התחיל לדבר עמו על אודות גדלותו של הגאון הנ"ל, כשבתוך דבריו הזכיר שחבל שאין בנמצא דברי תורה שלו מלבד חידוש אחד המודפס בספר אחיעזר ח"ב סי' מג. אותו בחור שלמזלו הראה לו חבירו מעט קודם לכן את דברי החשק שלמה בתמורה דף כ"ט שמביא שם מהג"ר אלי' אליעזר דומ"צ וילנא, שאל את רבינו והלא החשק שלמה בתמורה דף כ"ט מביאו. רבינו השיב בלא שום התפעלות 'והלא הוא אותו חידוש שמודפס כבר בספר אחיעזר, ומלבד חידוש זה לא נותר ממנו לפליטה'... מכאן אתה למד ענוותנותו, שאף שידע שהדבר מובא בשמו אף בספר חשק שלמה בתמורה, מ"מ מאחר ולא ראה צורך למנות כל המקומות שמובא אותו החידוש, די היה לו להזכיר את הספר אחיעזר, ולא רצה להראות עד היכן גדול ידיעותיו".

הגאון רבי משה פטרובר מותיקי תלמידי רבינו מספר: "בהיותי בחור בישיבת 'איתרי' הראש ישיבה קבע עמי חברותא. הלימוד היה פעם בשבוע, והציע שנלמד הלכות טריפות טור ובית יוסף כדי שיחזור על הסוגיות. הייתי מגיע לביתו מיד לאחר ארוחת הצהריים בישיבה והיינו לומדים ברציפות במשך שמונה-תשע שעות עד אחת עשרה בלילה, מלבד ירידה למנחה ומערב. תוך כדי לימוד, היה רבינו מסכם את עיקרי דברי הש"ך בסוגיה, ותוך כדי הליכה לתפילה היה מסכם את הסוגיה בתוספת ידיעות

אבי יתומים

הג"ר נחום פראנק היה בקשר חם עם רבינו בכמה וכמה ענייני צדקה וחסד. בפי הרב פראנק סיפור מדהים על התמסרותו של רבינו לעשיית חסד:

לפני עשרות שנים התעסקתי בענייניו של קרוב משפחה שהיה יתום מאב ומאם ועמד ערב חתונתו. הגעתי לרבינו ר' שמואל ואמרתי שגונבה לאזני שמועה שהנדיב הגדול ר' משה רייכמן, שהיה בזמנו התורם הגדול של עולם הישיבות, מגיע ארצה, והתכנית היא שיבוא לבקר אצל מרן הרב שך וכן אצל רבינו [בבתייהם. שאר הרבנים וראשי הישיבות יכלו לקבוע פגישה איתו בבית המלון]. בקשתי, אפוא, שרבינו ידבר על עזרה לאותו יתום. רבינו התנצל באומרו שזו לו הפגישה הראשונה עם ר' משה רייכמן ולא נוח לו לבקש מיד בהתחלה צדקה ממנו, אבל, כך הבטיח ר' שמואל, אשתדל למצוא הזדמנות קרובה אחרת ולדבר איתו בענין.

כעבור שלשה שבועות, במוצאי שבת בשעת לילה מאוחרת, מתקשר אלי אדם בטלפון ואומר שרבי שמואל מבקש לפגוש אותי והוא נמצא כרגע בשכונת עזרת תורה.

כשהגעתי, אמר לי רבינו: "אכן פגשתי את ר' משה רייכמן, ותוך

כדי הפגישה נזכרתי בענין היתום שבאת בענייניו, הרהרתי שמצד אחד יש את היתום ומצד שני יש את האי נעימות שלי, והחלטתי להזכיר בפניו את היתום. מיד כשהתחלתי לדבר על המקרה, הוציא ר' משה פנקס קטן ורשם את שמו של היתום ועניינו. ועתה לפני כמה ימים קבלתי עבורו צ'ק. כיון שהצ'ק היה בדולרים קנדיים המרתי את זה לדולרים אמריקאיים ולכן רק עכשיו קראתי לך."

מוסיף הרב פראנק שרבינו נתן לחתן היתום 5000 דולר. מתוך הדברים הבין שהצ'ק היה בסכום זה בדולר קנדי, (שווי דולר אמריקאי היה גבוה בשליש מהקנדי), וכפי הנראה רבינו, שטרח לפרוט הצ'ק ולהמירו, גם השלים את הסכום בעצמו.

להחיות רוח שפלים

בפי הג"ר יהודה פוס, שהיה מהמתפללים הקבועים עם רבינו, סיפור המלמד על תשומת לבו של רבינו לכל יחיד ויחיד: "יחד עם רבינו התפלל יהודי שעלה ארצה וזכה לחזור בתשובה ולהסתופף בכית ד'. באחד הימים שוחחתי עם אחד המתפללים, ורבינו עבר לידינו והעיר שמוזה תקופה אותו יהודי נעדר מהתפילה. לאחר בירור עלה שרעיתו של אותו אדם חלתה ולכן לא הגיע לתפילה.

לאחר כמה חדשים נסתלקה האשה לבית עולמה. בהזדמנות מסוימת שמעתי מהבעל שרעיתו נפטרה בערב ראש חודש סיון. אנשי הח"ק רצו למהר ולקבורה לפני השקיעה. באין לו מכיר וגואל הוא נטה לקבל את הבקשה, אבל התנה זאת בהסכמת רבינו. כדרכו בשנים האחרונות, רבינו שהה באותה עת בטבריה בקבר השל"ה (עבור ידע הרבנים לענייני צדקה). דרך אחד ממקורביו נוצר הקשר עם רבינו והוא הורה לדחות את ההלויה כי ברצונו להשתתף בה. כשהגיע רבינו לירושלים הוא מיהר לבית ההלויות בשמגר ועוד הספיק גם להספיד את הנפטר, למרות שבדרך כלל לא נהג להספיד אשה שאינה מוכרת לו, אבל לנחם ולשמח יהודי בודד, שאני. רבינו שהיה מותש משעות רבות של טלטולי הדרכים, בקש לנסוע לביתו של הבעל האבל, עלה מספר קומות ברגל וישב עמו זמן רב. לאחר מכן המתין שהאבל יתפלל ערבית והמשיך לשבת עד שהאבל פרש לישון. למחרת בבוקר, רבינו היה הראשון שהגיע לנחם את אותו אדם..."

הג"ר יוסף זימרמן מספר על ההיכרות הראשונה עם רבינו: לא זכיתי להכיר את רבנו בצעירותי, כיון

שגרתי בחו"ל, אמנם את שמע תקפו וגבורתו בתורה שמעתי. זכור אני מלפני שנים רבות בישיבה בה למדתי בחו"ל, הרבו לדבר בגדלותו התורנית בכל חלקי התורה ובעיון נמרץ. או אז גמלה בלבי החלטה שכשאזכה לעלות ללמוד תורה בארץ הקודש, אלך לראות את הגאון הפלאי הזה.

ואכן כשהגעתי לארץ לזכות בתורת ארץ ישראל, היה בדעתי לגשת לביתו אך לא אסתייעא מילתא. באחד הימים ואני הולך לתומי ברחוב ירושלמי, מולי אני רואה התגודדות של ילדים מדברים בקול על כך שרבי שמואל אויערבאך הגיע ונמצא פה. פניתי מיד לברר היכן הוא, סברתי שבודאי בא למסור שיעור באיזור. אך התברר שהוא נכנס לאחד מבניי המגורים לפני זמן רב ועוד לא יצא. אחרי שהמתנתי זמן רב כדי לראות את זיו פניו, אך הוא לא יצא, פניתי לדרכי.

בערב ביררתי אצל מכר שגר שם, על סיבת בואו של רבי שמואל. הוא שח לי סיפור מפליא: "הרב פלוני שגר באיזור לקה במחלה ה' ירחם, והרופאים אומרים שהוא לא יוציא את שנתו אלא אם כן הוא יעבור ניתוח דחוף, דא עקא הניתוח ישאר אותו בעל מום קשה. הרב המדובר מתעקש שהוא לא מסכים בשום אופן לניתוח, וכל תחנוני בני משפחתו וחבריו נופלים על אזניים אטומות. עד כדי כך הגיע הדבר, שבכדי להתחמק ממכריו המנסים לשכנע אותו, הוא לא יצא מדלתו ביתו כבר שבוע שלם, והמשפחה אובדת עצות."

"והנה היום" מספר לי מכרי "הגיע ר' שמואל, דפק בדלתו, ושם ידו על החור שלא יראה מי זה ואז ימנע מלפתוח מפחד שישתכנע. הלה כשפתח את הדלת וראה את ר' שמואל עומד בפתח לא יכול היה לסרב להכניסו. ר' שמואל ישב שם שעות, ואף אחד לא יודע מה קרה שם, אבל כשיצא הודיע הרב הנ"ל שהוא מוכן ללכת לניתוח", סיים את סיפורו.

המפליא הוא שאין שום קשר בין הרב הנ"ל לר' שמואל, אלא שהסיפור הגיע לאזניו והוא מיהר לבוא ולשכנע אותו בנחיצות הניתוח. הבעתי את תמיהתי: "ר' שמואל הגיע וישב שעות אצל מי שהוא לא מכיר כלל, רק כדי לשכנע אותו לרדת מעקשנותו?!" ענו לי: "מי ששואל שאלה כזו לא מתחיל להכיר מי זה ר' שמואל אויערבאך..."

"רחוק מישועתי..."

הג"ר זכריה שפרונג שמע בהזדמנות מיוחדת, בירח אלול

"מאי חזית" - מי חשוב ממי?

באחד הטיולים של רבינו עם הגר"ז שפרונג, דיברו על היחס של רבינו לתלמידים ולפעמים לכאלו שלא היו תלמידיהם מידים מן המניין. רבינו סיפר על עצמו שמצערותו ניסה להידבק לאנשים 'קדושים', והוא ציין שניים: רבי אהרן מבעלז, וה'ברכת אברהם' מסלונים.

סיפר על כך רבינו שפעם היה אצל ה'סלונים' עם עוד כמה מחבריו וביקשו ממנו לספר על התקופה הקצרה שלמד אצל רבי חיים הלוי מבריסק. האדמו"ר סיפר שנסע לאלול ללמוד אצל ר' חיים ואביו מאד נפגע מזה והתנגד. כשחזר לימים נוראים שאל אותו אביו מה למד אצל ר' חיים, והשיב: "פרק בן סורר ומורה". האב השיב: "בן סורר ומורה למדת אצלי, ומה למדת אצל ר' חיים?"... הבן השיב שר' חיים ביאר שבגמרא (סנהדרין עד, א) מבואר שהמקור שאין היתר לרצוח אפילו במקום פקוח נפש 'סברא היא' (ורק אחר כך הגמ' מפרשת את הענין של 'מאי חזית' וכו'), וביאר ר' חיים שהסברא היא שאפילו אם הוא, ר' חיים בדרגתו ומעמדו, יצטרך להרוג אדם הכי פשוט כדי להציל את עצמו, יש סברא שאסור לו לעשות כן כי אין בדינו להכריע מי חשוב ממי.

רבינו ציין שלקח את זה מאד לליבו, שמי יודע מה מעלתו של כל אדם, ולכן הוא עושה תדיר חשבון נפש ביחס שלו לתלמידים, בבחינת 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך'. וכל התנהגותו עם תלמידיו מושפעת מעקרון זה.

מוסיף הרב שפרונג: פעם הזדמנת לשיבת מעלות התורה וראיתי שר' שמואל היה על סף בכי כשניגש לשני בחורים וביקש סליחתם על שפגע בהם אמש כשדיבר איתם, ולקח לו זמן עד שנרגע מהענין...

שהיה צעיר למד באחת הישיבות הנחשבות. אמו שהיתה מרקע שונה לחלוטין לחצה עליו לעשות רשיון נהיגה, דבר שבאותה עת היה באיסור מוחלט מצד הישיבה. הבחור שהיה שקוע בלימוד אכן עשה בשקט רשיון כמצוות אמו. כשנודע הדבר באקראי לראשי הישיבה הוא סולק מיד מהישיבה. לא הועילו תחנוניו והסבריו וגם לא העובדה שהוא היה שקוע בלימוד.

הוא הגיע לירושלים לרבינו ושטח בפניו את סיפורו ושזעזעו לעזרה. רבינו שוחח עמו ארוכות, ברר את כל הפרטים ונוכח שאכן שאיפתו הכנה להמשיך ולהתעלות בתורה, וכל מה שעשה היה רק משום הלחץ המשפחתי. רבינו נישקו והבטיח להשתדל עבורו.

רבינו התקשר לראש הישיבה של הבחור, הסביר את הכל ולחץ להחזירו. הוא אף לקח התחייבות שעד החתונה הבחור לא ישתמש ברשיון שבידו, והבחור הפקיד סכום כסף גדול כערבון שהתנאים יישמרו על ידו. היהודי סיים את דבריו ואמר שר' שמואל הציל אותו, כי אם היה נשאר מחוץ לישיבה מהר מאד היה מתגייס לצבא...

ואגב, אחד מתלמידי 'מעלות התורה' הוציא, מטעמים שונים, רשיון נהיגה, אך היה שקוע בלימוד ולא השתמש בו. פעם בבין הזמנים רבינו הוצרך להגיע מחוץ לעיר להלוויה שהתקיימה בירושלים, ומפני הדחיפות נתבקש אותו בחור להסיע וללוות את הראש ישיבה. כשהתקרב לבית ההלוויה ברחוב שמגר רבינו אמר לו: "אל תחנה כאן אלא בריחוק מקום", והסביר: "אתה בחור בשדוכים, ואם יראו אותך יוצא מהרכב אתי יחשבו שאתה נהג, וזה עלול לקלקל לך..."

בלילות שבת ובחול לאחר חצות למד הרבה כתבי האר"י וספר לשם שבו ואחלמה. לפעמים אף לקח לחדרו בלילה את הלש"ו לעיין בו. באחת השנים האחרונות בחיי רבינו אושפז בבית החולים 'שערי צדק', והרב דוד בידרמן שהיה לצידו בבית החולים. באחד הימים רצה לבקש מהמנקה הערביה שתכנס לחדר כדי לנקותו ובקש את רשותו של רבינו. רבינו שחי בקדושה ובשמירת העיניים מוחלטת, ופניו היו מוסבות לצד השני, הגיב: "היא לא ערביה, היא יהודיה". הרב בידרמן הסביר לו שברור שהיא ערביה, כך היא מתלבשת וכך היא מדברת. ורבינו בשלו: "היא יהודיה". הרב בידרמן ניגש למנקה ושאל אותה אם היא ערביה או יהודיה, וזו השיבה שודאי היא ערביה ורק אמא שלה היתה יהודיה... הרב בידרמן מיהר לרב בית החולים כדי לספר לו שזיהרו ולא יתיחסו אליה כגויה לענין עבודות שבת וכו', שהרי לפי ההלכה היא יהודיה.

את הסיפור המופלא הזה סיפר הרב בידרמן להג"ר מרדכי יפה וזה סיפר זאת לאביו הגאון הצדיק ר' דב זצ"ל, ה'משגיח' של ישיבת כפר חסידים. המשגיח הגיב לבנו: "מה אתה מתלהב? פשוט שרבי שמואל בדרגתו יכול להרגיש על אדם אם הוא יהודי..."

להוציא יקר מזולל

הג"ר אליהו יהודה רוזנטל הזדמן ללונדון כדי לגייס כספים לכולל שהוא עומד בראשו. הוא הגיע לאיש עסקים, ישראלי לשעבר, שנחשב לתומך תורה ואיש חסד, וביקש את תמיכתו. אותו ישראלי ששמע על השתייכותו לחוג של רבינו זצ"ל קיבלו בחמימות והבטיח את עזרתו. הוא סיפר שבשעה

תשל"ד בין כותלי בית החולים הדסה, מפי רבינו, דברי אמונה וחזיון ככהאי לישנא:

"יש שאלה חזקה מאד, 'קלי קלי למה עזבתני?' (תהלים כב, ב). זה קשה גם בגשמיות וגם ברוחניות. האם נתקלת בקושיה הזאת..." והמשיך: "התשובה נמצאת בהמשך הפסוק 'רחוק מישועתי דברי שאגתי', לאמור, לפעמים כל התפילות לא מתקבלות כי הישועה רחוקה ממה שבקשתי, לא תמיד 'דברי שאגתי' הם הישועה שמתאימה לי, ולקב"ה יש תכניות אחרות..." הדברים נאמרו בהתרגשות רבה ונחקקו בלב.

במעלות קדושה וטהרה

אחד מראשוני התלמידים בשיבת איתרי מספר, שבתקופה שרבינו עדיין היה ר"מ בישיבה, התקיימה חתונה של אחד הבחורים באולמי 'תל אביב'. רבינו השתתף בשמחה, וכשפנה לצאת מלווה בבחורים הגיע לדלת היציאה. הייתה זו דלת מסתובבת, ובדיוק נכנסה אשה בדלת ממולו ממש. רבינו החזיר, חזר לאחוריו, פרש הצידה ופרץ בבכי מר דקות ארוכות. השיעור בקדושה שהנחיל רבינו היה מאלף לשנים.

נאמן ביתו הרב דוד בידרמן מספר על הנהגות של קדושה המיוחדות של רבינו:

רבינו היה נחרד שלא להכשל במראות אסורים. כשנתקל במראות אסורים היה מסתכל בציציות (ראה ב'שמירת הלשון' לחפץ חיים חלק שני בחתימת הספר פ"ג). אבל, כשהיה צריך לדבר עם אלמנות יושב נינוח ובשלוח. לילות שלמים ובעיקר בליל שבת לא ישן על מיטתו. היה נרדם לזמן מה על הכסא, ולפעמים לפנות בוקר נשכב במיטתו לחצי שעה.

מרעיש עולם ומלואו

באותה עת (בסוף שנות ה-ל') נתכן ראש העיר דאז ט.ק. להקים מרכז ספורט ענק ברכס שועפט שבצפון העיר. רבינו נחרד מהמחשבה שבפלטרין של מלך, סמוך ונראה לשכונות החרדיות, יוקם מרכז ספורט, ולא עוד אלא שיהיה בו חילול שבת המוני. הוא לא נח ולא שקט ופעל לעורר על הסכנה בענין. כשהיה עולה לבית גיסו רבי רפאל דוד היה מתקשר לגיסם המשותף הרב מנחם פרוש שהיה אז חבר כנסת ועמד בראש פעילויות

ילך בחור אחד לצבא! הם נסעו ל'שערי חסד' לישיבה ושם התקשרו לאחד מראשי הישיבות באמריקה ממיודעיו של רבינו, ורבינו בקש ממנו לסייע בהשגת המסמכים. כשרבינו שימש כ'ראש הקיבוץ' בישיבת קול תורה, היה עולה לפעמים בשעת הצהריים לדודו וגיסו הגאון רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל. לעיתים, גם הרבנית ע"ה היתה מגיעה לשם לבקר אצל אחותה הרבנית ליבא ע"ה.

הנסיונות לעזור לו לא צלחו כי היה צריך להציג במהירות מסמכים שלמד בישיבות באמריקה. הרב שפרונג הגיע לרבינו בצום גדליה ועירב אותו בענין. סוכם שיפנה לרב חשוב שיש לו קשרים בארצות הברית כדי שינסה לעזור. כשהגיע לאותו רב, הרב התנצל שהיום תענית והוא עוד עייף מראש השנה ולכן הוא לא יכול לעזור. כשחזר לרבינו וסיפר לו על הדברים, רבינו הגיב בהתרגשות: "תענית? יתבטלו אלף תעניות ולא

מספר הג"ר זכריה שפרונג,

שבשנת תשמ"ג פנו אליו לסייע לאברך אמריקאי שנרשם כעולה חדש ולא הכיר את החוקים ולפתע קיבל צו גיוס. כל

ציבוריות גדולות למען קדשי ישראל. רבינו דבר בנחישות עם הרב פרוש ועורר אותו שצריך להרעיש עולם ומלואו ולבטל את הגזרה. באחת הפעמים הגיע הג"ר חנן כהן שהיה אז תלמיד ב'קול תורה' לביתו של רבי רפאל דוד, ובדיוק רבינו יצא מהבית. רבי רפאל דוד שיתף אותו בתחושותיו: "דע לך ש'העולם' לא יודע איזה 'פצצת אטום' הוא ר' שמואל... זה לא יאומן, הוא מזעזע את כולם... בתחילה כולם היו אדישים ורדומים ועכשיו הוא עורר אותם..."

לאחר פעילות עניפה והפגנת ענק כנגד הקמת האיטדיין, התכנית נגנזה ועל רכס שועפט הוקמה שכונת רמת שלמה שנושאת את שמו של מרן הגרש"ז זצ"ל אביו של רבינו. בתחילת שנות ה' כשנערכו עבודות בשכונת ממילא (ליד שער יפו) להקמת חניון קרתא, נתגלו במקום מערות קבורה. אגודת 'אתרא קדישא' העלתה חשש שבמקום נמצאים קברי יהודים ולכן בקשה להתאים את העבודות במקום לדרישות ההלכה, אך הרשויות סרבו לכך וארכיאולוגים ניסו לחפור באיזור הקברים. במקום התפתחו עימותים בין מפגינים לבין המשטרה והעבודה במקום נעצרה. ב'אתרא קדישא' חששו ממחטף של הארכיאולוגים ולכן מינו בכל ישיבה נציג שאיתו יהיו בקשר לעת הצורך והוא יזעיק את הבחורים כשצריך. גם ב'מעלות התורה' התמנה בחור לצורך זה.

באחד הלילות בשעת לילה מאוחרת צלצל הטלפון הציבורי בישיבה במשך כמה דקות. כשלבסוף משהו הרים השופרת בקשו באופן דחוף להזעיק את הבחור הנ"ל כי התחילו עבודות באזור הקברים. הבחור ניגש לראש הישיבה שישב בביתו ולמד, בשאלה מה לעשות. רבינו זרז אותו להעיר בחורים ולנסוע מיד לממילא. הראש ישיבה עצמו מיהר והתקשר לחברת מוניות ובקש לשלוח את כל המוניות הפנויות לישיבה.

כשהגיעו הבחורים למקום היו שם כבר מאות בחורים משיבות שונות. במקום התפתחה מהומה ונעצרו מספר בחורים ובכללם הבחור מ'מעלות התורה'. לאחר ששוחרר והגיע לישיבה מלוכלך ומוכתם בעט שנשבר וטינף בגדיו, רבינו ניגש לחזק ידיו ולעודדו: "אשריך שנתפסת על דברי תורה". הבחור הצטנע שאין אלו "דברי תורה" שהרי לא למד במעצר, אך רבינו בשלו: "זה חיזוק התורה, זה העמדת תורה, זה גם דברי תורה!".

בדמעות שליש

מר ש.פ. שימש שנים רבות כשר בממשלה. היתה תקופה שהוא השליך יתבו על הציבור החרדי. הוא הרבה לבקר בבתי גדולי ישראל, הבטיח עזרה, השיג תקציבים, ושיכין חרדים ממקורביו בתפקידים שונים. כשנפטר מרן הגרש"ז ובהלייתו השתתפו מאות אלפי אנשים, היתה זו תדהמה

והפתעה בציבור הכללי - היה אדם כל כך גדול בקרבנו ולא הכרנוהו. השר ש.פ. רצה ליצור קשר עם ממשיכי דרכו של הגרש"ז. רבים הפנו אותו אל רבינו והוא בקש לקבוע ביקור בישיבה. ההכנות לביקור מצד הנהלת הישיבה היו רבות: נקיון יסודי, טיפוח הגינה בכניסה לרחבת הישיבה, ועוד. הציפיות היו רבות שהנה עוד מעט קט יוזרמו לקופת הישיבה תקציבים רבים. כשהגיע השר לבית רבינו הוא מיהר לדבר על כך שבא לראות מה אפשר לסייע ולתמוך בישיבה. אך ראש הישיבה התייחס לדברים שאמר אותו שר תקופה קודם לכן - דברי בלע, חוצפה ועזות מצח על נעים זמירות ישראל דוד המלך: "בענין של דוד המלך... אסור לדבר כך: ד' ירחם ד' ירחם. איסור חמור לדבר כך". השר ניסה להצטדק ואמר שהוא מיצר ומצטער אם יש משהו שנפגע מדבריו. אך הדבר הכעיס עוד יותר את ראש הישיבה, וכי מדובר על משהו שנפגע?

המשיך רבינו בסערת רוח: "צריך כפרה, כפרה מדוד המלך ד' ירחם". "איך מבקשים?" שאל השר. "צריכים להגיד את כל התהילים, ולא סתם להגיד אלא בבכיות... לבקש מחילה... בדמעות שליש..."

השר ניסה להחזיר את השיחה למסלול שהתאים לו: "כמו שאמרתי אני יכול לעזור. כבר מיניתי חרדים לכמה מינויים חשובים, גם אתם תוכלו להעזר בענין. יש תקציבים..."

רבינו הפסיק אותו בחריפות: "קודם לבקש מחילה מדוד המלך... בבכיות... זה נורא..."

כשהאורח המשיך בפיתומי מילים על תקציבים וכדומה, קם רבינו ועזב את החדר.

וכך בדברי איש האמת - רבינו זצ"ל, התפוגגה לה האשליה שכל דבר יכול להיקנות בכסף ובתקציבים. (מפי הרב דוד בירנבוים שנכח במקום).

"לא מגיע לי אתרוג מהודר"

בשנה שבה עלה לדין 'חוק הגיוס', שבו ראה רבינו סכנה מוחשית וגזרה קשה על עולם התורה, רבינו קבל על עצמו מיעוט תענוגות. ידוע שבאותה עת נמנע מלאכול בשר במשך תקופה ארוכה. בתקופה ההיא הרבנים ויספיש ווינר הביאו לו אתרוגים כהרגלם, אבל אתרוג אחד (מזן קיבלניץ) רבינו סרב לקבל, בטענה שיש לו כבר אתרוג מזן זה. הם ניסו לשכנע אותו שלפחות יראה את האתרוג ויחליט מה עדיף לו, אך רבינו סרב. בסוכות הרב ויינר ראה את האתרוג שביד רבינו, הבחין בכתמים על החוטם ונחרד: רבינו שכל כך מהדר מה ראה לנהוג כך, הרי היה לנו אתרוג שופרא דשופרא?!

רבינו השיב שבערב חג היה אצלו אחיו הגאון הגדול ר' עזריאל והוא הסכים איתו שהאתרוג כשר לברכה. והוסיף רבינו: "בכזה מצב קשה של כלל ישראל וישנם גזירות קשות, לא מגיע לי אתרוג מהודר..."

עם רבינו הגדול ה'אבי עזרי' צוק"ל

הדברים רבינו הרהר אך לא ענה כלום. לאחר כמה ימים רבינו סיפר לאחד מתלמידיו הקרובים על הדברים ואמר שבדעתו לנסוע להרב שך. אם הרב שך יעלה את הנושא אז ידון איתו בענין, ואם הרב שך לא יעלה הענין, הוא, רבינו, לא יעלה זאת מעצמו. לאחר שחזר אמר רבינו שהרב שך דיבר על כמה וכמה ענינים ולא הזכיר נושא זה. באחת הפעמים שרבינו הגיע לבני ברק אל מרן הרב שך, הוא סר קודם לכן לבית תלמידו הותיק הגאון ר' אברהם נובוגורוצקי כדי לברכו על התאומים שנולדו לו. לאחר מכן הרב נובוגורוצקי ליווה אותו לבית מרן הרב שך. כשהגיע לבית מרן, היה תלוי פתק שבו נכתב שמרן היה בישיבה של החינוך העצמאי והוא עייף מאד ולכן מבקשים לא להפריע. רבינו החל

שהראש ישיבה-רבינו מקרב רק חלק מהתלמידים ואילו תלמידים אחרים כביכול אין להם שום ערך מלבד מילוי השורות... רבינו האזין ברב קשב, והגיב בתקיפות: "זה לא אמת! זה לא אמת!".

"ומה עוד יש לך לומר לי?" שאל-תבע רבינו.

נסיונות ההתחמקות שוב לא הועילו, והרב פראנק אמר ששמע שלמרן הרב שך ישנה בקורת על התנהלות הישיבה. רבינו נדרך, ור' תנחום סיפר שמרן הרב שך התבטא שיש מסורת הישיבות שישנה חלוקה בתפקידים, ישנו ראש ישיבה, ישנו משגיח, ישנם רמ"ם וכו' והאחריות היא משותפת לכולם. ואילו רבינו הוא הכל בישיבה, גם ראש ישיבה גם משגיח וגם משגיח קטן... לשמע

בחז"ל שאותו צריך לשמש, להוליך את כליו לבית המרחץ ולרחוץ את רגליו". לבקשתם, רבי חיים שאול שנודע בדייקנותו, חזר על הדברים במדויק שוב.

לפני שנים הגיע הג"ר תנחום פראנק לבית רבינו בעניני צדקה. כשנכנס לבית, רבינו והרבנית ישבו ואכלו ארוחת ערב. רבינו שהיה לו עם ר' תנחום קרוב הדעת הציע שישב לצידו, וביקש שלפני שמדברים בענין שלמענו הגיע שר' תנחום יאמר לו אם יש לו איזה בקורת. היה זה מפליא שהרב העלה נקודה זו כי באותו זמן ר' תנחום אכן שמע הערות מסוימות על התנהלות רבינו בישיבה. ר' תנחום ניסה להתחמק אך רבינו דחק בו, והרב פראנק אמר ששמע מתלמידים בישיבת 'מעלות התורה'

הג"ר שלמה פרויליך מירושלים טיפל בענין ציבורי בעיר, כשבמשך כל התקופה רבינו היה מעורב מאד בכל הפרטים. בשלב מסויים היה חשוב לרבינו לשמוע את דעתו של מרן הרב שך בענין. כיון שמרן זצ"ל היה בשנותיו האחרונות והיה קשה להיכנס אליו, רבינו התקשר לגאון הגדול רבי חיים שאול קרליץ גאב"ד שארית ישראל לבקשו שיכנס עם העסקנים למרן הרב שך לשמוע חוות דעתו. הרב פרויליך ועוד עסקן נסעו מיד לרבי חיים שאול בבני ברק. כשהגיע לביתו, הזדרז, לבש את כובעו ויצא עמם לביתו של הרב שך. בדרך אמר להם, שאם רבי שמואל מבקש הוא מיד עושה בקשתו. ואז הוסיף: "שמעתי מהרב שך שרבי שמואל הוא התלמיד חכם עליו נאמר

לדון עם עצמו אם לדפוק בדלת: "הרי הרב שך לא ביקש שיתלו הפתק. ודאי אם היה יודע שבאתי היה מיד מורה להכניס אותי, אבל אולי הוא באמת בעייפות וחולשה ואסור להפריע לו". כך דן עם עצמו בענין. לפתע פנה אל הרב נובוגרודצקי ואמר: "בכל זאת זו חוצפה לדפוק", סב על עקביו וחזר לירושלים...

לענוים יתן חן

אחד מראשוני התלמידים בשיבת 'מעלות התורה' עמד להתארס, והיה זה סמוך לפסח. מכיון שלא היה נוח לגמור את השידוך בזמן זה, סיכמו הצדדים שידחו את הענין לאחר החג. אך לאחר החג, אבי המדוברת עורר כמה ספיקות ביחס לשידוך ולכן נסע למרן הסטייפלער לשאול את פיו. הוא נכנס לסטייפלער, הגיש דף ובו השמות ושאל האם לגמור את השידוך. הסטייפלער הגיב: "אני נביא? אני מלאך? מנין לי לדעת?..." השואל יצא החוצה, הפך את הדף וכתב שוב את השמות ובקש ברכה. כשנכנס שנית, הסטייפלער הסתכל על הדף ומשום מה הפך אותו ושוב ראה ששואל על גמר השידוך. או אז כבר צעק: "אני לא נביא, מה שואלים כאלה שאלות?..." מרוב פחד האב ברח מהחדר.

כשחזר לירושלים הודיע שרואה בזה אות שלא לגמור השידוך. הוא התקשר לבחור ומסר לו את הדברים. הבחור הנדהם לא ידע את נפשו ונסע מיד לרבינו. רבינו הגיב מיד שהוא יכנס איתו לסטייפלער, ואכן הראש ישיבה ניסה לקבוע תור דרך דודו הג"ר אברהם הורביץ שהיה מקורב

שם לב שהמזווה באחת הדלתות היא בצד שמאל ולא בימין. הוא שאל את בני הבית האם שינו משהו בכניסה ולכן המזווה שהיתה בעבר בצד ימין נמצאת בצד שמאל, ואכן כך היה. הרב שך הבחין שיש איזה דיון בכניסה, ניגש ושאל במה הענין. כשהשיבו לו מה הענין, הוא אמר: "הראש ישיבה אומר שצריך להחליף הצד של המזווה אז מיד תדאגו לעשות זאת". לא ניסה לדון בענין אלא מיד עשה מה שרבי שמואל, שהיה באותה עת כבן חמישים, אמר. רבינו הוסיף: "ה'עולם' חושב שהכח של הרב שך הוא בתקיפות וההנהגה שלו, אך הכח הגדול שלו הוא מידת הענוה המופלאה שלו. לענוים יתן חן", סיים בהתרגשות.

הסטייפלער. רבינו בקש מהבחור שכיון שכבר נמצאים בבני ברק הוא רוצה להכנס למרן הרב שך על כמה דברים שקשורים לישיבה ומבקש ממנו להתלוות אליו. בדרך הבחור התנצל שרבינו נאלץ לטרוח כל כך בשבילו, אך רבינו לא הבין על מה מתנצל: "הרי זאת הזדמנות להכנס לזקני הדור".

כשהגיעו לבית הרב שך רבינו נכנס לבדו, וכשיצא היה שם אברך שהציע לרבינו להסיעו חזרה לירושלים. רבינו נכנס לרכב כולו אחוז התרגשות, והחל למלמל "לענוים יתן חן, לענוים יתן חן". כך חזר על המשפט שוב ושוב. הבחור לא התאפק ושאל לפשר הדבר. רבינו נעתר וסיפר שכשנכנס לבית

מאד, אך הדבר לא צלח. רבינו בקש שהבחור יסע לבני ברק ויתפוס תור והוא עצמו יגיע מאוחר יותר ויכנס עמו למרן.

כשרבינו נכנס לסטייפלער והסביר לו במה הענין, הסטייפלער הסביר שחלילה שהתכוין לרמוז משהו על השידוך רק הוא באמת לא נביא ולא מלאך ואינו יודע כלל מה לענות על שאלות כאלה. רבינו הכניס את הבחור ששמע שוב את הדברים מפה קדשו, ואף הוסיף שפע ברכות שהשידוך יעלה יפה ויזכו לבנין עדי עד. כשיצאו אמר לו רבינו שיסע לאבי הבת ויספר לו דברים כהוייתם, ואם יהיה צורך יגיע אליו בעצמו להסביר הענין. רבינו הוסיף ועודדו, שכל הענין היה כדאי כדי לזכות לכאלו ברכות ממרן

"ולבבותה"

שצריך להספיד ולהרבות בשבחיה", אמר. רבינו הוסיף: "החיוב להספיד הוא מחיובי הבעל על אשתו, ולכן אתה מחוייב בדבר, ואני מבקש שתספיד ואל תחסוך במילים ותדבר ותדבר...". לאחר היסוס קל רבינו המשיך: "בהלויה של אשתי אנשים עמדו בתור כדי לקבל את המיקרופון ולהספיד ולא נתתי לאף אחד להתקרב ולהספיד, כי זה החיוב שלי כבעל. אני לא אומר לך איך לנהוג, אבל אם תשמע לעצתי אל תתן לאף אחד אחר להספיד, רק אתה הבעל!".

לבסוף הוסיף: "רק דבר אחד

רבינו אמר לו שהוא סומך עליו שימצא ושיודיע לו כשמצא, וטרק את הטלפון. לאחר כמה דקות אכן נמצא הקבר הפנוי.

בקשתי מרבינו שיספיד בהלויה אך הוא סרב ובקש שדוקא הבעל יספיד. כשהגעתי מאוחר יותר לבית ההלויות רבינו כבר עמד שם וחיכה. הוא ניגש אלי, לקחני הצידה ופתח בהתנצלות שהוא לא מספיד כיון "שלהספיד צריך מישהו שמכיר טוב ויודע לומר את המעלות, מה אני אומר? אביא איזה מדרש חז"ל ואלביש אותו על הנפטר? זה חסר טעם. הבעל שמכיר את אשתו הוא זה

בהקשר לאותו הספד מובאת עדות מסעירה בספר מפי בעל המעשה, אחד מותיקי התלמידים, שבפיו סיפור מצמרר ומרטיט:

לפני כמה שנים חלתה רעיתי במחלה קשה, ולאחר כמה חדשים נסתלקה לבית עולמה. כמובן, לאחר פטירתה מיד צלצלתי לבית רבינו. כיון שהיו קשיים רבים לקוברה סמוך לקברי אבותיה ואנשי ה'חברא קדישא' טענו שאין שם מקומות פנויים, בקשתי את עזרתו של רבינו. מיד הוא יצר קשר עם ראש הח"ק, וכשהלה התחמק בטענה שאין בחלקה המבוקשת מקומות פנויים,

יריעה רחבה אודות הרבנית אשת חבר ע"ה נפרשת בפני קוראי הספר, ומשלימה את ההתרשמות הכבירה הנודעת מאז ניטע 'אלון בכות' בשערי ספרי רבינו זצוק"ל, שהובאו בשלמות עם תוספות דברי ההספד ה מ ר ג ש י ש שנאמרו לפני המיטה ע"י רבינו זצוק"ל.

אני מבקש שתזכיר, אנשים מדברים על 'ד' נתן וד' לקח', והם מתכוונים בעיקר על 'ד' לקח', צריך לשים את עיקר הדגש על 'ד' נתן' ועל זה לדבר."

"שיחה קלה"

נצטט קטעים מרגשים נוספים באותו ענין: "הרה"ח ר' פנחס דוידוביץ מתלמידיו הותיקים והקרובים של רבינו מספר, שבתקופה הראשונה שהותקן טלפון בבית רבינו, הוא התקשר פעם אל רבינו, והרבנית ע"ה היא זאת שענתה. את שאלותיו לרב היא העבירה והשיבה לו מה הרב ענה. תוך כדי השיחה הרבנית סיפרה לו על הספקות שליוו את התקנת הטלפון בבית, שמצד אחד יקל על בדירותיה והיא תוכל לשוחח עם נשות המשפחה וידידות, אבל מאידך יש בזה חשש ביטול תורה. הגיעו הדברים לידי כך שהלכו לשאול את פי מרן הגרי"ש אלישיב ולקבל את הכרעתו. מרן הגרי"ש פסק ואמר שטלפון בימינו זה כמו מקרר, ואינו מותרות, ועל חשש ביטול תורה הציע שהרבנית תמיד תענה ותאמר למתקשרים שאם זה דבר לא דחוף הרב בקש להודיע שהוא לא יכול לגשת ושידברו עם הרבנית.

ואכן כך היה. כשבחורים היו מבקשים מרבינו לברר עבורם על שידוכים, הרבה פעמים אמר להם רבינו שיתקשרו ויבררו את התשובה אצל הרבנית. היו אף פעמים שרבינו עמד לצידה בשיחות חשובות והיא זו שניהלה את השיחה ואם היה צורך היתה שואלת את הרב."

"לפני חג הסוכות תש"ן, כמה חדשים לפני פטירת הרבנית, רבינו התקשר לאחייניתו הרבנית וולס ושאל האם שמה לב שלאחרונה ה'דודה' לא מרגישה טוב והיא נראית רע. רבינו הוסיף שבלי ליום הכיפורים בעת שעמד בתפילה וקיבל עליו 'קבלות' בליל היום הקדוש, קיבל על עצמו לדאוג להביא עזרת הביתה כדי לעזור לרבנית בחולשתה. לכן הוא מבקש ממנה, מהאחיינית, שתשתדל למצוא עזרת מיד לאחר סוכות.

הדברים מבהילים! רבינו בקדושתו העצומה ובליל יום הכיפורים כשהוא בשמי מרום בהשגותיו, מקבל על עצמו לדאוג להביא עזרת לרבנית...."

"ויהללו בשערים מעשיה"

אחד מתלמידי רבינו לא זכה להיפקד במשך כמה שנים. הזוג היה מגיע מידי ליל שבת לבית רבינו, הבעל דיבר עם הרב בלימוד והאשה

ישיבה בסלון עם הרבנית. לאחר כמה שנים נפקדה אבל נאלצה להתאשפז לתקופה ארוכה. כששמע רבינו על כך שאל מי יהיה כל הזמן עם האשה, הרי אין לכם קרובי משפחה שגרים בקרבת מקום ויוכלו לבוא, האברך השיב שאין ברירה והוא יאלץ להעדר מהכולל לתקופה כדי לשהות ליד מיטת אשתו. רבינו אמר שזה בלתי אפשרי שיתנתק מהלימוד ולכן הציע שהוא יבקש מהרבנית שתיסע לשבת עם אשת האברך מידי יום והאברך ימשיך בלימודו כרגיל ויגיע לבית החולים רק לאחר סדר שלישי וגם זה רק פעם בשבוע... וביום ששי שאין סדרים בכולל - כל היום.

הרבנית שכל ימיה מסרה נפשה ללימוד תורה, קבלה את הבקשה ברצון, ובמסירות עילאית נסעה מידי יום פעמיים לבית החולים הדסה, פעם בבוקר עד הצהריים ופעם שניה אחר הצהריים. ארבע נסיעות ביום כשהנסיעה עצמה לכל צד ארכה כשעה, וזאת מלבד השהות לצד מיטת האשה. הרבנית היתה מגיעה לבית החולים כשבידיה אוכל שהביאה במיוחד עבור האשה. כך נמשך הדבר כחודש וחצי עד שהאשה שוחררה לביתה.

כמה ימים לפני פסח חל סיבוכ במצבה של האשה והיא נאלצה להיות מרותקת במיטה. כשרבינו שמע על הענין הודיע בפשטות לבעל שלא ידאג ושהוא והרבנית יבואו לביתם לליל הסדר כשהרבנית תבשל הכל בביתה. (הרב הוסיף שאל לו לאברך לחשוש, כי הוא עצמו ישב בצד והאברך ינהל את הסדר כהרגל...). האברך שהיה מרקע חסידי הקפיד על 'שרויה' בעוד הרבנית בישלה 'שרויה', ולכן בסופו של דבר הרעיון לא יצא לפועל.

בהמשך הזמן, רבינו והרבנית באו כמה פעמים לבקר בליל שבת בבית הזוג, "כי אם אתם לא יכולים לבוא אלינו, באנו אנחנו לבקר...".

לאחר שנים כשנפטרה הרבנית ע"ה ורבינו ישב 'שבעה', הגיע אותו אברך לנחם. רבינו הושיב אותו לידו, ואמר: "באים רבים ואומרים לי ווערטלאך [אמרות ופירושים], הם מסבירים את הפסוקים ב'אשת חיל'

וכדומה. אבל זה לא ניחומים. צריך לדבר בשבח מידותיה ומעשיה של הנפטרת. לספר, למשל, מה שהיא עשתה למען אשתך זה ניחומים! אני מבקש שתספר ברבים את הסיפור!".

"התפללתי שתהיה כפרה"

אחד מגדולי הת"ח שליט"א שח סיפור מפעים על גדלות הנפש של רבינו והרבנית: "הגעתי אל רבינו בבקשה לעזור לתלמיד חכם חשוב שהיה בעת משבר והיה צריך עזרה ועידוד, בהצעה שנארגן לו שיאמר שיעור ונשלם לו משכורת על כך. רבינו מיד נענה ברצון ואמר לי שהוא לוקח על עצמו לתת מאה דולר כל חודש. תנאי היה בפיו שאגיע אליו לקבל הכסף מדי ראש חודש או למחרתו. וכך מידי חודש הגעתי לקבל הכסף. מטבע הדברים הכנתי עצמי גם בלימוד והקשר בינו התהדק.

כשרעיתי ע"ה חלתה במחלה קשה, התוצאות הראשונות של הבדיקות הגיעו בלילה. ההלם והכאב היו לאין שיעור, והמקום הראשון אליו נסעתי היה לביתו של רבי שמואל ברחוב גשר החיים. כשהגעתי, הוא ישב ולמד והרבנית ישנה. כששמע מה בפי פרץ בבכי תמרורים ולא יכול היה להירגע. הרבנית התעוררה בבהלה ושאלה אותו מה קרה. רבי שמואל ניסה להתחמק אך היא לחצה והוא סיפר לה. גם היא פרצה בבכי וכך דקות ארוכות ישבו שניהם ומררו בבכי. הראש ישיבה הכיר היטב את חותני צ"ל והרבנית הכירה את אשתי ע"ה.

כך במשך שלש שנים התמסר הראש ישיבה לענין, ניסה לעזור ולסייע. שניהם - הרב והרבנית הרבו בתפילות לרפואתה. פעם אף לקח אותי למרן הרב שך כדי לעזור את כח תורתו ותפילתו לזכותה ולהחלמתה. בי"ד בטבת תש"ן הסתלקה הרבנית אשת רבינו רבי שמואל לבית עולמה. למחרת קבלתי את התוצאות האחרונות של הבדיקות שעשתה אשתי והן היו איומות. התברר שהמחלה התפשטה וכל הטיפולים

כשלו. נסעתי משם לנחם את רבינו. כשהגעתי לביתו הוא ישב לבד ופניו שחורות משחור, התישבתי לידו וסיפרתי לו מה קורה. רבי שמואל פרץ בבכי תמרורים ואמר לי: 'אתמול בהלילה כמה פעמים התפללתי שאשתי תהיה כפרה על אשתך!', וכך ישבו שנינו ובכינו. בינתיים נכנסו אנשים ורבינו רבי שמואל אמר לי שזה לא בשביל עכשיו, והוא התעשת בגבורה נוכח המנחמים."

"לולי תורתך שעשועי"

לאחר פטירתה של הרבנית ע"ה, לא מצא רבינו תנחומים אלא בעסק התורה. בכל כוחותיו ובכל ה'ברען' שקע בלימוד יומם ולילה ללא הפוגה. על התקופה הזאת מספר אחיינו הג"ר אריה לייב בורודיאנסקי: "זכיתי ורבינו קרא לי מיד לאחר הסתלקות הרבנית ללון בביתו. היו רבים שדאגו לשלומם באופנים שונים, אך זה הכביד עליו לשוחח עם אחרים, ואדרבה נפשו איוותה להתמקד ולהתרכז בעסק התורה ללמוד וללמד וזאת היתה נחמתו. זכורני בלילות, בשכבי על מיטתי שמעתי מהחדר הסמוך שקוד ומתרפק על לימודו, אם על הסוגיות הנלמדות בישיבה, ובעיקר במשניות מסכת אהלות אשר השקיע עצמו ועיונו בהם. לעיתים באמצע הלימוד היו נשמעים גם קולות של אנחות צער אך מהר הוא חזר לתלמודו בניגון הלימוד.

למרות שבמשך שנים היה רגיל לסעוד פת שחרית עם אביו מרן הגרש"ז בביתו, אך בתקופה הזאת היה קשה עליו אפילו דבר זה, ולכן לאחר התפילה היה נשאר על מקומו בבית הכנסת והמשיך לעסוק ולדבוק בתורה. רק אח"כ טעם משהו ונכנס להיכל הישיבה להמשך לימודו, כי בעסק התורה מצא את משוש חייו.

בשנת ההסתלקות של הרבנית, רבינו עמל בתורה בציפות, ביגיעה ובשקידה עצומה. בפרט בתקופה בה השלים את כתיבת ספרו על מסכת אהלות. זכורני שבמשך שבועיים בתקופה זו, לא נכנס למיטתו כלל מערב שבת לערב שבת כי אם היה שקוד על תלמודו וחיבור ספרו בישיבה ובביתו. הוא רק היה מנמנם על כסאו וממשיך הלאה בלימוד במשנה מרץ.

הגיעו הדברים לכך שבערב שבת סמוך לכניסת השבת הגיע הבלן של המקוה, וסיפר בדאגה שרבינו נרדם על הספסל מרוב עייפותו, ואיך יעיר אותו...."

כי לא היה לו שיוור - אלא התורה הזאת.

"עם מרדכי" - בכל דור

הרב חיים הירש

ברם, לכאורה עדיין יש מקום להבין, מניין ידע המן הרשע את זאת גופא ש"עם ישראל מלומדי ביקורת המה, ונושאים אחריות קיום התורה על עצמם", ומשום כך אין תועלת לפעול לשינוי דעת המנהיג. והלא באותו הזמן היה מרדכי הצדיק "איש יהודי" אחד מול כל שאר ישראל, וגם אחר שהציל את ישראל מגזירת ההשמדה וההריגה במעשיו, הלא נותר הוא "רצוי לרב אֶחָיו" ולא לכולם (מגילה טז), ואם בעת שמרדכי הצדיק הגדול שבדורו עומד בראש מחנה ד', אין כמעט אנשים במחנהו המתנגדים למשנה למלך החותם בטבעת המלך, ומלבד מרדכי הצדיק כולם משתחוים להמן הרשע, א"כ מניין הערובה שכלל ישראל לא יקבלו דעת מרדכי אם

מהם, ומזה נתפשט הביטול על כל המון העם כידוע".
"בע"כ צריך לומר שהמן ידע שבדבר הזה משונה הרבה מהותו של עם ישראל מכל העמים, אשר אילו יצוייר אם הגדול והמפורסם שבדור חלילה יקל לעצמו לאכול בשר בהתשעה ימים של חודש אב, לא יתפשט היתר לכל ישראל, אלא אדרבה יתפשט ביטול עליו, ויפרסמו עם ישראל איש לרעהו סרחונו. לכן ידע המן כי לא יועיל כלום אם יעשה כפיה רק על מרדכי לבדו, כי עם ישראל מלומדי בקורת המה, ונושאים אחריות קיום התורה על עצמם, ואם יראו שמרדכי ישתחוה לצלם לא ילמדו ממנו אלא יאמרו עליו שנתקלקל ויפרסמו קלונו ברבים כדי לעמוד בפרץ, וע"כ היה מוכרח לעשות כפיה של להשמיד וכו' על כל אחד ואחד".

"וזה שאמר 'ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו' - בחשבו אם יפול הראש יפלו כל הנגררים אחריו, ולמה הזניח מחשבה זו? - 'כי הגידו לו את עם מרדכי', כי יעציו הסבירו לו הכוח של 'עם מרדכי' שכל אחד ואחד נושא על עצמו אחריות התורה, וזה גופא לימדם מרדכי אשר גם הגדול שבגדולים, אם יגע כל שהוא בגוף התורה, אז יבטלו אלף שלמה ואל תיבטל אות אחת מן התורה. כמבואר בתשובת הרשב"א (במכתב החרם), כששמע שאחד מפילוסופי ישראל היה דורש על אברהם ושרה וכו', והוציא מידי פשוטו, כתב עליו הרשב"א וז"ל: האם עולה על דעתו שאין שום בעלים על התורה ויכול כל אחד לדרוש בה כמו שלבן חפץ, 'אני עודני חי', ואני עומד על המשמר לבלתי לישא פנים לשום אדם אם יגע בקוצו של יוד בגוף התורה, ואני מכריז חרם וכו'..."

"ועל דרך זה צריכין להתנהג כל אנשי המוסר, לשמור דרך המוסר ואורחות חיים, ועל כל ספק אם לא תדעי לך... צאי לך בעקבות הראשונים, אבל לא לעשות עקבות חדשות סותרות עקבות הראשונים".

יזכו ל"המה יקרבו אלי לשרתני, וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַקָּרִיב לִי חֶלֶב וָדָם", וכפי שהאריך הח"ח ב"שם עולם" (ח"ב פ"ב), שהכוונה היא לכל שבטי ישראל, כי גם שרי וחיילי ד' ותורתו אם לא יוותרו נאמנים במרד האחרון כנגד הקב"ה - לא יגאלו.
אמנם ישנו פן שני לסוגיה הנוראה של "עקבתא דמשיחא", אשר פחות ידוע לציבור, והוא שדוקא בשעת זעם ואימה שהגזירות והנסיונות מתגברים מבית ומחוץ, אזי כפי שהיה רבינו מרן ה"דרכי שמואל" זיע"א מעורר ומזכיר באינספור הזדמנויות, דווקא בתקופה שיש יותר סילוק שכינה, ומתקיים בנו כפי שקרה בהקמת בית המקדש השני (עזרא ג, יב-יג) "וְרָפִים מִהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָעָבוֹת הַזֵּקִנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבֵּית הָרָאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבֵּית בְּעֵינֵיהֶם - בָּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל... וְאֵין הָעָם מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשְּׁמִחָה לְקוֹל בְּכֵי הָעָם", או אז מתגלות יותר ויותר הדרה וזיוה של תורה, כבית שני אשר בו נתגלה אור התורה שבע"פ כמבואר בפרקי היכלות, וכל זאת מכוח ההבטחה האלוקית שהובטחנו בתורה, שיהא חלק מהעם מתעצם לעמוד בנאמנות על המשמר כצור חלמיש, ובכל עת וזמן יתקיים הייעוד הנצחי (דברים לא) "כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי וְרָעוּ".

וכבר נתפרסם בשנים האחרונות הפשט המופלא שכתב מרן הגר"י בלאזר בספרו "כוכבי אור", על הפסוק במגילת אסתר (ג, ו) "וַיֵּבֶז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכִי לְבַדּוֹ - כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עֵם מַרְדֳּכִי":

"הנה יש לשאול כיון שכוונת המן בגזירתו להשמיד את כל היהודים, הייתה רק לכוף בזה לע"ז, כמבואר במדרש, למה היה לו לגזור גזירה על כל ישראל, היה לו לגזור רק על מרדכי לבדו כדי לכבשו שיעבוד ע"ז מחמת פחד, וממילא כיון שהיה ראש כל בני הגולה, אם בהארז יפול שלהבת ממילא ימשכו אחריו כל ישראל, כמו שמצינו באומות העולם שהיה להם כדתייהם הרבה תעניתים, אבל אח"כ התחילו הראשים שלהם לבטל מעט

מקץ שנתיים ימים להסתלקות עמוד הענן והאש אשר לפני המחנה - חסדי הבורא יתברך לא תמו, עינינו הזוכות לחזות בפריחת ושגשוג עולם התורה, והדברים שהיו פשוטים וברורים עד לא מכבר לכל ילד בן תשע, חזרו להיות ברורים ומאירים כנתינתן מסיני, והכל מכוחו של אותו זקן שמסר נפשו כדי שלא תשתכח תורה בטהרתה מישראל ח"ו.
אולם כבר כתב המהר"ל (עה"כ במשלי כז, י), "הרע שהיה איש רחוק ונתקרב אליו, תוכל להבין כי החיבור הזה הוא גדול יותר, שאם לא כן - לא היה מתחבר אליו, ומפני זה גדול החיבור שלהם מהחיבור עם אחיו, אשר אין החיבור שלהם רק מצד שנולדו מן אב אחד ואין החיבור הזה כחיבור הרעים". מה גדולה אפוא החובה והזכות לחדד את חובתנו שלא להרפות מעמידה על המשמר ללא חת, כדי שנשמור כרם ודרך רבותינו, מתוך רצון ובחירה כחיבור עם רַע, ולא חיבור פחות בכמות ובאיכות כחיבור אחווה מכח הוולדנו על ההר, מעת אשר זכינו להיות בני תורה המבינים בעם.

אחת הסוגיות הברורות שנודעו מתוקף הנסיבות, ועלו על שולחן מלכים ברורים כשמלה בשמונת השנים האחרונות, היא סוגיית "תקופת עקבתא דמשיחא", אשר עליה כבר הזהיר הקב"ה בפי נביאיו וחכמיו, שתהא קשה ונוראה בהסתר פניו ית', ותתקיימנה גזירות קשות על עולם התורה מחוץ, ומצב קיצוני של "הָאֲמַת נַעֲדָרְתָּ, וְסָר מֵרַע - מִשְׁתוּלָּל" (ישעיה נט, טו), דהיינו ש"כל מי שסר מרע - משתולל על הבריות", ופירש רש"י שם (סנהדרין צז), "כל העולם אומרין עליו שוטה הוא", ועל דור זה אמר הנביא (יחזקאל מד, טו) שרק "הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צְדוֹק, אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי, בְּתַעֲוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִי",

ישלח בו המן הרשע יד, אלא אדרבה יאמרו "שנתקלקלו מעשיו"? !
 התשובה הפשוטה היא, שגם המן הרשע ידע היטב את האמת לאמיתה, שכבר מוכרות ונתבשרנו בה מפי הבורא ית' בשיאן של קללות פרשת בחוקותי, "וְאִם גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִי־הֶם, לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלֹתִים לְכָל־הֶם, לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתָּם", וממילא גם אם עתה נראה שהמעוז האחרון ליראי ד' ולחושבי שמו הוא מרדכי הצדיק לבדו, אך אם יתגבר על המכשול הקשה הזה, אזי יקומו אנשים אחרים וישאו את דגל התורה הקדושה, ויילחמו בחירוף נפש ממש כנגד היחיד שנלחם בהם עד עתה - מרדכי הצדיק, וכאילו משום מקום יקום לו ציבור גדול של בני תורה, אשר לא יכנעו ולא יותירו ולא יתפשרו על קוצו של יו"ד בענינים שהם יסוד וקיום היהדות, לעמוד על המשמר במסירות נפש, ועל כן אין ערך להילחם בדמות מסוימת זו או אחרת, כיון שגם בהיעדרה שוב יתעורר עם התורה להיות בגדר "עם ישראל מלומדי ביקורת המה, ונושאים אחריות קיום התורה על עצמם", כדברי מרנא ורבנא ה"כוכבי אור".

כך ביאר זאת רבינו הגדול ה"דרכי שמואל" זיע"א בכמה וכמה ממשאותיו המפורסמים: "יש לשון בחו"ל (יומא ל"ח) "ראה הקב"ה שצדיקים מועטים, עמד ושתלן בכל דור ודור", ומי יבוא בסוד ד', אבל משמע שלפעמים ה'שתלן' הוא לא לפי ערך הדור ממש, אלא הקב"ה 'שתלן' כדי לקיים "כי לא תשכח מפי זרעו", וה"לא מאסתים ולא געלתים" מתקיים במציאות של ענקים וגדולים בכל דור ודור... ואני רגיל בעניי להזכיר מה שהחזו"א היה רגיל לומר: "לא מאסתים ולא געלתים - כביכול הקב"ה אומר לכלל ישראל 'הנה לכם קצות, הנה לכם רבי עקיבא איגר', ויותר להמשיך ולהגיד: 'הנה לכם רבינו חיים הלוי', 'הנה לכם חזון איש'..."

כשרה היא השעה הזו, אם בחשבונה של תקופה עסקינן, להודות ולהלל להקב"ה השומר ומציל מכל נזק ופגע, על כל החסד הגדול שעושה עם בניו אהוביו - ואין אלו דברים המובנים מאליהם.

לא פעם, המלחמה העיקשת לשמירת דרך התורה כרוכה במחירים, בגוף ובנפש. כך השיב למשל מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, באמת הנוקבת שלו, לאביו של תלמיד שהיה חשש כי הלימוד בשיבה קדושה יזיק לו בבחינה מסוימת, ובאמת כך קרה: "באנו לכאן לאמריקה כדי לעשות מלחמה למען התורה, הבן שלך זכה להיות קרבן במלחמה הזו!". (וראה גם אימרה דומה מפי הס"ק החפץ חיים זיע"א, מעדות בנו רבי לייב זצ"ל, ב"דוגמא מדרכי אבי זצ"ל" אות מ"א).

והנה גם בעת שרבו הפגעים והאסונות בשדה החינוך, וממילא לא נותר מנוס אחר מלבד התבדלות מוחלטת מהם ומהמונם לגמרי, חסדי השי"ת חופפים בחוש על המוסדות בעלי העצמאות החינוכית המלאה, כידוע וכמפורסם אצל כל הורי הילדים הזוכים להינצל ממבול הקלקול והסיאוב, שעל אף מצוקתם הפיזית של מרבית מוסדות החינוך הטהור על טהרת הקודש, והמחסור הטבעי במלמדים ומורות ותיקים ומבוססים בחלק מהמקומות, ועל אף הקושי הרב של ילדים וילדות רבים לעזוב

מקום לימודים ותיק ומפורסם לטובת חברה שברובה חדשה כמעט לגמרי, ואל סביבת לימודים שונה וכו' - הרי שההבנה הברורה ש"שבזמנים קשים אלו שהכל רואים בבירור מטרם - אין מנוס אלא להתנתק מהם ומהמונם לגמרי", והידיעה המוכרחת שלא שייך שיתקיים בית חינוך לבנים או לבנות בעצמאות חינוכית כל עוד הוא ניוון מתקציבי המדינה, כפי שכתבו מרן ורבנן גדולי התורה שליט"א, הביאו לכך שב"ה אין פרץ ואין צווחה לאי מי מאלפי הילדים והילדות שזוכים לקיים צוואת רבינו "לבנות ולהקים את עולם התורה מחדש".

כך גם, כפי הידוע ומפורסם לכל, בנושא המאבק התקיף וחסר הפשרות בחוקי ויוזמות השמד להשתלבות והתבוללות בתוך החברה הכללית, אשר לצד הנס המופלא שעשרות בני עלייה הושלכו לכלא הצבאי, לעונשי מאסר כבדים ומומשכים, ולא נפגעה שערת ראשו של אחד מהם בגשמיות או ברוחניות, גם המחאות האדירות 'להרעיש עולם ומלואו' כנגד חוקי השמד הצליחו באופן מעורר השתאות, כל זאת למרות שאופי ציבור בני התורה שהם עדינים כעדיני העצני, וכנגדם ניצבת מערכת משומנת, שהציבה את מיטב כוחות פרקליטותה לטפול על יחידים עלילות כזב ולהרתיע בכך את שאר המפגינים מחד גיסא, ומאידך השתמשה באלימות ברוטאלית משולחת רסן, ובאמצעים מתגברים חסרי תקדים לפיזור הפגנות בני התורה. והנה ב"ה עד כה לא נפגע אף אחד בנזק ממשי, לא בגוף ולא בממון, הלא דבר הוא. הביטו נא: היתכן שמימי פרוץ המדינה, לא היתה קבוצה שהצליחה להכריע את היחידות המיוחדות והמיומנות לפיזור הפגנה, אלא דווקא בחורי חמד ואברכי משי שאין להם דבר מלבד ד' אמות של הלכה... הלא פלא הוא? !

כמה אם כן גדולה התביעה מאיתנו, לאתר ולכתר כל פרצה בחומת היהדות הנאמנה, להציל כל חניך שעדיין נותר מחוץ לחומות החינוך הטהור, מופקר ח"ו לחסדי הרוחות הרעות הנושבות בחוץ; מה רבה זכותנו להביץ נכונה את גודל השעה, למחות בקול גדול כנגד גזירות השמד בשלל מהדורותיהן השונות, ולעמוד בפרץ במערכה כבירה בכל לב ועוז כדת המורשה לנו מרבינו הגדול בעל ה"דרכי שמואל" זצוק"ל - למימוש ההבטחה הנצחית של "לא מאסתים ולא געלתים", לשמירת חומת בת יהודה, כדי שיוותרו 'ערליכער יידען' נאמנים לשרשרת הדורות גם בדור דל ועני, שיוכלו לקבל פני משיח צדקנו בב"א.

אבי אבי

המיית לב הומה בגעגועים, מקץ שנתיים ימים מיום נוטל כבוד מבית חיינו

הרב מנחם נובוגרודצקי

והרגשנו שהתורה היא אכן ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וברור לך מנה יפה. נוטל אדם את בנו, ואמת הבנין בידו, מכה על דקדוד ואומר גדל, ושפתותינו נוטפות מר (שבת ל, ב ורש"י שם: מרירות מחמת אימה).

אך עם זאת, בכפיפה אחת ובנשימה אחת ממש, עוז וחדוה במקומו, את ימין עוז עוררה לעשות חיל. מעיינות בלתי נדלים של עידוד ותקוה, אמון ואהבה, הרעיף והשפיע על כל סביבותיו. רעה את הגדיות בחסד וברחמים, "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן".

ה'מקל חובלים' וה'מקל נועם' מרועה אחד ניתנו, עמוד האש ועמוד הענן יחדיו הלכו, גנון והציל. הדאגה והמסירות לצרכיו הגשמיים והנפשיים של כל יחיד לא פחתו מהאחריות והאכפתיות למצבו הרוחני, "טוב אתה לישראל כאב ואם".

קשה לפרוט 'לחם חוק' והנהגות קבועות של עשרות בשנים שעניינו ראו ולא זר, לפרוסות דקיקות, והלא בדידן, כולנו כאחד, הוו עובדות רבו מספור, ואילו באנו לתאר ולבאר אין אנו מספיקים.

עם ד' חזקו ונתחזקה

[ה] כאשר אנו חפצים ושואפים לדבוק בדרכיו ובהליכותיו בקודש, שומה עלינו להתחזק במשימתנו הכפולה, יחד עם ה'שמן על ראשך אל יחסר' במדורת בית המוקד, אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, "צריכים חיזוק תמיד" - 'בכל כוחו', עלינו להשרות סביבנו אורה של שמחה ונעימות, אהבה וידידות, 'חבר אני לכל יראוך', להטות שכם ולישא בעול, וליתן את לבנו לצרכי הכלל והפרט. "כולנו בני איש אחד נחנו".

זכורני שרבינו זצוק"ל דיבר פעם בכאב על המצב שהיה בירושלים בילדותו, ושמיכתו יצאו מתי מספר יראים ושלמים, וכן על כלליות המצב, ואמר שהרבה נגרם בשל חוסר שמחה ר"ל, והוסיף 'והוא רחום יכפר... המצב אז לא היה קל'.

ומעידני כי כמה פעמים נודמנתי לבית רבינו זצוק"ל בעת שנכנסו אצלו מוסרי הנפש היקרים מנהלי המוסדות הקדושים לחינוך הבנים והבנות על טהרת הקודש, וסיפרו על ההצלחה והסיפוק בפרי עמלם, ומיד היה שואל, האם הילדים שמחים?

בד בבד עם הכאב ועגמת הנפש על הסערה המתחוללת בחוצות וחילול השם הנורא לנוכח הגזירות הקשות, נתרחק כמטחוי קשת מנרגנות והתמרמרות וחיפוש מומים. נשמח ונודה ונספר תהילת ד', "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו", נטיעה של שמחה ושל נצח.

עם ד' חזקו ונתחזקה, איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק.

ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את אדמני ואת מפיבשת ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המחלתי וגו'... אמר לך רבי יהושע וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה, מירב ילדה ומיכל גידלה, לפיכך נקראו על שמה. ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

הרי לנו שישנה בחינה נוספת של 'כאילו ילדו' במגדל יתום בתוך ביתו, ונראה שזו הבחינה של 'אם' האמורה כאן, שהרי באמת ילפינן דבר זה משתי נשים צדקניות בתיה בת פרעה ומיכל אשת שאול, והיינו כי מלבד לימוד תורה שזה בבחינת 'מביאו לחיי העולם הזה' ישנה בחינה של 'גידול בתוך ביתו' בבחינת מביאו לחיי העולם הזה, לגדלו בכל מה שצריך לו ברוחניות ובגשמיות.

[נויעו' בהגהות חכמה שלמה (אבן העזר סי' ס"ג) למאור הגולה הגאון רבי שלמה קלוגר שכתב לדון אם המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו קיים מצות פרו ורבו, וראה עוד בשו"ת הרמ"א (סי' קיח) לענין אמירת קדיש, ובשו"ת חת"ס ח"א אור"ח סי' קסד ד"ה ובנידון, ובאה"ע ח"א סי' עז ד"ה הנה וד"ה איברא, ובשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' קסה)].

'נוטל אדם את בנו' ואשה מדדה את בנה'

[ג] ומעתה נראה שזוהי הבחינה של אב ואם שמצינו באלהיו הנביא ותלמידו אלישע הנביא, שהרי בשניהם מצינו שהיו כצינור להשפיע משמים רוב טובה וברכה לא רק ברוחניות ובלמוד תורה וגילוי דברי נבואה, אלא גם בגשמיות שהם עצרו את הרעב ועשו אותות ומופתים להחיות מתים ולפקוד עקרות וכל כיוצא בזה, וזוהי הבחינה הנוספת של אם הכתובה בהם.

והנה בשבת (קמא, ב) תנן: נוטל אדם את בנו וכו', ושם (קכח, ב) תנן: אשה מדדה את בנה. וכבר עמדו בזה על השינוי שכאן מיירי באב ולעיל מיירי באם. (ראה בפירוש שושנים לדוד על המשניות).

ונראה לומר בדרך דרוש, שאמנם תפקיד האב הוא ליטול את בנו, לרוממו ולהגביהו למעלה ראש, לנטוע בקרבנו את השאיפה לגדלות ואת ההשגות העליונות, אולם לעומת זאת תפקיד האם הוא 'מדדה את בנה', להחזיק ביד הילד, לסעדו ולתומכו בצעדיו הראשונים, עדי יגדיל וילך בכוחות עצמו, יפרוש כנפיים ויגביה עוף.

ידיד נפש אב הרחמן

[ד] רבינו הגדול בעל דרכי שמואל זצוק"ל, אבינו רוענו עטרת ראשנו, שלימדנו תורה, שגידלנו ורוממנו במעלותיה וברום פסגתה, במושגים עילאיים ובתביעות בלתי פוסקות, בסביבתו נשמנו תמיד "כטל חרמון שיוורד על הררי ציון", חוינו

"אבי אבי" זה אביו ואמו

[א] כתיב במלכים (ב ב, יא-יב): וַיְהִי הֵמָּה הַלְכִים הַלֹּךְ וַדְּבַר וַהֲנֵה רָכַב אֶשׁ וְסוּסֵי אֶשׁ וַיִּפְּרְדּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֱלֹהֵהוּ בְּסַעֲרָה הַשָּׁמַיִם: וְאַלְיִשֶׁעַ רָאָה וְהוּא מִצַּעֲקָא אָבִי אָבִי רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחְזֹק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרָעם לְשָׁנִים קָרְעִים.

ובמועד קטן (כו, א) איתא: ואלו קרעין שאין מתאחין הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה... אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן, דכתיב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. אבי אבי זה אביו ואמו, רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה.

הרי לנו שבכפילות התיבות 'אבי אבי' רמוז אבי ואמי, ויש להבין מה המשמעות שאלישע מתאונן ומבכה את אליהו הנביא שהיה לו גם בבחינת אב וגם בבחינת אם.

ובאמת מצינו כהאי לישנא ממש על אלישע עצמו במלכים (ב יג, יד): וְאַלְיִשֶׁעַ חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֱלֹהֵי יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶךְ עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו.

"כאילו ילדו" בכפליים

[ב] ואולי יש לומר, דהנה איתא בסנהדרין (יט, א): ארשב"נ אר"י כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר ואלה תולדות אהרן ומשה, וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו.

ובסנהדרין (צט, ב): אמר ריש לקיש כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, ופירש"י, דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן וקרי להו עשיה.

והיינו בחינה של 'אב' שישנו ברבו שמלמדו תורה.

אולם עוד מצינו במגילה (יג, א): ואשתו היהדיה ילדה את ירד אבי גדור [ירד זה משה] ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד... ילדה, והא רבויי רביתיה. לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

ובסנהדרין (יט, ב): כתיב

רזותא לבסימא עבית

אמזת חכמה ופניני יראה, תיזודים והאזות מוסר, משולחנם של רבותינו • תלך שני

ליקט: פנחס שטיין

לְקַרְוֹא את אגרת הרמב"ן, שהיא סגולה להנצל מן הכעס, והמעשית - לְמַדּוּר את אגרת הרמב"ן... (חשקת התורה בשם הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל)

במידת החסד...

אחד מחכמי התורה שליט"א, המקורב לבעלי השמחה מכמה כיוונים, החל בדרשתו: נסתפקתי האם עלי לדבר מ"דין" קירבה זו או מ"דין" קירבה זו, אך שוב נמלכתי שאינני מדבר במידת ה"דין" ח"ו אלא "במידת החסד"...

התשובה מעידה...

סיפר הגאון הגדול רבי אליעזר פלצינסקי זצ"ל: פעם אחת נכנסה אשה חשוכה - נכדתו של הגר"מ פלצינסקי זצ"ל - אל מרן רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק בעל ה"אור שמח" זצוק"ל, כדי לשאול על צלחות כשרות שנתערבו בטריפות. ורבי מאיר שמחה הטריף את הצלחות כדין. בצאתה מן הבית, שאלה רבי מאיר שמחה לאמור: האם יודעים אתם לאיזו מטרה תוכלו להשתמש בכלים אלו? - "הכונה לשבירת צלחת לתנאים של בתי", השיבה האשה על אתר...

רבי מאיר שמחה חיך ואמר: תשובתה מעידה עליה, שמוצאה ממשפחת רבנים חריפי מוח. (מען זעהט, אז עס איז א רבינישע קעפל). לאחר ימים ספורים בלבד, הזדמן אכן חתן מתאים לבתה של אותה אשה, והיא התארכה בשעה טובה ומוצלחת... (ספר "האור שמח" עמ' ריח)

"סולת" ו"פסולת"

נשאל פעם הגאון הגדול רבי בן ציון פלמן זצ"ל: מה בין ראש ישיבה לדיין? השיב רבי בן ציון: ההבדל הוא בכך שבדרך כלל ראש ישיבה מתעסק בסולת, ודיין בפסולת... [אלא שיש אדם שהקידוש ד' שלו זה להתעסק עם הסולת, ויש אדם שהקידוש ד' שלו זה להתעסק עם הפסולת]. (ספר 'ללא שם')

באיזה שלב...

באחד משיעוריו של הגר"צ פלמן זצ"ל, אמר בשם מרן הגר"ח מבריסק, שהחיים של האדם מחולקים לג' תקופות, בחלק הראשון עיקר הנסיונות הם של תאוה, בחלק השני של ממון, ובחלק האחרון של כבוד. לאחר השיעור ניגש אליו אחד ואמר לו, כי הוא מאד כעוס עליו, כי הוא בלבד אותו... "כי יש לי את כל ג' הנסיונות, וכעת כבר אינני יודע באיזה שלב בחיים אני נמצא"... (שם)

מיהו העשיר ומיהו העני?!

מרן הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל היה אומר, אדם נכנס לבית הכנסת ו'חולה' על הכבוד, 'מגיע לי שלישי'..., וכשמקבל כבוד, אכן נדמה לו שהוא המכובד.

אך נתבונן, הרי בממון מיהו העשיר ומיהו העני? ! העשיר זה 'הנותן' והעני זה ה'מקבל', שמקבץ מזה כמה גרושים ומזה כמה גרושים. נמצא א"כ שאותו אדם שמחכה שזה יכבד אותו ושההוא יכבד אותו, הרי הוא המסכן (ה'שנורר'...), ואילו אותו שמחלק כבוד הוא ה'עשיר'... [והרי אמרו 'איזהו מכובד המכבד את הבריות' (אבות פ"ד מ"א), ולא מי שמקבל כבוד - הוא עני, 'שנורר'...]

מספיק רק סיבוב באף...

"כי באפם הרגו איש" - אמרו בנובהרדוק כי להרוג אדם אין צורך 'להורידו' לגמרי ולומר לו בפניו כי אינו שוה כלום, רק מספיק איזשהו סיבוב אף קטן ובכך כבר 'גמרת' אותו... (שיח שמואל בשם הגר"א פרלמוטר זצ"ל)

צדיק נסתר או "זול נגלה"...

היה אחד שרצה לאחר חתונתו ללכת ולהיות 'צדיק נסתר', והלך להתייעץ על כך עם מרן הגר"מ חדש זצ"ל. השיבו רבי מאיר זצ"ל: ה"ט"ז שהלך להיות 'נסתר', להיות שמש בית הכנסת, זה היה אחרי שכבר היה "ט"ז", וכך כל גדולי ישראל שהלכו בגלות והצניעו את עצמם כבני אדם פשוטים. אבל בזמנינו הפעולות של הסתרה הם לבסוף יהפכו את האדם, ואם יתנהג כאדם פשוט ויעשה פעולות פחותות וזולות יהיה לאדם זול. (הוא לא יהיה 'צדיק נסתר' אלא יהיה 'זול נגלה'...).

"אינני רוצה לשתות דם..."

פעם אמר האדמו"ר רבי מרדכי מנדבורנא זצ"ל, שלא יעמידו העולם יין בעת עריכת הטיש, כי יש אנשים שאין להם, ואעפ"כ הם מעמידים יין מפני שרואה את חבירו מעמיד, וא"כ בנפשו הוא, ונמצא שותים דמו של אדם, ואין אני רוצה לשתות דם...

(מאמר מרדכי' סיפורים ושיחות קודש)

העצה "הסגולית" והעצה "המעשית"

פעם אמר האדמו"ר רבי שמעון מלעלוב זצ"ל לשומעי לקחו: יש שתי עצות להנצל מן הכעס, האחת "סגולית" והשניה "מעשית", הסגולית -

"ואנוהו"?!"

שח מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל: מרן הגאון רבי ברוך בער זצוק"ל רצה ליקח בחור מהישיבה חתן לבתו, והבחור לא חפץ ותלה הדבר בסיבות של חיצוניות. והתפלא הגר"ש זצ"ל: מה ענין חיצוניות אצל נישואין? דאטו אשה היא חפצא דמצוה שיש בה "זה ק-לי ואנוהו"? ! עד כדי כך היתה קדושתו... (מראש מקדם עמ' 112).

לומדע'ס ובעלבת'ש

שח ת"ח שליט"א תלמידים של שנים מגדולי ראשי הישיבות זצ"ל, הבדל היה בין ב' רבותי, הא' היה רגיל לומר: אם אפשר לבאר "בעלבת'ש" (כפשטות) למה צריך לומר "לומדו'ת", ואילו השני היה אומר, אדרבה: אם אפשר לבאר בדרך "לומדו'ת" מדוע לומר זאת "בעלבת'ש"...

עולם הפוך...

אמר פעם רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל: בדורות קודמים, בתשעה באב לא היו מסוגלים לבוא לכותל המערבי, הרגישו כמנודים... ואילו בערב פסח מרוב געגועים לא היו מסוגלים שלא לבוא... ואילו כיום המצב להיפוך...

בא בעצמו...

שח אחד מגדולי התורה שליט"א: היה חייט בת"א שעלה מוילנא, ותיאר - בבורותו - את ההבדל שהיה בעיניהם בין מרן הגר"ח"ע גרודזינסקי זצ"ל לבין 'הרב מטעם', רובינשטיין, שרובינשטיין אכן היה רב יותר גדול, כי הרי היו לו כמה משמשים וכו', ואילו רבי חיים עוזר הרי אפילו לא נתן שיבואו לביתו למדוד לו את החליפה, אלא הוא היה בא בעצמו לחנות...

מה הם חושבים באותו רגע?...

סיפר הגאון רבי שלמה הרשלר זצ"ל, שמרן הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל שאלו פעם: כאשר שני 'תלמידי חכמים' מדומים עוברים ליד בית החולים לחולי נפש ר"ל, והם רואים שני חולים העומדים ליד הגדר ומסתכלים, ושומעים הם כיצד האחד אומר לשני: תראה עוברים כאן שני רבנים חשובים ורואים עליהם שהם ת"ח גדולים... מה סבור אתה שאותם הת"ח חושבים באותו הרגע? ! - וענה רבי אייזיק זצ"ל מיניה וביה בחריפות: הם חושבים מה עושים בני אדם אלו בבית חולים לחולי נפש והלא מדבריהם רואים שהם בריאים...

פרפראות לחכמה

- תורתך שעשועי -

שביבי הלכה ואגדה עיונים וחקירות
חידות וידיעות נכבדות בעניני פורים

מ. בארי

חידות

- א. היכי תמצוי שבליל פורים יהיה חיוב מדאורייתא לאכול מצה כמו בליל א' דפסח.
- ב. היכן כתוב במגילה שמוקפים חומה עושים פורים ביום ט"ו.
- ג. היכי תמצוי "גברא" שנהיה "חפצא".
- ד. היכן מצינו בשולחן ערוך שכותב "צריך עיון" על הלכה מוסכמת שאין עליה שום קושיא ופקפוק. (התשובות מופיעות להלן בסוף המדור)

הנמנע מלהציל עמלקי

יל"ע העומד על שפת הנהר ורואה עמלקי עומד לטבוע בנהר, מוציא ידו מהמים וצועק לעזרה, והעומד על שפת הנהר יכול להושיט ידו ולמחותו מהמים, ולא עשה כן, והעמלקי טבע, האם בזה שיכול היה להצילו ולא הצילו קיים מצות מחיית עמלק, או דילמא דלא יצא כיון שהמצוה היא למחותו בידים. ולכאורה כמו שמצינו לאו של "לא תעמוד על דם רעך", שנתחייבנו להציל העומד לטבוע בנהר, א"כ להיפך מזה בעמלקי בכה"ג שעומד לטבוע, ולא

מצילו, מקיים המצוה דמחיית עמלק.

וכן יל"ע בהא דכתב המנ"ח (מצוה רל"ז ב') דמי שרואה אחד שרוצה לאבד עצמו לדעת, ולא מצילו מלהתאבד, אינו עובר עליו בלאו דלא תעמוד על דם רעך, ויל"ע איך יהיה בעמלקי המאבד עצמו לדעת ויכול אחד להצילו ולא הצילו, האם קיים מצות מחיית עמלק כשלא הצילו.

וכן יל"ע בכל הפטורים שנאמרו בלאו דלא תעמוד אם לא הצילו עמלקי ומת האם קיימו המצוה.

כנ"ל הנמנע מלהציל ממון עמלק

והנה חייבים גם למחות ממנו של עמלק, ויל"ע הרואה בהמה של עמלקי תועה בדרך באופן שאילו היתה בהמת ישראל היה עליו חיוב השבת אבידה, האם בכה"ג כשלא משיב לו את האבידה ועי"ז נאבד ממנו של העמלקי, האם קיים בזה את המצוה של מחיית עמלק.

ואי נימא דהיכא דבהשבת אבידה חייב, בעמלק מקיים מצוה כשלא מחזיר, יל"ע באלו הפטורים מהשבת אבידה כגון זקן ואינה לפי כבודו דבאבידת ישראל פטור, איך יהיה בזקן הרואה אבידה של עמלקי ולא מציל, דבישראל הוא בין כך לא היה מחויב להשיב, וא"כ כשלא משיב אבידה של עמלקי

האם קיים המצוה דמחיית ממנו של עמלק.

וכן יל"ע ברודף בגרמא שדנו האחרונים לומר דדינו כרודף וחייב ע"ז, איך יהיה הרודף עמלקי בגרמא כגון ששם לו רעל באוכל ומת, האם קיים מצות מחיית עמלק.

דימוי בין תקיעות לעשרת בני המן

בספר 'אמרות משה' (ח"ב סי' כג וח"ג סי' לט, הספר נמצא בתוך אגרות ורשימות קה"י) להג"ר משה ברזם שליט"א - נכדו של מרן הקהלות יעקב זיע"א, הסתפק לגבי בעל קורא שקשה לו לקרוא את כל העשרת בני המן גם בנשימה אחת במהירות, וגם לקרוא הכל מתוך הכתב, דהנה עיקר הקושי הוא לקרוא בכל אחד מעשרת בני המן את ה"ואת" ששייך לו ולא להתבלבל ולקרוא בטעות את ה"ואת" ששייך לבן אחר, כגון שקורא לפני אריסי בטעות את ה"ואת" של ארידי וכיו"ב, ויש שמשום כן הציעו דעדיף לקרוא בעל פה את כל ה"ואת" דהרי מותר לקרוא כמה מילים במגילה בע"פ ובלבד שלא יאבד את מעלת נשימה אחת.

[והגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל הציע שיקרבו את הקלף משני צידיו, באופן שבני המן וה"ואת" יהיו צמודים זה לזה, ובכך נקל לקורא ביחד ובנשימה אחת].

ויש שהציעו שהבעל קורא יקרא פעמיים - פעם אחת בנשימה אחת ואת ה"ואת" יקרא בע"פ, ופעם שניה יקרא את ה"ואת" מתוך המגילה אבל לא יקרא את כל העשרת בני המן בנשימה אחת. [יצוין, כי בבית מדרשו של מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל נהג הבעל קורא לעשות כך, אולם לאחר בירור נודע לי שהבעל קורא עשה זאת על דעת עצמו בלבד, ומרן זצ"ל עשה תנועה בידו כאינו מבין מה זה ועל מה זה, וחזיתי לדעתו שלא היה נוחא ליה כ"כ בזה, אולם לא הגיב ע"ז כלום. וזה ממידותיו הטובות של מרן הגר"ש זצ"ל שלמרות שהוא עצמו לא סבר שצריך לעשות כן, אולם אם הבעל קורא כ"כ רוצה לעשות כן וזה מרגיע אותו, הניח לו מרן לעשות כרצונו. וכל זה בבית מדרשו שלו שהוא עמוד ההוראה ופוסק הדור שכל בית ישראל נשען עליו, ועם כל זה אינו מקפיד כלל שעושים מנהגים חרדיים בבית מדרשו, וכמובן בתנאי שזה לא נוגד את ההלכה]. וג"א שליט"א אמר דדוגמא לדבר מצינו בתקיעת שופר בראש השנה שמספק תוקעים בתקיעות דמיושב בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד בשתי נשימות.

ומצאתי את הדימוי בין עשרת בני המן לתקיעת שופר במאירי, דבתשובות "מגן אבות" למאירי (ענין ב'), כתב שאצלם היה מנהג קדום לתקוע שברים תרועה בשתי נשימות, ובאו תלמידים ממקום אחר והעירו על מנהג זה ואמרו שצריך לעשות הכל

בנשימה אחת, וכותב ע"ז המאירי בדרך צחות: "ישנשעתי עמהם לומר וכי עשרת בני המן הם?"...

מתנות לאביונים בבוקר לפני שהחיינו

הנה יש שנותנים מתנות לאביונים בפורים בבוקר עוד לפני קריאת המגילה, והעירו ע"ז דהרי בברכות המגילה מברך 'שהחיינו', ומכוונים הבעל קורא והשומעים על כל מצוות היום, ובתוך זה גם

על "מתנות לאביונים", וזה שנתן כבר לפני המגילה, הפסיד ברכת שהחיינו על מצוות מתל"א שלו. (וכמובן, שכל הנידון לא שייך לנותנים לגבאי או לקופת צדקה שזה רק פקדון אצלם, והם נותנים אחרי קריאת המגילה).

ויש שהציעו שלאחר המגילה או במשך יום הפורים יתן עוד פעם מתל"א, דהנה זה נראה פשוט דבמתנות לאביונים אין הפירוש שאחרי שנתן פעם אחת הסתיימה המצוה, אלא דכל מה שנותן במשך

היום הוא הרחבה של המצוה, והמשך הקיום שלה, דזו מצוה הנמשכת על פני כל יום הפורים, וכל תוספת נתינה היא תוספת והרחבה של מצות מתל"א. [ודוגמא לדבר, מצות פריה ורביה שלמרות שיצא בבן ובת, מ"מ כל מה שמוסיף להביא ילדים אח"כ הוא קיום ותוספת בעצם המצוה והרחבתה], ולכן אם נותן אח"כ במשך היום עוד פעם מתל"א, נמצא שהשהחיינו חל גם על הנתינה שנתן לפני ברכת שהחיינו, משום דהו"ל ככל ברכת המצוות

לא כיון ב'אבות' וגם שכח 'יעלה ויבא' דו"ד בין הגר"י גרוסמן זצ"ל ובין מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל

נציגה בפני הת"ח חידוש מופלא מהגאון הגדול רבי ישראל גרוסמן זצ"ל ר"י קרלין (כפי שכתבו בספרו מחנה ישראל סי' מו), דמי שלא כיון בתפילת שמונה עשרה בברכת אבות, דמבואר ברמ"א (ר"ס קא) דבזמנינו אינו חוזר כיון דחיישינן דגם בפעם השניה הוא לא יכוין, ואם היה זה ראש חודש או חול המועד והוא לא כיון באבות, ובהמשך אותו שמו"ע הוא שכח גם יעלה ויבא או טל ומטר - אינו חוזר, כי יש מקום לחשוש דגם בפעם השניה הוא לא יכוין באבות.

ונעתיק קצת מדבריו המופלאים, דלאחר שמביא את דין השו"ע (ר"ס קא) דמי שלא כיון באבות יחזור ויתפלל, ואת דעת הרמ"א [בשם הטור] דהאידנא לא נהגו לחזור כיון דאף בחזרה קרוב שישכח, ולמה יחזור, כתב ע"ז הגר"י גרוסמן זצ"ל: "ולכאורה היה קשה לי א"כ להרמ"א מי שלא כיון פעם אחת בתפלה שוב אינו מתפלל שום תפילה, דקרוב הדבר שגם בכל התפילות הוא לא יכוין, מפני שהוא בעל מחשבות שאינו יכול להתרכז ולכוין מה שמוציא מפיו, וא"כ איך יכול להתפלל עוד תפילות, הרי קרוב הדבר שלא יוכל לכוין גם בתפילה הזו, והכל יהי' לבטלה, ובודאי שח"ו לומר כן לשיטת הרמ"א, וצ"ב".

וממשיך: "וע"כ מוכרחים לחלק בין תפילה הזאת שאבד חזקתו לגביה ולא סומכים עליו שאם יחזור ויתפלל אותה תפילה שכן יכוין, ואעפ"י שנחשב כאילו לא התפלל אפ"ה אומרים לו שאת התפילה הזאת בלבד לא יחזור ויתפלל, כי נאבד לו חזקתו לאותה תפילה, ובאם לא כיון בשמ"ע שחרית כלפי תפלת שחרית של אותו יום אבד חזקתו ולא סמכינן עליו שכן יכוין בחזרתו, אבל בתפילת המנחה שתבוא אח"כ בזה כבר שוב מעמידין אותו על חזקת כשרות, וסומכין עליו שכן יתפלל בכוונה, משום דרק כלפי שחרית אבד חזקתו".

"והשתא, ניחוי אנן בשאלה שלפנינו - שלא כיוון באבות בשחרית דר"ח ולא רק זה אלא אף שכח לומר יעלה ויבוא, עפ"י שיטת הרמ"א האם בגלל זה שיש תרתי לריעותא - דגם שכח לכוין באבות וגם שכח לומר יעלה ויבוא, היעלה על הדעת שמפני ששכח גם יעו"י סומכין עליו שאם יחזור כן יתכוין בתפילתו? ! אדרבה, והרי ק"ו,

ומה כששכח רק פעם אחת שלא כיון באבות אמרינן דלא סומכים עליו יותר בתפילה זו ואינו חוזר ומתפלל (ויש לעיין אם במנחה יתפלל שתיים) כ"ש אם נוסף לזה גם ששכח לומר יעו"י, מכ"ש שאי אפשר לסמוך עליו, ובנידון דידן אין אומרים לו לחזור ולהתפלל שחרית. והגם שזה חידוש שלא מצאתי בפוסקים, אבל למה לי קרא סברא הוא, דבפשטות לא מסתבר שמפני ששכח עוד דבר כן אפשר לסמוך עליו, ע"כ תורף דבריו, וע"ש שביאר וביסס את דבריו.

ובקובץ המועדים (יו"ט ר"ח עמ' תקלג) הובאו דברים אלו ביתר הרחבה ומו"מ ע"ש. ובהמשך שם (עמ' תקמא) מספר נכדו של הגר"י גרוסמן - הרה"ג שניאור זלמן לוריא שליט"א שבחודש אלול תשס"ג נכנס עם זקנו הגר"י גרוסמן לברכת השנים אצל אלופו ומיודעו משכבר הימים מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל (היה זה ימים ספורים לפני שנחלה מרן הגר"ש ועבר בס"ד את הניתוח המפורסם שכלל ישראל התפלל להצלחתו, מ. בארי) והגר"י הציע בפני מרן זיע"א את חידושו הנ"ל, אולם מרן זצ"ל נחלק עליו בזה

לגמרי, באומרו דכשחיסר יעו"י הוא כחיסר בגוף התפילה וצריך לחזור ולהתפלל [משא"כ כשלא כיון באבות דיצא יד"ח תפילה, אלא שחסר לו כוונה, ועי' קהלות יעקב ברכות ר"ס כז]. [ולעצם גוף הערת הגר"י גרוסמן איך מתירים למי שלא כיון באבות להתפלל תפילות אחרות, הרי גם בהם הוא לא יכוין באבות, עי' בשיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות לד: שהעיר זאת ג"כ]. בסיום הדברים נוסף פרפרת נאה, מה שאירע עם הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל שפעם בליל שבת ניגש אליו בחור כשפניו עצובות, ומספר לו שאמר בטעות בתפילה אתה חונן וכתוב ע"ז בסידור השל"ה הק' שידאג כל השבוע, אמר לו רבי אברהם בבטחון גמור שאין לו מה לדאוג כלל מזה, ואכן הבחור התעורר ויצא ממנו שמח וטוב לב. לאחר שהלך הבחור הסביר רבי אברהם לסובבים אותו: אם הוא טעה ואמר אתה חונן, מסתמא שהוא גם לא כיון באבות, וע"ז הרי צריך בעצם לחזור ולהתפלל, דהיינו שזה לא נקרא תפילה בכה"ג, וא"כ אין שום חסרון שאמר אתה חונן בתפילה שכזו.

שכל זמן שלא סיים את המצוה יכול עדיין לברך והברכה הולכת גם על להבא וגם על למפרע. ואת עצם היסוד הזה שכל תוספת נתינה היא תוספת בעצם המצוה דמתל"א מצינו בפוסקים, דז"ל הטור (בר"ס תרצד): "חייב כל אדם ליתן מתנות לאביונים, ולפחות שתי מתנות לשני עניים..." והעירו ע"ז דמשמע דיש מצוה לתת הרבה מתנות להרבה עניים אלא שיוצאים בשתי מתנות לב' עניים, וכתב ע"ז בברכי יוסף (סי' תרצד ג'): "...דמסתברא דכל כמה דשלח מנות טובא ומתנות טובא מצוה קעביד ואפושי שמחה, אבל חיובא רמיא בשתים ועלתה לו. והרי אמרו בירושלמי ופסקוהו הפוסקים דכל הפושט יד ליטול נותנין לו, אלמא דמצוה לתת טפי משתי מתנות..."

[וע"ע אגרות ורשימות קהלות יעקב ח"ב סי' כד שנשאל מרן הסטייפלר זצוק"ל לגבי מתל"א שנשלחו מאמריקה לארה"ק שנמצא שמחלק כאן לפני שבירך המשלח בארה"ב שהחיינו, והציע הסטייפלר שיחלק כאן בארץ אחה"צ, או שישיר מכל מתנה כמה אגורות שיתנם אחה"צ, ומובא גם בספר יגל יעקב (ורדק) עמ' שלא, ע"ש, ועי' מ"ב דרשו ר"ס תרצב].

איזה סוג יין צריך לשתות

יש לחקור בהך דינא ד"מיחייב איניש לבסומי

בפוריא עד דלא ידע" האם החיוב הוא להשתכר, או דעיקר החיוב הוא עצם השתיה, וההתעסקות בה, וכפי שיבואר בהמשך.

וידוע מש"כ בספר "עמק ברכה" להגאון רבי לייב פומרנצ'יק זצ"ל בשם מרנא אור ישראל מסלנט זצוק"ל וז"ל: "שמעתי בשם הגאון מרן ר' ישראל סלנטר זצ"ל שאמר דהא דחייב לבסומי עד דלא ידע וכו' אין פירושו שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי המצוה אם לא נעשה שכור מהיין, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, אבל אינו נפטר אם כבר שתה ונתבסס, אלא מחויב עוד לחזור ולשתות, וככה נמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום פורים, ואינו נפטר ממנה עד שישתכר, ולא ידע בין ארור המן וכו' שאז נפטר ממצוה זו כדין שכור ושוטה שפטור ממצוות. ונמצא שהשיעור עד דלא ידע אינו שיעור בקיום המצוה, אלא הוא שיעור לענין לפטור מהמצוה", עכ"ד.

[ושמעתי לבאר דבזה מדוקדק שפיר הלשון חייב "איניש" לבסומי, דהיינו שהוא חייב לשתות רק כל זמן שהוא עדיין "איניש" דהיינו אדם פקח שאינו שיכור ושוטה שפטור מהמצוות].

[ומצינו כעין דברי הגרי"ס בשפת אמת מגילה (ז:.) שכתב: "מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' נראה לפרש דאין הכוונה שמחויב להשתכר

פניני המגילה

שיד) כדלהלן: אחד שאל בפורים את הגאון הגדול רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל אב"ד מונטריאול... מה היתה מידת נעליו של המן הרשע (היה זה לאחר שאחד הבטיח לו 500 דולר אם יביא לו בירור בדבר...).

הגאון זצ"ל שהיה ידוע בבקיאותו וחרिפותו ענה בגאונות תוך כדי דיבור, דהנה איתא בעירובין (מב.) א"ר נחמן אמר שמואל היה מהלך ואינו יודע תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות בינוניות, וכתב במג"א (ר"ס שצז) דמידת הרגל של אדם בינוני הוא חצי אמה, ומביא המג"א בשם מהרי"ו דחצי אמה היינו הרגל עם המנעל, ונמצא דהמידה אצל אדם רגיל ובינוני הוא חצי אמה לנעל. אבל עדיין לא יודעים אנחנו אם להמן היו מידות רגילות ובינוניות כאדם רגיל, או שאולי היו לו מידות גדולות יותר או קטנות, ולזה אנו צריכים להביא ראיה ממקום אחר.

דהנה כתבו התוס' בכמה מקומות, והג"ר פינחס זצ"ל החל במקום למנות לו בע"פ תוס' במס' שבת צב. (ד"ה אישתכח) ובעירובין מח. (ד"ה גופו) ובחגיגה יא. (ד"ה ברום) ובבבא בתרא ק: (ד"ה והכוכין) שהביאו דברי התרגום שני שהמן ועשרה בניו שנתלו על העץ כל אחד מהם היה שלש אמות, משום שהם נתלו קטועי ראש, וסתם אדם בינוני גבהו הוא שלש וחצי אמות עם הראש, ובלי הראש גובהו ג' אמות. ומבואר בדברי התוס' שהמן היה גובהו ממש כאדם בינוני ורגיל - דזה שלש וחצי אמות. ומעתה בודאי גם מידת נעליו היתה כשל אדם רגיל ובינוני, שכבר כתבנו לעיל דזה חצי אמה. והוא הפלא ופלא.

כי הגיד להם אשר "הוא" יהודי

"ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי" (אסתר ג' ד.).
בחתם סופר עה"ת פר' תצוה הביא בזה ביאור מחודד (ע"ש נכדו בעל שיר מעון), דידוע שהמן נמכר לעבד כנעני למרדכי, ומסתמא מרדכי מל אותו והטבילו וא"כ היה חייב במצוות כאשה, וזהו שמרדכי הגיד להם אשר "הוא" יהודי, דהיינו לא שמרדכי אמר להם על עצמו שהוא יהודי, אלא הוא אמר להם על המן ש"הוא", המן, הינו יהודי, כיון שהוא עבד כנעני שלו ודינו כיהודי.

דתיהם - להיות שונה

"ודתיהם שונות מכל עם". מבארים שהמן אמר לאחשוורוש, שזה גופא הדת שלהם שהם צריכים להיות שונים מכל עם, ועל זה יצא הקצף...

למה אסתר נשאה חן

"לא בקשה דבר... ותהי אסתר נושאת חן". באירוסי נכדתו של מרן הגר"י אברמסקי זצוק"ל בליל תענית אסתר, ביקש מרן הרב אברמסקי לקרוא לכלה, ואמר לה כך: מדוע אסתר נשאה חן בעיני כל רואיה? - משום שהיא "לא בקשה דבר"... (יחזון יחזקאל' תנ"ך).

אין מרדכי משתחוה "לו"

"וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה" (אסתר ג' ה). יש לדקדק מה מוסיף

תגובות והערות שהתקבלו מעֵט הקוראים

במדור 'פרפראות לחכמה' פרשת מקץ - שבת חנוכה, הובא בענין "כבתה זקוק לה לכו"ע" דברי המגן אברהם (סי' תרעח סק"ב) דבזמן הזה שמדליקים בתוך ביתו, מי שאין לו לשבת אלא נר אחד יקנה נר חנוכה וישתמש לאורו כנר שבת, ע"ש. ודן הרב הכותב בטוב טעם ודעת בענין הברכה בנר הנ"ל [האם יברך קודם 'להדליק נר של שבת' או קודם 'להדליק נר של חנוכה', או יכללם בברכה אחת 'להדליק נר של חנוכה ושבת' כביו"ט שחל בשבת]. וזאת משום שהבין בדבריו שמקיים בנר זה מצוות נר חנוכה ומצוות נר שבת (ולא משגחינן בכה"ג ב'אין עושין מצוות חבילות חבילות').

והמעיין בדברי המגן אברהם תחזה עיניו דלא כתב שיוצא בזה הנר במצוות נר שבת, אלא ר"ל דנר חנוכה, בכהאי גונא דמותר להשתמש לאורה (כדברי הר"ן בנר חנוכה בשעת סכנה), עדיף מנר שבת משום פרסומא ניסא, דומיא דנר חנוכה עדיף ממצוות יין דקידוש, וטעם שלום בית עדיף ליתא הכא כיוון שמותר להשתמש לאורה, וא"כ בכה"ג מצוות נר שבת נדחית, ומקיים מצוות נר חנוכה בלבד. וא"כ מברך רק על נר חנוכה. (ומה שמבואר בגמרא ששלום בית עדיף אין זה מחמת חשיבות המצוה של שלום בית, אלא מחמת המציאות דענין שלום בית, והכא דאין חיסרון בשלום בית מחמת נר חנוכה, חוזר הדין שמצוה שיש בה פרסומא ניסא עדיפא ממצות נר שבת)

א.ג. בית מאיר

לכבוד מדור "פרפראות לחכמה"

במה שהבאתם שאלה שנשלחה מחבורת לומדי הדף היומי בברלין להגה"צ ר"מ שפירא זצ"ל בענין הדף האחרון שבמסכת שלפעמים הוא רק עמוד אחד, האם זה נחשב לדף, והתשובה הובאה בשו"ת אור המאיר סי' עה שזה נחשב לדף [ועי' בחשוקי חמד סוף מס' ברכות]. הנני לציין כי שולח השאלה היה הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל ראש ישיבת קול

תשובה

תשובות לחידות שבראש המדור

א.

הנוסע בספינה או הולך במדבר בסוף חודש אדר, ובית דין שבירושלים עיברו את החודש והשנה, אבל הוא אינו יודע מזה כלל, מסתבר שהוא נוהג כחזקתו רוב השנים, ונמצא דבליל ט"ו ניסן לפי חשבונו הוא חייב לאכול מצה, ובכל העולם זה פורים.

וכן אם הוא מסופק אם ביי"ד עיברו את החודש והשנה, הוא צריך בליל ט"ו ניסן לפי חשבונו גם לאכול מצה וגם לקרוא את המגילה.

(בדרך צחות: מבואר במג"א (ס"ס תרפו) דעיר שהיה להם נס ביום מסוים מתקנים ע"ז יו"ט ונקרא "פורים", ואם יום זה חל בפסח נמצא שחייבים לאכול בו מצה. קובץ "בית ועד לחכמים" ח"ג שנת תרפ"ד סי' תרכב).

ב.

זה לא כתוב במגילה. במגילה כתוב רק שהפרזים עושים ביי"ד, ומינה ילפי' בריש מס' מגילה (והביאו

תורה שהשתתף בכנסיה הגדולה הראשונה וקיבל על עצמו ללמוד דף יומי, וכשחזר לעירו ברלין ייסד שם חבורת דף היומי, ושמר על קביעותו זו במסירות עד יומו האחרון, וזכה לסיים כך את הש"ס כשבע וחצי פעמים, והוא זה ששלח את השאלה למחולל הדף היומי כיון שחשש לנדר כפי שכתב בשאלתו שם. כ"ז מובא בספר הזכרון 'עלה יונה' לזכרו של הגר"י מרצבך זצ"ל עמ' תעא, וכן בספר 'הרב יונה מרצבך' בהוצ' מכון מורשת אשכנז עמ' 95.

י.ט.ו. בני ברק

לעורך המדור הנפלא "פרפראות לחכמה" [ב'לקראת שבת' של חג הפסח]

בענין השאלה השלישית איזה ברכה נאמרת פעם אחת בשנה. רצינו להוסיף בס"ד עוד:

א.ג. ברכת הקידוש בסוכות, וברכת הקידוש בשמיני עצרת, וברכת הקידוש בחג השבועות, כל אחת מהם היא פעם אחת בשנה (בארץ ישראל), כי אע"פ שהסוים "מקדש ישראל והזמנים" שוה לכולם, אך הברכה הרי מתחילה מן "ברוך אתה ד' אלוקינו וכו'" ואמצע הברכה חלוק כל אחד לעצמו, בסוכות אומרים "את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו", ובשמיני עצרת אומרים "את יום שמיני חג העצרת הזה זמן שמחתנו", ובחג השבועות אומרים "את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו".

ד. ברכת הקידוש בפסח שחל בשבת (יכול לחול בשבת או היום הראשון בלבד או היום השביעי בלבד), והואיל ובאמצע הברכה אומרים "את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה וכו'", הרי שזו ברכה הנאמרת רק פעם אחת בשנה. [אמנם אם היום הראשון חל בשבת הרי שבחו"ל שגם היום השמיני יהיה בשבת אז יחזרו על נוסח הברכה של היום הראשון].

ה. בראש השנה שחל בשבת, במוסף בברכת מלכויות הרי מוסיפים גם את הזכרת השבת וגם את הקרבן של השבת, וברכה זו הרי אינה דומה לברכה הרביעית של שאר תפילות ר"ה, וגם לא תהיה למחרת ביום השני של ר"ה שלא יחול בשבת.

ו. ביום הכיפורים בתפילת המוסף, הרי הברכה

האמצעית (שאומרים בה "ומפני חטאינו וכו'", ומזכירים גם את קרבנות המוסף של יוהכ"פ) אינה שוה לברכה האמצעית של שאר תפילות יוהכ"פ, ונמצא שהיא נאמרת רק פעם אחת בשנה, בין בא"י ובין בחו"ל. וק"ו ביום הכיפורים שחל בשבת, שמוסיפים במוסף בברכה האמצעית את הזכרת השבת ואת הקרבן של השבת, וא"כ ברכה זו היא רק פעם אחת בשנה.

ז-יד. בחג הסוכות, ב**ל" שמונת ימי החג**, בתפילת המוסף הרי כל יום יש לו הזכרת קרבן אחרת, נמצא שבכל יום מימי חג הסוכות ושמיני עצרת הברכה האמצעית היא ברכה הנאמרת רק פעם אחת בשנה. וק"ו בשבת שבחג הסוכות (ויתכן ששבת תהיה גם ביום הראשון וגם ביום השמיני), הרי באותו יום ודאי שהברכה האמצעית במוסף שונה משאר הימים כי מוסיפים גם את הזכרת השבת וגם את קרבן השבת. **זו.** בחג הפסח, ביום הראשון במוסף בברכה האמצעית אומרים את הקרבן של היום הראשון, וזו ברכה הנאמרת בארץ ישראל רק פעם אחת בשנה (משא"כ בשאר הימים אומרים "והקרבתם" וזה שוה לכל שאר ששת ימי הפסח).

זו. בשבת שבחג הפסח אפילו אם יהיה זה בשאר ימי החג הרי שבאותו יום יוסיפו במוסף בברכה האמצעית גם את הזכרת השבת וגם את קרבן השבת, וזו ברכה הנאמרת רק פעם אחת (ואפילו בחו"ל, הואיל ואם השבת תחול ביום הראשון של פסח וגם ביום השמיני שהוא יו"ט שני של גלויות, מ"מ שונה הברכה של היום הראשון בקרבנו, וכנ"ל).

יז. בחג השבועות בין כשחל בחול (בארץ ישראל) ובין בשבת (אפילו בחו"ל), הרי ברכה האמצעית של המוסף נאמרת רק פעם אחת בשנה.

[יש לציין שלמנהג הספרדים שבמועדים אין מזכירים את פסוקי הקרבנות במוסף, הרי שישתנו הדברים שכתבתי לענין המוסף. ועוד יש לציין, שהברכות של מוסף שהן פעם אחת, מ"מ מי שהוא ש"צ יאמר זאת פעם שניה, וכמו שכתבתם אתם בתשובה 7].

בברכת התורה

יצחק חיים פוס, ירושלים

תשובה

וכן בשבת, אדם יכול להיות מחיצה לענין עירוב כדאיתא בעירובין מד.

3. תלמיד חכם הוא "גברא" שנהפך להיות "חפצא" של תורה. ועי' סוף מסכת חגיגה ת"ח שכל גופן אש וכו', וכן במס' מכות (כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה. וכה כתב בלשונו העשירה הגאון הגדול רש"ז ברוידא זצ"ל ראש ישיבת חברון (בספרו 'חבר מאמרי התורה' עמ' ב'): "... יוכך בכל תלמיד חכם למדן... הלמדן שונה בתכלית בכל מהלך מחשבתו ומערכות לבו, הוא הוגה אחרת, חושב אחרת, ומבין אחרת, ומתוך כך תפיסת עולמו והשקפתו שונים בתכלית השינוי. **מהותו ועצמותו נהיו ל־חפצא ש־ל תורה.** ולעומתו, הלא למדן, נשאר כשהיה - צנא מלא ספרא, גרוש ומלא בידיעות, אך במהותו אין בו חותם של תורה, מפני שלא ירד לעומקה, ותמיד ישאר 'נושא הספר' ולא הספר בעצמו" ... ע"ש בכל דבריו המופלאים.

4. תינוק בשעה שנימול נחשב כקרבן, ורגלי הסנדק נחשבים למזבח שעליו מקריבים את העולה, < המשך בעמ' 39

הברטנורא בריש מסכת מגילה) דמוקפים חומה עושים פורים בט"ו, ומה שקבעו זאת לפי ימות יהושע בן נון הוא מסברא, ע"ש.

ג.

1. כתב הרמ"א (בחו"מ סי' קעו מח): "מי ששולח חבריו בעסקיו, ונתפס, יש אומרים דאם הלך בשבילו בחינם חייב לפדותו דהוי **לִיה עֲלִיו כְּשׂוֹאֵף שְׁחִיב באונסין**, ויש חולקין" ... ומבואר ברמ"א שאם שולח אדם לעשות לו דבר מסוים, והשליח ניזוק בדרך, השולח נחשב כשואל, והשליח נחשב כביכול ל"חפצא" ששואלים אותו, והוא חייב עליו באונסים משום דדינו כמו שואל חפץ שחייב באונסין. עד כדי כך שהנתיבות (ס"ק ס') מקשה למה חייב הרי יש כאן שאלה בבעלים, דלא גרע מאמר לו השואל השקני מים דנפטר משום בעליו עמו. כמו כן מקשה הנתיבות הרי זה מתה מחמת מלאכה וצריך להיות פטור, כמו בשואל חפץ, ע"ש. ועי' שו"ת חת"ס חו"מ סי' נב.

2. מבואר בשו"ע (סי' תרל יב) שאדם יכול להיות דופן לסוכה, וא"כ הוא נהיה חפצא של דופן סוכה.

הרב יצחק לויסון מקרא מגילה

א - יב

**"וְהַמֶּלֶךְ הַמְּלִיכָה וְשֵׁתִי לְבֹא בְּדָבָר הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר בֵּיד הַסְּרִיסִים"**

הנה חז"ל במדרש (אסתר רבה ד) מכנים את וְשֵׁתִי בשם 'הַיְּהוּדִי'!
ויש להבין, מה ראו חז"ל לדמותה דוקא ל'הַיְּהוּדִי'?
ובביאור הדברים, אמר גאון עולם רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל:
ראוי להבין, כי אחשוורוש וְשֵׁתִי שניהם נתכוונו לדבר עבירה, וכוונתם אחת היא - להחטיא את ישראל.

אלא שהם ידעו והבינו היטב, כי אם יערכו משתה בתערוכת של גברים ונשים יחד, היהודים ידירו רגליהם ממנו, וממילא כל תכניתם המרושעת תלך לאבדון.

לפיכך עשו משתה נפרד, וכמו שאומר הכתוב (לעיל פסוק ט) "גַם וְשֵׁתִי הַמְּלִיכָה עָשְׂתָה מִשְׂתָּה נָשִׁים" - אנשים ונשים לחוד ב'הפרדה מלאה', וכך גרמו לישראל להיגרר אחריהם ולהשתתף במשתאות שלהם.

זאת ועוד, כאשר המלך בטוב לבו ביין ביקש מוְשֵׁתִי להופיע בפניו, היא סירבה בתוקף, ואף גם זה מטעם שהרי יש בדבר משום 'פריצות', ועל כן היא שומרת רגליה מלבוא אל משתה המלך...
והנה, כבר מצינו מי שמראה ברגליו סימן טהרה שהוא מפריס פרסה כאומר 'כשר אני', וזהו החזיר אשר כך היא דרכו מעולם, להראות כביכול טהור הוא, בעוד הוא טמא ומשוקץ.
וזהו הדמיון לוְשֵׁתִי, אשר שמרה רגלה כביכול בטענת 'צניעות', בעוד חז"ל מעידים עליה כי הכל נעשה אצלה מתוך מחשבת פריצות, מתוך כוונה ברורה להכשיל את ישראל...
על כן שמה נאה לה - 'הַיְּהוּדִי'.

ב - ה

**"אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְשְׁמוֹ
מֶרְדֳּכָי בֶּן יָאִיר בֶּן שְׁמַעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ
יְמִינִי"**

חז"ל (מגילה יב:) עמדו על פסוק זה ופירשו, מדוע הוזכרו דוקא שמות האישים הללו מתוך שלשלת אבותיו של מרדכי:
"תנא, כולן על שמו נקראו, בֶּן יָאִיר - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפילתו,
בֶּן שְׁמַעִי - בן ששמע קל תפילתו,
בֶּן קִישׁ - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו", ע"כ.

וצריך ביאור סדר הדברים, כי לכאורה 'בן יאיר' היה צריך להיות האחרון, שהרי רק לאחר שהקיש מרדכי על שערי תפילה ונשמעה תפילתו, אז לאחר מכן אורו עיניהם של ישראל כשבאה ישועתם?
ודרש בזה הגאון הגדול רבי צבי רוטברג ש"י:
ראש ישיבת 'בית מאיר':

נראה לבאר, שהמצב באותו זמן היה, שהעולם לא הבין כלל כי ישנה גזירה נוראה המרחפת על ישראל, והם לא הכירו בכך שהאומה כולה עומדת בסכנה של להשמיד להרוג ולאבד, וזאת מאחר והכל היה מושקע ומוסתר באגרות חתומות, והמידע הזה לא הובא לידיעת הציבור, אשר היה יושב ונהנה מסעודתו של אותו רשע בלי דאגה וחשש.

עד שקם לו מרדכי, וכפי שמעיד עליו הפסוק (ד, א) "יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה", ובפעולה ראשונה היה מוטל עליו - להאיר את עיניהם של ישראל, ללמדם ולהודיעם שיכירו את עצם העובדה שישנה גזירה נוראה המרחפת עליהם, והם חייבים לקרוע שערי שמים כדי לבטלה.

וכך עשה, כפי המבואר בהמשך הכתוב; "וַיִּקְרַע מֶרְדֳּכָי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׁק וָאֶפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֻלָּה וּמְרָה", בכך הפר מרדכי את ההשתקה, והקיץ את ישראל מתרדמתם שיכירו את מצבם הנורא.

וזהו שפתחו חז"ל ודרשו בתחילה; "בֶּן יָאִיר - שְׁהָאִיר עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל" - והיאך עשה זאת? - "בתפילתו".

ב - טו

**"וּבַהֲנִיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דָּד מֶרְדֳּכָי
אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא
בְּקֶשֶׁה דְּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגִי
סְרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים"**

יש לדקדק בלשון הכתוב, בתחילה נאמר על אסתר שהיא "אִשָּׁה בְּקֶשֶׁה דְּבָר", משמע לפי פשוטו, שלא ביקשה מאומה, אך הכתוב ממשיך ואומר - "כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגִי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים", משמע שהיא אכן ביקשה משהו?
המתיק על כך הג"ר מנחם הופמן ש"י:
ביאור נפלא:

נראה להקדים ולהציע בדרך משל; אורח בא לבית חבירו, וחושש מאוד פן יפציר בו בעל הבית לטעום או לסעוד על שולחנו, זאת בעוד הוא מצידו היה נחוש בדעתו שלא לטעום אצלו, ויהי מה.
מה עשה? הקדים לפנות לבעל הבית בבקשה דחופה - "אנא הבה לי כוס מים, כי חפץ אני מאוד לשתות אצלך..."

ובכך כמובן, הציל את עצמו מתחנונוניו והפצרותיו של בעל הבית...
ונראה כי בדרך זו נהגה אסתר, ולאחר שהבינה בדעתה, כי אם היא תסרב באופן מוחלט לקבל דבר משומר הנשים, אזי יחפשו אחריה לאלץ אותה לקחת יותר ויותר,

ומאחר ולהבדיל משאר הנערות, היא באמת לא רצתה לקבל דבר, לפיכך היא הקדימה לפנות ולבקש שיביאו לה מַרְצֻנָּה את אשר יאמר הגי סריס המלך, ורק בדרך זו עלה בידה למנוע, שלא יביאו לה דברים יותר מההכרח.

ובכך יבוא ביאור הכתוב; "אִשָּׁה בְּקֶשֶׁה דְּבָר" - וכיצד ניכר כי אכן היא לא בקשה דבר?

לפי שהתחכמה להקדים ולבקש שלא לקבל "כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגִי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים"...
ודפח"ח.

ב - יז

**"וַיֵּשֶׁם כְּתֹר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁה וַיְמַלִּכָהּ
תַּחַת וְשֵׁתִי"**

מלשון הכתוב משמע שההמלכה לא נעשתה ע"י הנחת הכתר, שהרי לא כתוב 'ותמלוך', אלא "וַיְמַלִּכָהּ", מבואר איפוא, כי ההמלכה היא מעשה בפני עצמו.

מעתה יש לעמוד על כפל לשון הפסוק, אחר שהוא כולל לכאורה שני ענינים, נתינת כתר המלוכות, וההמלכה תחת ושתי.

ועוד יש להעיר, כי לכאורה צריך לומר בסדר הפוך, תחילה ממליכים את המלכה, ולאחר מכן מעטרים אותה בכתר המלוכה, ואילו בפסוק נראה שבתחילה שמו בראשה כתר מלוכות, ולאחר מכן המליכוה תחת ושתי?

ביאור נאה בזה, הציע לנו הרד"ג י. ז. מ. ש"י:
א:

הנה לפי פשוטו, תכלית המלכת אסתר היתה לטובת הצלתן של ישראל, וכנאמר להלן (ד, יד) בדברי מרדכי "וַיְמִי יוֹדֵעַ אִם לָעֵת קְוֹתָ הַנֶּעֱתָ לְמַלְכוּת",
אכן, לשון 'וַיְמִי יוֹדֵעַ' משמע שגם יתכנו סיבות אחרות לכך.

ואמנם מצינו בדברי חז"ל במדרש (אסתר א, ח), "מה זכתה אסתר למלוך על קכ"ז מדינה, אלא כך אמר הקב"ה תבוא אסתר בתה של שרה שחיתה קכ"ז שנים ותמלוך על קכ"ז מדינה".

ועוד אמרו (שם, ד, ט); "בלשון שנטלה מלוכות מזקינה שאמר לו שמואל (ש"א טו, כח) 'וַתִּנָּחַה לְרַעַף הַטּוֹב מִמֶּנּוּ', בו בלשון חזרה לו המלכות הדא הוא דכתיב 'וַיְמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעֲוֹתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה'".
למדנו מן הדברים, כי אסתר מצד עצמה היתה ראויה לזכות למלוכות, הן בזכות שרה אמנו, והן בזכות זקינה שאול המלך.

והנה מלבד הטעמים הללו, היה ענין נוסף בכך שאסתר תבוא להחליף את כס מלכותה של ושתי, וכמשמעות דברי חז"ל (מגילה י:), שדרשו על הפסוק (ישעיהו נה, יג) "וְתַחַת הַסֵּךְפָד יַעֲלֶה הַדָּס" - "תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע, ששרף רפידת בית ד', דכתיב (שיר השירים ג, י) 'רַפִּידָתוֹ זָהָב', יעלה הדס - זו אסתר הצדקת, שנקראת הדסה, שנאמר (ב, יז) 'וַיְהִי אִמֶּן אֶת הַדָּסָה'", ע"כ.

הרי שהיה ענין בדוקא, שאסתר תירש ותבוא תחת מקומה של ושתי, ובדברי רש"י (מגילה יב:, ד"ה פסוק) מבואר שהיה בזה משום נקמה באותה מרשעת, וזה לשונו; "מלאכי השרת הזכירו לפני הקב"ה את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו, לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִקְמָה בּוֹשֵׁתִי, וּתְבַא אֶסְתֵּר וּתְמַלֹּךְ תַּחְתֶּיהָ".

ומן הדברים הללו נראה להשכיל, כי הסיבה שאסתר הפכה למלכה בבית אחשוורוש לא היתה כדי להושיע את ישראל, כי את ההצלה של ישראל היה ניתן לסרב בדרך אחרת, מבלי שאסתר תהיה מלכה, אלא אדרבה היפוך הדברים, הקב"ה סיבב את הדבר דוקא באופן זה, מאחר וכאמור היו סיבות עצמיות לכך שאסתר צריכה לקבל מלוכות, ולכן נסבב הדבר, שישועתן של ישראל באה בדרך זו.

ומעתה מדוקדק היטב סדר ומשמעות לשון הכתוב;
וַיֵּשֶׁם פֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ - ובזה כאמור, זכתה אסתר מצד עצמה, שמן השמים הועד להעניק לה מלוכה,
ומלבד זאת וַיִּמְלֶיכָהּ תַּחַת וְשֹׁתִי - נכנסה להיות תחת מלכותה של ושתִי, כדי לעשות בה נקמה.

ד - ד

"וְתִבְּוֹאֵנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וּסְרִיסְיָהּ וַיִּגִּידוּ לָהּ וְתִתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מְאֹד וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכִי וְלַהֲסִיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו וְלֹא קִבֵּל"

הנה, מרדכי קורע בגדיו ולובש שק ואפר, וכאשר הדבר נודע לאסתר, היא בתגובה לכך - "וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכִי",
וזה תימה גדולה, וכי מרדכי חסר בגדים הוא?
והלא הוא קרע את בגדיו ולבש שק בכוונת מכון, וא"כ היה ראוי שאסתר תשלח לברר מדוע הוא עשה כן, אך מה מקום יש לשלוח אליו בגדים? (וכבר הקשה כן ה"אלישיך" הק')

וביאור נפלא, אמר בזה מרן הגר"ז זיע"א:
כפי המבואר בפסוק לעיל, מרדכי היה מנוע להכנס לחצר המלך, מאחר והוא היה לבוש בשק (לעיל פסוק ב) "וַיָּבֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לְבֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלִבוֹשׁ שֵׁק",

מעתה, הזרזה אסתר לשלוח למרדכי בגדים, לא משום שמרדכי היה לו חסרון בגדים, אלא כדי שיוכל להכנס לאלתר לחצר המלך, ולדבר עמה פנים אל פנים לטכס עצה נכונה, כיצד לפעול בהשתדלות כנגד גזירת המן.

ברם, מרדכי מצידו סירב לקבל את הבגדים, והטעם לכך כתב אדונינו הגר"א נ"ע, וזה לשונו:
"שלא רצה לברול משקו, אפילו רגע אחד".

וביאר בזה מרנא רבנו חיים הלוי זיע"א, כי למרות שאין ספק שלטובת הענין היה נכון לעשות כן, אולם כל רגע נוסף עם השק, יכול לפעול הרבה יותר מאשר ההשתדלות אצל המלכה, ולכן מרדכי סירב לקבל זאת ממנה, מוטב היה בעיניו להישאר

מחוץ לשער המלך, ובלבד שלא יבטל לרגע משקו ותעניתו.

והנה כאשר הובאו הדברים בי מדרשא, הוסיפו תרי צנתרי דדהבא שיחי, כי הם מכוונים יפה בלשון הפסוק:

א. יש לדקדק, שלכאורה לפי ההגיון היה צריך תחילה להסיר ממרדכי את השק, ולאחר מכן להלביש אותו בגדים אחרים, ואילו הפסוק אומר בזה ההיפך: "וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכִי וְלַהֲסִיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו"?

ב. מדוע הפסיק הכתוב והזכיר את שמו של מרדכי, בין הלבשה להסרת השק - "לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכִי וְלַהֲסִיר שָׁקוֹ", ולכאורה היה צריך לכוון את הדברים כאחד "להלביש בגדים ולהסיר שק ממרדכי"?

אכן לפי דברי רבותינו זיע"א, הדברים מיושבים היטב, שהרי כאמור, מרדכי לא התנגד לעצם לבישת הבגדים, אלא רק להסרת השק מעליו ולו לרגע אחד, ועל כן מפריד אותם הכתוב זה מזה, ואומר "וְלַהֲסִיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו וְלֹא קִבֵּל" - כלומר, סיבת הדבר שהוא סירב לבקשתה של אסתר, היא מפני שזה היה כרוך בהסרת השק מעליו.

ד - טז

"גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אֲצֻם כֵּן וּבָכֵן אָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כֹדֶת וְכֹאֲשֶׁר אֲבֹדֶתִי אֲבֹדֶתִי"

פירשו חז"ל (מגילה טו.), "אֲשֶׁר לֹא כֹדֶת - עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון", שהפעם יחשב ביאתה אל אחשוורוש כמעשה ברצון.

יסוד ההיתר לכך, מבואר בסנהדרין (עד): "אמר אביי, אסתר קרקע עולם היתה, רבא אמר הנאת עצמן שאני". (ועי"ש בתוס')

וכתב מהר"ק (שורש קסז), שבמה שעשתה כן שמסרה עצמה לאחשוורוש, אפילו לא היה נדנוד עבירה, והגע עצמך, שהרי זכתה ששרתה עליה רוח הקודש, וזה לא יתכן לו היה במעשיה אפילו רק איזה דבר מגונה.

וכתב ה'נודע ביהודה' (תנינא יו"ד סי' קסא, וכע"ז ב'כתר ראש' למרנא הגר"ח מוולאזין זיע"ע), שאין ללמוד

ממעשה זה של אסתר, מאחר כי הדבר הותר לה לצורך הצלת כלל ישראל, והיה זה על פי הוראתו של מרדכי ובית דינו - ואולי ברוח הקודש.

הערת מוסר נוקבת בענין, השמיע הגאון רבי שלמה זלמן דרוק שליט"א:

רואים אנו, שאסתר ביקשה ממרדכי לכנס את כל היהודים אשר בשושן "וְצֻמוּ עָלַי וְאֶל תֹּאכְלוּ וְאֶל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה הַזֶּה", ואף טרחה להוסיף - "גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אֲצֻם כֵּן",

ורק לאחר כל זה - "וּבָכֵן אָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כֹדֶת",

כלומר, היא זקוקה לכל התפילות והצומות, מאחר שהיא עומדת לבוא אל המלך שלא כדת.

ולכאורה, הרי מדובר בפעולת היתר גמורה, ואף מצוה גדולה יש בזה, של הצלת האומה כולה מאבדון וכליה?

אפס, טרם עשיית דברים 'מותרים' כאלה, צריך להתענות ג' ימים קודם לכן...

ה - יג

"וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ"

כתב רש"י: "אמרו רבותינו, שהיה מראה לו שטר שמכר עצמו לעבד".

ויש להבין, מה ראה מרדכי על ככה, להקניט את המן ולהציג בפניו שטר זה, והלא בכך הוא עורר את כעסו ושנאתו, נגדו ונגד כל היהודים ביתר שאת וביתר עוז?

וביאר בזה הגאון הגדול רבי שמואל בירנבוים זצ"ל ראש ישיבת 'מיר' - ארה"ב:

נראה, כי מאחר ומרדכי לבדו לא היה כורע ומשתחוה להמן, ניקר בו החשש שמא אף הוא יושפע חלילה מאותו מחזה נפרץ, כיצד כ' ו' פ' מגדלים ומנשאים את המן הרשע, כורעים ומשתחוים לו, וממילא הוא חש שעליו לעשות חיזוק בינו לבין עצמו, ולגדור את הדבר.

ומעתה, העצה היחידית להצליח במלחמה כנגד השפעה ארסית זו ולבטלה, היא אך כאשר יעשה בפועל דבר אשר יעקור את המן מליבו, וזה יתקיים בכך שהוא הראה להמן תדיר את השטר, ובכך הוא הזכיר לעצמו תמיד מהו מעמדו האמיתי של המן.

ועוד הוסיף מרדכי במעשה זה, לחזק את אמונתו בהקב"ה, ולהחדיר בקירבו את ההכרה שחיו מסורים ביד ד' ולא ביד המן, וגם אם המן גמר בליבו להורגו, הוא לא יוכל לעשות לו מאומה בלא רצונו יתברך.

ה - יג

"וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ"

המעין בכתובים, יראה להתעורר בכמה קושיות:

א. הנה לפי המבואר בפסוקים לעיל, חמתו של המן וכעסו היו בכל פעם על כך שמרדכי אינו כורע ומשתחוה לו, (לעיל ג, ה) "וַיֵּרָא הָמָן כִּי אֵין מֶרְדֵּכִי פֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הָמָן חֲמָה", וכן בפעם השניה

(לעיל פסוק ט) "וְכִכְרֹת הָמֶן אֶת מֶרְדֵּכִי בְשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמֶן עַל מֶרְדֵּכִי חֲמָה". אך הנה בפסוק שלפנינו, מספר המן בביתו על הענין עם מרדכי, אך אינו מזכיר כלל את העובדה שהוא לא כורע ומשתחוה לו – "בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מֶרְדֵּכִי הִיהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ", וזו תימה גדולה ! ? (ועמד בזה בעל העקידה)

ב. יש להבין, מה ראה המן לציין את העובדה שמרדכי "יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ", וכי אילו היה רואהו יושב ברחוב העיר או במקום אחר היה ניחא לו ?
ג. הנה פסוק זה, מדבר אודות פרק הזמן שאחרי הגזירה להשמיד את כל היהודים, ומעתה יש להבין, מדוע פקעה סבלנותו של המן, והוא ביקש להרוג את מרדכי כבר עתה, והלא כאשר חלילה תתבצע כליה בכל האומה, יהיה בכללם גם מרדכי שנוא נפשו, ומה טעם מבקש הוא עתה להקדים ולהורגו ? והאיר את הדברים אחד מבני התורה שיהי, בביאור רחב ונעלה:

הנה בדרכו של עולם, כאשר מוטלת גזירה על הציבור, אזי בחיר הציבור העומד בראש העם, פוקד את בית המלך, והוא יוצא ובא שם כדי לפעול בדרכי שתדלנות לביטול הגזירה.

ונראה כי אף כאן, התכונן המן לכך, שמרדכי אשר היה מוכר היטב בחצר המלוכה (עי' מגילה יג: על הפסוק 'ובהקבץ בתולות שנית'), יגיע לחצר המלך כדי לפעול בקרב השרים והמקורבים למלכות לביטול הגזירה.

ובזה תלה המן תקותו, שכאשר יבוא מרדכי לפעול באמצעים פוליטיים בחצר המלוכה, או אז הוא יפיל אותו בפח יקוש, כי אין כיום מי שגדול יותר מהמן בבית המלך.

ובזה יבואר, מה שהקדים המן ואמר (בפסוקים לעיל יא, יב) "וַיִּסְפֹּר לָהֶם הָמֶן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרַב בָּנָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ" וידועה השאלה, הלא הדברים ידועים לכל, ומה חידש בזה עבור אשתו ואוהביו ?

אך עתה יובן, כי בכך תינה בפניהם את רום דרגתו בכל הקשור למעמד הפרלמנטרי בבית המלך, ובכך הוא סמוך ובטוח שלא תהיה למרדכי שום תועלת בפעולותיו שם.

שמא תאמר, יפעל מרדכי אצל אסתר המלכה לדבר על ליבה להכשיל את הגזירה, הלא תדעון – "אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אֲשֶׁר עֲשֵׂתָהּ כִּי אִם אוֹתִי וגם לְמַחֵר אָנִי קְרוֹא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ", וממילא גם על ידה הוא לא יוכל להכשיל את הגזירה, ואפסה לו כל תקוה.

ברם, על זאת היה ליבו של המן חרד – "וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵה לִי" בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מֶרְדֵּכִי הִיהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ", ופירש אדוננו הגר"א נ"ע (כמוכא לעיל), כי הטעם שמרדכי ישב שם, לפי "שלא רצה לבדול משקו, אפילו רגע אחד", לכן ישב באותו המקום, אשר ממנו והלאה אין לבוא אל חצר המלך בלבוש שק.

וכאשר נוכח המן לראות כי מרדכי מגיע למקום בכל יום, ולאכזבתו הוא אינו נכנס לתוך חצר המלך, אלא נותר לשבת שם בשקו ובתעניתו – הבין כי מרדכי אינו מתכוין לעבור את מפתן השער.

ועל כך תינה – "וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵה לִי" – כל השיטה שלי אינה שוה מאומה, ולמה ?

"בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מֶרְדֵּכִי הִיהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" – כיון שאותו "איש יהודי" אינו

נפנה לפעול בהליך השגרתי לחלות פני המלך, אלא פועל כנגד הגזירה בשקו ותעניתו בלי להרפות, בכח זה הרי הוא מציל את ישראל מהגזירה, ועל כן ביקש להקדים ולהרוג כבר עתה את מרדכי, וזאת כדי לבטל מהם את זכות הצדיק הזה אשר עומד על משמרתו, ומגין עליהם בעמידה עיקשת בשער המלך.

ז – ד

"כִּי נִמְכְּרָנוּ אָנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת נִמְכְּרָנוּ הַחֲרָשְׁתִּי כִּי אֵין הָצָר שׁוֹהֵה בְּנֻזְק הַמֶּלֶךְ"

יש לתמוה, וכי אילו נמכרו היא ובני עמה לעבדים ולשפחות, היתכן שתחריש על דבר זה, וכי יש מי שיניח למכור אותו ואת עמו לעבדים ולשפחות בלי סיבה וטעם ?

ובטוב טעם, תירץ בזה הרה"ג רבי נתן צבי (בהגרא"ב) פִּינְקֵל שְׁלִיט"א:

הנה מבואר במדרש (אסתר ז, כה), שדבר זה שאחשוורוש מכר את ישראל ונתנם ביד המן, בא כעונש על מה שחטאו השבטים כנגד יוסף במכירתו לישמעאלים, וכלשון המדרש "אתם מכרתם אחיכם... כך אני אעשה לכם". (ועי' ילקוט ש"ר רמז תתרנו) ומעתה נראה, כי הדבר היה ידוע אף לאסתר, שמכירת המן באה כעונש על מכירת יוסף, ולכן אמרה "וְאִלּוּ לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת נִמְכְּרָנוּ הַחֲרָשְׁתִּי", שהרי באופן זה העונש בא במידה כנגד מידה, מכירתם לעבדים כנגד מכירתו של יוסף לעבד.

ברם, אם המכירה של ישראל היא להשמיד להרוג ולאבד, דבר זה כבר אינו דומה למכירת יוסף, ועל כן אי אפשר להחריש.

וכך אמרה אסתר, "אִלּוּ לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת נִמְכְּרָנוּ – הַחֲרָשְׁתִּי", כי זה משורת הדין, ברם מאחר ו"נִמְכְּרָנוּ אָנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד" על כך לא יתכן להחריש, כי דבר זה אינו דומה לחטא מכירת יוסף, וממילא אין זה מידה כנגד מידה.

ח – ז

"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרֶשׁ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמֶרְדֵּכִי הִיהוּדִי הִנֵּה בֵּית הָמֶן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר וְאֵתוֹ תָּלוּ עַל הָעֵץ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ בִּיהוּדִים"

דברי תשובתו של אחשוורוש לבקשתה של אסתר המלכה, אין להם לכאורה כל הבנה, הלא אסתר נופלת לפני רגליו, בוכה ומתחננת על עמה – "לְהַעֲבִיר אֶת רַעַת הָמֶן הָאֵגְגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הִיהוּדִים",

ועל כל זאת משיב אחשוורוש לכאורה שלא ממין הענין – "הִנֵּה בֵּית הָמֶן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר",

הֲלֹא דָבָר הוּא!

עוד יש להעיר, מהו לשון 'הִנֵּה' בפיו של אחשוורוש, שזה מורה לכאורה כי היה לו בזה חידוש ופליאה ?

וביאר בזה במלא כף נחת הרה"ח ר' ישראל מאיר קויפמאן שְׁלִיט"א:

נראה כי אחשוורוש אשר היה מלך ששלט בכיפה, היה רגיל ומנוסה בקבלת בקשות ותחינות, כדי לבטל החלטות וגזירות קשות, כמו גם זעקות נוראות של הצלת נפשות.

ברם, לפי מיטב הניסיון שצבר משנות מלכותו, הוא נוכח שכאשר אחד השרים והעבדים צווחים על 'גזירות' או 'סכנות', ניתן לתת מענה למצוקה החריפה, וזאת בסידור של תקציב מתאים או בהקצאת שטח נאה, או אז המצוקות נפתרות להן, והבכיות שוקטות ונעלמות להם...

ואף כאן ניסה אחשוורוש לפעול בדרך זו, ועל כן כאשר אסתר התחננה בפניו – "אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בְּרָעָה אֲשֶׁר יִמָּצָא אֶת עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בְּאֶבְדָּן מוֹלְדָתִי", הוא הציע לכך מענה מידי והולם – 'הקצאה' של בית המן !

אכן, בדרך כל הארץ היה אמור להיות בכך פתרון משביע רצון, והשקט היה שב על כנו, אלא שכאן התברר לאחשוורוש כי מרדכי ואסתר קרוצים מחומר אחר של 'לא יכרע ולא ישתחוה', וממילא עלים הדבר אינו משפיע כלום !

ועל כך הוא הביע את פליאתו – "הִנֵּה בֵּית הָמֶן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", ולמרות זאת, עדין לא נפתרה בכך הגזירה...

ט – טז

"וַשָּׂאֵר הַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וְעָמְדוּ עַל נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיכֵיהֶם וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם חֲמֹשֶׁה וּשְׁבָעִים אֶלֶף"

הנה לשון הכתוב הוא "וְנוֹחַ מֵאִיכֵיהֶם וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם", ויש להבין מה פשר ההבדל ביניהם ? ובנוסף לכך, הנה בתרגום (כאן ובפסוק יב) מבואר, כי אותם חמשה ושבעים אלף שנהרגו, וכן החמש מאות שנהרגו בשושן היו – 'מִדְּבֵית עֲמֶלֶק'.

מעתה יש להבין, מדוע נקט הכתוב בלשונו "וְנוֹחַ מֵאִיכֵיהֶם וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם חֲמֹשֶׁה וּשְׁבָעִים אֶלֶף", והלא כאמור, סיבת הריגתם היתה מחמת היותם מזרע עמלק, ולא מחמת 'שנאה' ?

ובטוב טעם, ביאר בזה הרה"ג רבי מרדכי שמואל הלוי הורביץ שְׁלִיט"א:

הנה אודות הציווי שאמר שמואל לשאול (שמואל א' טו, יח) "לֵךְ וְהִחַרְמָתָה אֶת הַחֲטָאִים אֶת עֲמֶלֶק", יש לפרש, מה הענין לציין 'את החטאים', והלא החובה להחרימם היא בהיותם 'עמלק' ?

וביאר מרן הגר"י זייע"א, כי בדברי הרמב"ם (ספר המצוות, ע' קפט) מבואר, שהדרך למחות את עמלק צריכה להעשות מתוך זכירת מעשהו הרע ושנאתו.

ומטעם זה, בטרם ציוה שמואל על שאול להרוג את עמלק, פתח ואמר (שם, פסוק ב) "כֹּה אָמַר ד' צִבְקוֹת פִּקְדָתִי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמֶלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתוֹ מִמְּצָרִים", ורק לאחר מכן המשיך ואמר "עֲתָה לֵךְ וְהִפְתָּה אֶת עֲמֶלֶק וְהִחַרְמָתָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ" וגו' – לפי שמתחילה יש לזכור מעשהו הרע ושנאתו.

ולכן גם אומר הכתוב 'אֶת הַחֲטָאִים', להורות שיש להרוג את עמלק באופן של "אֶת הַחֲטָאִים אֶת עֲמֶלֶק" – מתוך זכירת מעשהו הרע.

ולאור דבריו של מרן זייע"א, יש להוסיף ולבאר אף את הלשון האמור כאן "וְנוֹחַ מֵאִיכֵיהֶם וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם", כי מאחר וכדברי התרגום אותם ההרגים היו מבית עמלק, הדבר היה צריך להיות יחד עם זכירת מעשהו הרע ומתוך שנאתו,

כמו כן מדוקדק לשון הכתוב, כי בעוד "וְנוֹחַ מֵאִיכֵיהֶם" – הם נחו מכלל האויבים, אותם שהם הרגו היו שונאיהם – "וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם".

קורות בתינו

שיח הלכתי בין כותלי המשפחה

יעקב צביאלי

פורים

מקורות

- הראש יוסף (מגילה ז) מסתפק אם צריך מנות שונות [וע' מקראי קדש ס"ח]
- רמ"א סי' תרצה ס"ד, ומ"ב ס"ק כה [וע' גליון הגרע"א]
- גם באשה נשואה לא פסיקא להמג"א שיוצאת במשלוח בעלה, [הו"ד במ"ב הנ"ל], וכ"ש בבתו
- בה"ל ד"ה חייב [ליוהר לכתחילה]
- המ"ב (ס"ק יט) לא הכריע בפלוגתא אם בשר בעי בישול או סגי בשחיטה [והגר"א ציין לרש"י ביצה יד: דבעי חיתוך] ובהלכות חג בחג (פי"ג הערה 9) נוטה להקל בקפה וכיו"ב [דמקרב הנייתיה]. יש מוכיחים מדכתי' [בפרשתנו כט, כו וכן בפ' צו ח, כט] והיה לך למנה - שגם בשר חי בכלל [ועי' מש"ח כאן] וילד"ח דמנה מתפרשת גם כחלק [כדתרגם אונקלוס וכדאשכחן בחנה]
- הדובב מישרים (א, צב) דן במיני תבלין שאין נאכלין בפנ"ע [ודחה הראיה מונגביל - מגילה ז:], וע' מועד"ז [ח"ב סי' קפד]
- מ"ב סי' תרצד סק"ב [מהפמ"ג] וע' סק"ו
- ולכן גם עני' [הפסור מצדקה - ש"ך יו"ד סו"ס רנג] חייב בה [ט"ז כאן], ולכן בעינן [ע' שיע"ת כאן] מתנה חשובה. [אמנם המ"ב מקל בפרוטתה]. גם לא נתפרש בפוסקים [כאן] קדימת עניי עירך [כבצדקה] [וע' מ"ב דרשו - הערה 7 בשם הגר"ש"א] ועוד נפ"מ
- לשון הרמב"ם (מגילה ב, יז)
- מ"ב תרצה סק"ט [מהשל"ה] ומקורו טהור בפרש"י על המגילה (ט, כח)
- וכך גם צורת שמחת יו"ט שנצטוונו בה (ס"פ ראה), וכדפירשה הרמב"ם (יו"ט ו, יח)
- מ"ב תרצד סק"ו [ואפי' מחשבה גרידא]
- ספק הבנין ציון (מ"ב תרצה יח), וגדרה בחי' ח"ס (גמין כב: ד"ה והא)
- השו"ע (שם) משבח את המרבה, אך בהלכות חב"ח (עמ' קנד) מוכיח שהכוונה לריבוי משלוחים [ולא תוספת מנות כד' הערוה"ש]
- קדושין מא
- שו"ע ר"ס תרצד
- לשון הרמב"ם (הובא במ"ב שם סק"ג)
- מ"ב (תרצה ס"ק יט) פסל כגדים וכיו"ב משלוח מנות [וצ"ע מלקמן תרצו יח]
- הטו"א [הובא בבב"ל] הסתפק אם אפשר לקיים מ"מ ומת"ל"א בחדא מחתא [אבל אחת ודאי יצא]
- מהרש"א (ח"א מגילה ז.) נקט שאב ובנו [חסמך ע"ש] חשיבי כתרי

בבוקר יום הפורים צרפה אמא לקפה והקקאו קופסת אבקת מרק, ועטפה בנייר צלופן שעליו כיתוב מעוטר וצבעוני "על הנפסים".

"אני השליחה"¹³ התנדבה דיתי לקיום ה"משלוח".

"כשביל זה" הבהירה אמא "לא הייתי מוסיפה מנה שלישית"¹⁴.

"מתנות לאביונים" נזכרה דיתי.

"מצוה בו יותר מבשלוח"¹⁵ הבינה דיתי כשאמא התארגנה לצאת.

"לאביון אחד" טענה דיתי "מספיקה מתנה אחת"¹⁶.

"מוטב להרבות במתנות לאביונים" צטטה אמא "מבסעודתו ושילוח מנות לרעיו"¹⁷.

"עוד אבקה" הציעה דיתי בהוסיפה שקית אבקת כביסה בינונית.

"כל הטריק" לחשה אמא "שיתקבל"¹⁸ כמשלוח מנות"¹⁹.

"בהצלחה" אחלה דיתי, כשאמא נחפזה במדרגות.

סעודת הפורים היתה בשיאה, חסיה והבנות הגישו בטוב טעם, השתיה נתנה כדת, והשמחה הרקיעה שחקים.

אבא המבוסס התנוודד עם ירחמיאל העטוי קפוצון אפור, שהתייפח בדמעות שליש, כשכנורו של גרישה השתפך ב'ויהיו רחמין מתגוללים'...

רק אמא חשה בדלת הבית שסבה על צירה, כשבפתח נצבת אסתר - שכנה קשת רוח, המגדלת בגפה את שלושת ילדיה²⁰ שעטרוה במבוכה.

"איזו שמחה!" פרשה אמא ידיה, במאור פנים.

"הנמסים ששלחת" התלעלעה אסתר, בחיבוק אמין "המסו לי את הלב".

ניית צרכי הפורים שערכו דיני ודיתי הסתיימה בשעת לילה, ושימי הזדרזו לרדת אל החניה, ולסייע לאבא בפריקת תכולת תא-המטען.

"ממתי אנחנו שותים את הקפה הזה?" תהה מול צנצנת ה'נס' שהציעה מבעד לשקית הקדמית.

"משלוח מנות" הבהירה דיני "לחסייה".

חסיה, אשת ירחמיאל - בן טיפוחיו של אבא - הפליאה לעשות במערך ההתרמה של 'יָאָבֶק', ודיני תכננה להביע את הוקרתה - במהלך סעודת הפורים, אליה הוזמן הזוג הצעיר - במשלוח אבקות קפה וקקאו¹, אשה² לרעותה³.

"הרעיון יפה" החמיא שימי, בעודם במעלית "אבל את המצווה תקיימי במשלוח אחר".

"לא מכובד?" פקפקה דיתי.

"לא מוכן (-דורש בישול⁴)" נימק שימי.

"לא אוכל"⁶ הוסיף אבא.

"כמתנות לאביונים" הבריק שימי "הם לכתחילה"⁷.

"אביונים" טענה דיתי "צריכים כסף".

"מתנות לאביונים" הפתיע אבא "אינה צדקה"⁸.

"אלא" נדרכה דיני.

"שמחה גדולה ומפוארה"⁹ ציטט אבא.

"חמלה גדולה ויתרה" תיקנה אמא.

"היהודי" הסביר אבא "שמח עם סובביו"¹⁰.

"קרוביו ורעיו" פרטה אמא.

"והזקוקים לתמיכתו"¹¹ הטעים אבא.

"יש לי רעיון" הפנימה אמא, בהצניעה¹² את שתי הארזיות.

פרפראות לחכמה, המשך מעמ' 35

- כ"כ בספר אוצר הברית בשם קדמונים.
- מבואר בנדרים (ז:ז) דהאומר הריני עליך חרם, הגברא נהיה לענין זה "חפצא" של איסור, והוי כאילו אסר נכסיו על חברו.
  - אדם שמת, זה גברא שנהיה
  - חפצא של איסור הנאה.
  - עבד כנעני לפני שנהיה עבד הוא גברא וכשנהיה עבד הוא נהיה חפצא כרכוש של בעליו, ובעליו יכול להקדישו כחפץ שלו, עי' גיטין (לח:).
  - בבדיחותא: בפורים נהגו

- להתחפש, כמש"כ הרמ"א (בס"ס תרצו) ומקורו במהר"י מינץ, ואדם שהתחפש לכלי, כגון לספר תורה וכדומה, הוא גברא שנהיה חפצא.
- ד.
- כתב השולחן ערוך בהל' שבת (סי' ערה ס"א) לגבי דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת, וז"ל: "כלים הדומים זה לזה, וצריך עיון להבחין ביניהם, אסור לבדקן לאור הנר, ואפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אם הם דומים אסור לבדוק..."
- תגובות יתקבלו בברכה בדוא"ל או בפקס המערכת המופיע בעמ' 2 (ולציין עבור פרפראות לחכמה)

ברוך עולם

עיונים בתפילה

הרב אברהם יחיאל אונא

אשר קרך בדרך

משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה. בא בן בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה. אעפ"י שנכוה - הקרה אותה בפני אחרים.

אותו בן הבליעל, אינו יכול להכחיש את המוחש. האמבטי אכן רותחת, והאדים מיתמרים. גם הכויות שעל גופו לאחר הקפיצה - מוכיחות את הרתיחה.

הוא אינו מכחיש את המציאות, אלא מזלזל בה. נכון, האמבטי רותחת, ולכן מה?... הוא איננו כופר במציאותה, אלא מקרר אותה במעשה ובדיבור. בהתיחסות כאילו אפשר להתעלם.

תפול עליהם אימתה ופחד. נמוגו כל יושבי כנען.

כל אומות העולם שמעו היטב מהניסים המופלאים שעשה הקב"ה לעמו ישראל, בעשר המכות לאומה המצרית השלטת, שמשלה בכיפה בעולם כולו, והיתה נראית בלתי מנוצחת. זו אשר בכוח חרטומיה, כוח הטומאה והכשפים - לא יוכל להם איש.

עד שעשה הקב"ה שפטים בהם ובאלהיהם והראה לעין כל את אפסותם, כאשר תכלית הגילוי בקריעת ים סוף שהפילה אימתה ופחד על כל יושבי תבל.

או אז מגיע עמלק ומזלזל - מתלוצץ.

היינו: אמת נכון הדבר שאלוקי ישראל חזק הוא ותקיף, אך האם יש מכאן ראיה על התכנית שלו? על סוף מעשה במחשבה תחלה? על כך שהקב"ה מייעד את עמו ישראל לתכלית הבריאה, להיותם בניו אהוביו ולהשרות שכינתו בתוכם? מי יימר? מקרה הוא! אין שום הכרח לנהוג לפי רצונו. אפשר, ח"ו, להתנגד לו. אין זה מונע מאיתנו להמשיך ולהלחם בהם!

עצם העמדת האפשרות ללחום בו ית', כביכול אין לפניו ית' מהלך מסודר להגיע לתכלית - זוהי תכלית הכפירה והקרירות.

לא להילחם דווקא בעובדות אלא להילחם בשורש שלהן! ולא ירא אלוקים!

ועל נסותם את ד' לומר היש ד' בקרבנו אם אין. כלומר: תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ד' בקרבנו אם אין? חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני.

משל לאדם שהרכיב את בנו על כתפו ויצא לדרך. היה אותו הבן רואה חפץ ואומר 'אבא! טול לי חפץ זה ותן לי!' והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית. פגעו באדם אחד. אמר לו אותו הבן ראית את אבא? אמר לו אביו: אינך יודע היכן אני? השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו.

הבן הזה איננו שוטה. גם זכרוננו אינו קצר. הוא זוכר היטב למי פנה, ממי ביקש, ומי סיפק כל הצטרכויותיו. למרות זאת שואל הוא: ראית את אביו?? האם יש כאן "אבא" המתכנן את כל המהלכים, גם את החסר, גם את הבקשה שלי, וגם את מילוי הצורך; או חלילה, יש כאן מערכת של "קח ותן" ותו לא, הרחמן יצילנו.

כאן נשלח הכלב. הוא עז שבחיות, ועמלק עז שבאומות - מצד הרע והקליפה. [שהרי גם הוא מזרעו של יצחק, הלא אח עשיו ליעקב]. הוא זה שיכול, למרות כל הגילויים המפורשים, להתעלם, בעזות מצח, מהמקור משורשי הדברים. מהכוונה תחילה. הוא מקרר את האמבטי, הוא נלחם בעם ישראל למרות הכל, כדי להטותם לדרך ישר.

דרך הישר הוא, כי "מן הנסים הגלויים אדם מודה בנסים הנסתרים", דברי רבינו הרמב"ן. תכלית הנסים - להעלות על נס את מציאות השם, כי אין מבלעדיה. מציאות מוכרחת, מוחלטת, ואין שום זיו וזיע היוצא ר"ל מתחת השגחתו ית'. גם כאשר אין הדברים נראים לעין כל, גם כאשר אין השגחתו מתנוססת על נס, אלא מפכה במעמקים - אין שום הפרש בדבר. אחד הוא אלוקינו.

שלמות האמונה היא, כאשר נדע ונבין ונשיב

אל הלב, כי כל המציאות אינה אלא רצונו ית', וכל המתרחש בהכרח היה שיתרחש, שהרי אין מעצור בפני רצונו ית'.

כל עוד ומדובר בפני מעשה, הרי מוטל עלינו לבחור בטוב ולנהוג כרצונו - או אז גזרה חכמתו שיותן לנו לבחור. לשקול במאזני השכל, עפ"י התורה הקדושה - היאך הוא רצון ה' ואיזוהי הדרך נלך בה;

לאחר מעשה, כאשר יצא הדבר מתחום הבחירה - הכל שב למקורו, לרצון העליון, הראשון, ומוכרח היה שיתרחש, ואין עלינו אלא לידע ולהבין בודאות שכן הוא המהלך האלוקי - לטוב לנו.

וראוי להביא בכאן אמרתו של הרה"ק ר' אשר מסטולין זי"ע, שהאומר: "אם הייתי עושה - הרי זו כפירה"!!

וכגודל פשטות הדברים כן עומקם מגיע. כי היסורים הללו שאדם מייסר את עצמו "אילו הייתי עושה כך ואחרת - היה המצב שונה" - הריהם מורים, בעצם, שהמצב כעת איננו מהשגחה העליונה, שכן לא ניתן לומר שאם הייתי עושה אחרת - היה משתנה רצונו. [רק אם החרטה נוגעת לתשובה, ולתיקון המעשים מכאן ולהבא - או אז שבים הדברים לנקודת הבחירה ושוב חובה היא להתבונן, כמובן]. "לו רק שמעתי לעצתו של פלוני וביצעתי צעד כזה ואחר - הרי שהיום היתה פרנסתי מרווחת יותר..." היינו, כי המצב כעת איננו מהרצון העליון, ח"ו?...

רבינו זי"ע"א היה מכוון תמיד את תביעותיו הנוראות אלינו, פנימה, להתחזק יותר ויותר בשקיעות בתורה הקדושה, בהרגשת "עם מדושני עונג" מעצם היותנו עם ד' אשר בחר בנו מכל עם. בעתות כאלו אשר כוח הקרירות דעמלק מתגבר באופן מבחיל ונורא, הרי מלבד דרכי המלחמה הציבורית, בעז ותעצומות וללא פשרות ח"ו - חובה על כאו"א מעמנו - להתחזק באמונת אומן אשר כל "מגילת ההסתר" הפרטית של כל אחד - אינה אלא עומק מחשבתו ית', להביא לגילוי היותר נעלה, להודיע שכל קוויך לא יבוש.